

KALA-JARIISTARAPORTTEJA nro 48

Mia Pitkänen

Kiehuvat kalavedet

**Suomen sisävesien paikalliset kalastuskonfliktit
— haaste kalastushallinnolle ja kalavesien
käytön järjestämiselle**

Enonkoski 1996

RIISTAN- JA KALANTUTKIMUS

Pitkänen, Mia

Kiehuvat kalavedet. Suomen sisävesien paikalliset kalastuskonfliktit - haaste kalastushallinnolle ja kalavesien käytön järjestämiselle

Tutkimusraportti

Kalaveden merkitys, konfliktit ja ongelmat kalastuksen järjestämisessä sisävesialueella (313340)

Tutkimus käsittelee Suomen sisävesien paikallisia kalastuskonflikteja, jotka ovat syntyneet 1900-luvun yhteiskunnallisten ja kalastuskulttuurin muutosten myötä. Maaseudun perinteisen omavaraistalouteen perustuvan kotitarvekalastuksen sekä maanomistukseen sidotun kalaveden omistuksen ja kalastusoikeuden rinnalle on syntynyt erilaisia vapaa-ajankalastusmuotoja ja kalastajaryhmiä. Toisaalta ammattikalastus on kehittynyt nopeassa tahdissa tehokkaaksi ja yhä suurempia investointeja vaativaksi suurpyynniksi. Näiden erilaisten kalastajaryhmien ja kalastusstrategioiden olemassaolo heijastuu ryhmien välisissä ristiriidoissa, jotka muodostavat keskeisen haasteen nykyiselle kalastushallinnolle ja kalavesien käytön järjestämiselle.

Oikeusasteelle kärjistyneiden konfliktitapausten (Onkamo, Pielinen) ja konfliktittoman alueen (Orivesi) kalastajien näkemysten vertailu osoittaa, että kalastuksen järjestämiseen liittyvät ongelmat ovat samoja molemmilla alueilla. Eri kalastajaryhmien pyrkimysten erilaisuus ja haluttomuus tai kyvyttömyys hyväksyä erilaiseen kalastuskulttuuriin liittyviä näkemyksiä on kalastuskonfliktien keskeinen perusta. Lisäksi paikalliset kalastuskonfliktit voidaan nähdä maaseudun yhteisöllisyyden murtumisen ja siihen liittyvien arvojen puolustamisen näkökulmasta. Eri ryhmien erilaiset taloudelliset, kulttuuriset, sosiaaliset ja vallankäyttöön liittyvät intressit sekä erilaiset tiedolliset perustat tekevät kalastuskonflikteista moni-tahoisia riitoja, joiden ratkaisua ei pystytä saavuttamaan pelkästään oikeusistuinten yksittäisistä riita-asioista tekemien ratkaisujen kautta. Kalastuskonfliktien ratkaisemista oletettavasti edesauttaisi toimiva yhteistyö sekä eri kalastajaryhmien että kalastajien ja ylemmän hallinnon ja tutkimuksen välillä. Toisaalta konfliktien ratkaisu voisi löytyä eri kalastajaryhmien tarpeiden tyydyttämisen kautta, esimerkiksi turvaamalla eri ryhmien kalastusmahdollisuudet ja ohjaamalla eri kalastusmuodot niille parhaiten sopiville ja kyseistä tarkoitusta varten hoidetuille alueille.

Kalastuskonflikti, kalastushallinto, kalastuksen järjestäminen

Sarjan nimi ja numero		ISBN	ISSN
Kala- ja riistaraportteja 48		951-776-072-8	1238-3325
Sivumäärä	Kieli	Hinta	Luontamuksellinen
98 s.	Suomi		Julkinen
Jakelu		Kustantaja	
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos Saimaan kalantutkimus ja vesiviljely Laasalantie 9 58175 Enonkoski Puh. (957) 345 500 Fax (957) 345 5059		Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos PI 202 00151 Helsinki Puh. (90) 228 811 Fax (90) 631 513	

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUSONGELMAN TARKENNUS JA TUTKIMUSAINEISTO	4
2.1 Kärjistyneet konfliktitapaukset	4
2.2 Haastattelututkimus Orivedellä	5
3 SUOMEN SISÄVESIEN KALASTUKSEN KEHITYS 1900 -LUVULLA JA SEN VAIKUTUS KALASTUSKONFLIKTIEN SYNTYYN	8
3.1 Eriytymiskehitys - konfliktien perusta	8
3.1.1 Kotitarvekalastuksesta virkistyskalastukseen	8
3.1.2 Kalastusmatkailun kehitys ja ongelmat	10
3.1.3 Ammattikalastuksen kehitys	12
3.1.4 Muutokset kalastusvälineistössä ja -tekniikoissa	13
3.2 Kalastuslainsäädäntö1900-luvulla - kohti vapaampaa kalastusta?	15
3.3 Kalastushallinto ja -neuvonta	17
4 PAIKALLISTEN KALASTUSKONFLIKTIEN OSAPUOLET JA TOIMIJAT	21
5 KALASTUSKONFLIKTIEN TEOREETTISTA TARKASTELUA	28
5.1 Charlesin kalastuskonfliktityyppi -jaottelu	28
5.2 Charlesin paradigmatkolmio	31
5.3 Ympäristökonfliktityypit kalastuksessa	33
6 KÄRJISTYNEET KONFLIKTITAPAUKSET	37
6.1 Tapauskuvaukset	37
6.2 Esimerkkikonfliktien osapuolten ja toimijaryhmien argumentointi ja rooli konfliktissa	42
7 ORIVEDEN KALASTAJIEN TEEMAHAASTATTELUT	50
7.1 Haastateltujen kalastajaryhmien suhde kalastukseen ja kalaveteen sekä käsityksiä kalastuksen järjestämisestä	50
7.2 Kalastuskonfliktit haastatteluissa	53

1 JOHDANTO

Kalatalousjärjestelmä voidaan jakaa biologiseen, sosioekonomiseen ja poliittis-hallinnolliseen osajärjestelmään (mm. Lindqvist ym. 1988, 14-15, Sipponen 1987a, 12-15). Siinä ovat keskenään vuorovaikutuksessa luonnonvarat, ihminen ja instituutiot (Charles 1992, 379). Näiden eri tahojen ja intressiryhmien väliset konfliktit ovat kalavesillä yleisiä ympäri maailmaa. Kun Maailman merillä taistellaan tonnikalojen pyynnistä valtioiden ja eri maiden kalastajien kesken käyttäen apuna politiikkaa, kalastusvälineiden tuhoamista ja jopa aseita (Väliahdet 1994), meillä Suomen sisävesillä on käynnissä paikallisia muikkusotia, joissa aseina ovat yhtäläillä julkisuus, haitanteko ja ilkeä ja pahimmillaan myös väkivalta.

Kalastus on monelle suomalaiselle tärkeä osa virkistytymistä. Esimerkiksi vuonna 1994 kalasti vähintään kerran 38% suomalaisista, joka on poikkeuksellisen suuri osuus väestöstä verrattuna muihin Euroopan maihin (Wortley 1995). Suomalaisten vapaa-ajan kalastus on korostetusti sisävesikalastusta. Noin 80% kalastajista ilmoittaa järvet ja/tai joet pääasialliseksi kalastusalueekseen (Leinonen ja Tuunainen 1995, 38). Lisäksi suomalaiselle vapaa-ajan kalastukselle on omaleimaista seisovien pyydysten, kuten verkkojen ahkerampi käyttö kuin muualla Euroopassa (Vapaa-ajan kalastus vuonna 1994).

Suomen sisävesien ammattikalastus on riippuvainen muikkukantojen vaihtelusta, joka heijastuu nopeasi ammattikalastajien määrään. 1980-luvulta lähtien sisävesien pääammattikalastajien määrä on vaihdellut n.200-350 ja osa-aikaisten ammattikalastajien n.960-2400 välillä. 1980-luvun puolivälissä, erityisesti Etelä-Suomen vesistöissä, tapahtuneiden muikkukatojen ohella myös ammattikalastusvälineistön voimakas koneistuminen on viime aikoina merkittävästi vähentänyt kalastuksen työvoiman tarvetta. Sisävesikalastuksen saaliista pääosa saadaan kuitenkin vapaa-ajan kalastuksessa. Vuonna 1992 vapaa-ajan kalastajat pyysivät sisävesiemme kalansaaliista 94%. Vain muikku-, kuore- ja siikasaaliista vapaa-ajan kalastajien osuus jäi alle 90%. (Leinonen ja Tuunainen 1995, 38-41)

Sisävesiemme kalastuskonflikteissa on useimmiten kyse muikun ammattisuorpyynnin ja muun kalastuksen välisistä paikallisista ristiriidoista. Näihin konfliktitilanteisiin ovat johtaneet monet sekä yhteiskunnalliset että kalastuksen kehitykseen liittyvät tekijät, jotka ovat muovanneet 1900-luvun kuluessa sisävesikalastustamme varsin nopeasti ja huomattavasti. Kalavesillemme on muodostunut erilaisia kalatustekniikoita ja intressejä omaavia ryhmiä, joista keskeisimmät, ammattikalastajat, vapaa-ajan kalastajat sekä vesien omistajat ovat useimmissa konflikteissa osallisina. Yleisiä vastakkainasetteluja ovat ammattikalastajien ja vapaa-ajan kalastajien ja/tai vesienomistajien sekä vapaa-ajan kalastajien ja vesien omistajien väliset ristiriidat (Korhonen 1995). Muikun suurpyyntiin liittyvät konfliktit muodostavat keskeisimmän osan myös tätä tutkimusta. Tutkimuksessa esiteltävät kärjistyneet konfliktitapaukset ja suurin osa kalastuskonflikteja koskevaa haastatteluaineistoa koskee juuri tämäntyyppisiä ristiriitoja.

Muuttuneen kalastuskulttuurin mukanaantuomat konfliktitilanteet ovat synnyttäneet tarpeen myös uudennaiselle tutkimustiedolle. Kalastuksen hallintojärjestelmä ei ole pystynyt sopeutumaan uuteen tilanteeseen riittävän hyvin. Sen tueksi kaivataankin uudenlaista tutkimustietoa kalastuksesta taloudellisena toimintana, kalastajien sopeutumisstrategioista sekä yhteiskunnallisten rakenteiden ja kalastajien vuorovaikutuksesta (Ranta-aho ja Eklund 1990, 18). Sosiaalista kalastustutkimusta ja etenkin konfliktitutkimusta on tehty Suomessa toistaiseksi varsin vähän.

Kalastuskonflikteja sivuavia tutkimuksia ovat muun muassa Inarinjärvellä tehty kysely- ja haastattelututkimus, jossa on tarkasteltu kalaveden eri intressiryhmien tavoitteita sekä suhtautumista järven kalatalouteen ja virkistyskäyttöön (Salonen 1994 a ja b), sekä sisävesi- ja rannikkokalastajien haastattelututkimus, jossa kartoitettiin kalastajien ammatinharjoittamiseensa liittämiä ongelmia (Salmi ja Salmi (toim.) 1993). Näitä selkeämmin kalastuskonfliktit ovat esillä Mikkelin kalastuspiirin ja Helsingin yliopiston Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen järjestämässä, biologien ja yhteiskuntatieteilijöiden yhteishankkeessa, jonka keskeisimpinä ongelmina olivat kalavesien omistuksen vaikutukset kalastukseen, kalavesien käytön päätöksentekojärjestelmän toiminta ja toimivuus, kalastuksen merkitykset ihmisille sekä ihmisten kalastuskäyttäytyminen ja sen muutokset. Tutkimuksesta on raportoitu artikkelikoelmassa "Kalaveteen piirretty viiva" (Hyytinen ja Kupiainen (toim.) 1995).

Varsinaisesti kalastuskonflikteihin on perehtynyt J-P. Turunen (1995) lohienkalastuksen ristiriitoja Itämerellä ja siihen laskevilla lohijoilla käsittelevässä tutkimuksessaan, jossa haetaan ympäristöpoliittisten ristiriitojen sovittelumenettelyä soveltaen ratkaisua konflikteihin. Sisävesien paikallisia kalastuskonflikteja on tiettävästi käsitelty vain tätä tutkimusta edeltävässä Onkamajärven kalastuskonfliktia ja sen taustoja selvittävissä hankkeessa, joka perustui kiistan pääosapuolten - kalastuskunnan aktivistien ja talvunuottaajien sekä kyläläisten teemahaastatteluihin (Salmi ym. 1994).

Tässä tutkimuksessa asetan kärjistyneiden konfliktitilanteiden rinnalle haastatella-alueen alueelta, jossa ei ole vastaavia näkyviä konflikteja, sekä tarkastelen yleisemmin yhteiskunnallista ja hallinnollista kehikkoa, jossa konfliktit ilmenevät. Tutkimusraportin aluksi esittelen tarkemmin tutkimusongelman, -aineiston ja -menetelmän (luku 2), jonka jälkeen tarkastelen yhteiskunnallisen kehityksen vaikutuksia kalastuskulttuurimme 1900-luvulla. Pyrin tuomaan esille ne tekijät kalastuskulttuurin muutoksessa, kalastuslainsäädännössä ja kalastushallinnossa, jotka ovat mahdollistaneet nykyisenlaisten kalastuskonfliktien synnyn. (luku 3) Tämän lisäksi tarkastelen erilaisia kalaveden intressiryhmiä ja niiden mahdollista roolia kalastuskonflikteissa sekä kalastuskonflikteissa esiintyviä erilaisia toimijoita (luku 4).

Tutkimuksen teoreettisen pohjan muodostaa A.T. Charlesin (1992) kalastuskonfliktityypittely ja paradigmatrakolmio, joiden perusteella om mahdollista luokitella kalastuskonflikteja ja tunnistaa eräitä niiden taustalla vaikuttavia asenteita. Näitä täydentämään käytän ympäristökonfliktityyppi -jaottelua, jonka kautta voi tarkastella konfliktien taustalla olevia eri kalastajaryhmien erilaisia intressejä, arvoja ja tietoperustoja. (luku 5)

Tutkimuksen varsinainen empiirinen osuus koostuu eräiden, kärjistyneiden kalastuskonfliktien tarkastelusta sekä teemahaastatteluista alueella, jossa ei tällä hetkellä ole vastaavia konflikteja (luvut 6 ja 7). Vertailemalla näitä aineistoja, tutkimuksen teoreettista kehikkoa apunakäyttäen, pyrin selvittämään miten yleisiä konflikteissa käytetyt argumentit ovat alueella, jossa ei tällä hetkellä ole kärjistyneitä konflikteja sekä mahdollisesti selvittämään mitkä tekijät saavat konfliktin kiristymään oikeuskäsittelyjen asteelle (luku 8).

Lopuksi haluan laajentaa tätä ympäristökonflikti -tutkimuksille hyvin yleistä, konfliktien syitä ja taustoja ymmärtämään pyrkivää, näkökulmaa, tarkastelemalla eräitä mahdollisuuksia kalastuskonfliktien synnyttämiin haasteisiin vastaamiseksi kalastushallinnossa ja kalastuksen järjestämisessä. Tarkastelun kohteeksi olen valinnut kalastuksen yhteishallintoon (co-management) ja paikalliseen itsehallintoon (self-management) liittyvät kysymykset sekä kalavesien kaavoituksen eli kalaveden jakamisen eri kalastajaryhmien kesken alueellisesti ja/tai ajallisesti. Lisäksi tarkastelen kuntien roolia nykyisessä järjestelmässä sekä niiden mahdollisuutta ja tarvetta vaikuttaa entistä enemmän kalastuksen järjestämiseen alueellaan. Tarkastelun pohjana ovat neljän Oriveden alueen kunnan (Kitee, Liperi, Savonranta ja Rääkkylä) edustajien haastattelut. (luku 9)

2 TUTKIMUSONGELMAN TARKENNUS JA TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella Suomen sisävesien paikallisia kalastuskonflikteja sekä ilmiötasolla, yksittäisten kalastajien näkemyksissä ja toimissa että osana yhteiskuntaa, sen rakenteita ja historiallista kehitystä. Tutkimuksessa pohditaan, miten nykyisenlaiset kalastuskonfliktit ovat syntyneet yhteiskunnallisen ja kalastuskulttuurin kehityksen myötä sekä mitkä tekijät ovat vaikuttaneet konfliktien syntyyn.

Toisaalta tavoitteena on selvittää, mistä kalastuskonflikteissa loppujen lopuksi on kysymys. Millaisia intressiryhmiä, intressejä ja asenteita on konfliktien taustalla ja miten ne ilmenevät sekä käydyissä kamppailuissa että kärjistymättömässä tilanteessa. Keskeinen konflikteihin liittyvä kysymys on luonnollisestikin niiden ratkaiseminen. Yksiselitteistä ratkaisua tämäntyyppisiin riitoihin tuskin on löydettävissä, mutta pyrin tutkimuksessani esittämään joitain näkökulmia konfliktien ratkaisemiseen eri intressi- ja toimijaryhmien pohdittavaksi.

Tutkimuksen empiirisen aineiston muodostavat useita vuosia jatkuneet konfliktitapaukset ja kalastajien teemahaastattelut alueelta, jossa tällaisia konflikteja ei ole. Näitä tapauksia ja haastatteluja vertailemalla tarkastelen konflikteihin liittyviä piileviä taustatekijöitä ja niiden johtamista avoimiin riitatilanteisiin sekä konflikteissa vaikuttavien intressiryhmien motiiveja. Menetelmällisesti tutkimus lähestyy diskurssianalyysiä, koska siinä tarkastellaan eri kalastajaryhmien ja konfliktien osapuolten puheessa esiintyviä konflikteihin liittyviä näkökulmia sekä mielikuvia ja asenteita suhteessa kalastuksen järjestämiseen.

2.1 Kärjistyneet konfliktitapaukset

Oikeuskäsittelyjen asteelle kärjistyneistä konfliktitapauksista olen valinnut tarkasteltavakseni Onkamojärvellä ja Pielisellä pitkään jatkuneet kiistat kalastuskuntien ja ammattikalastajien välillä. Nämä konfliktit antavat monimuotoisuudessaan kattavan kuvan yleisimmistä paikallisissa kalastuskonflikteissa esiintyvistä piirteistä.

Onkamo on Pohjois-Karjalassa, Rääkkylän ja Tohmajärven kunnissa sijaitseva järviyryhmä, jossa kiista muikun ammattikalastuksesta Onkamon-Sintsin kalastuskunnan aktiivistien ja alueen talvinuottaajien kesken on jatkunut vuodesta 1992 näihin päiviin saakka. Pielisen kalastuskonfliktissa on puolestaan kyse Lieksan kunnan alueella sijaitsevan Kylänlahden kalastuskunnan ja troolikalastajan välisestä riidasta, joka sai alkunsa jo vuonna 1989 ja jatkuu edelleen. (Kuva 1)

Onkamon konfliktia koskeva aineisto koostuu tätä tutkimusta edeltäneestä, konfliktia ja sen taustoja käsittelevästä selvityksestä¹ sekä tapausta käsittelevistä lehtiartikkeleista ja oikeuskäsittelyjen pöytäkirjoista. Pielisen konfliktia koskeva aineisto koostuu puolestaan erilaisista asiakirjalähteistä (kalastuskunnan pöytäkirjat, oikeuskanteet, oikaisupyynnöt, oikeuskäsittelyjen pöytäkirjat jne.) sekä lehtiartikkeleista.

1 Salmi, P. ym. (1994). Kenen ehdoilla kalavaroja hyödynnetään? Onkamojärven kalastuskiistan taustoja.

Esittelen molempien tapausten kulun pääpiirteissään sekä tarkastelen konfliktien osapuolten puheissa esiintyviä yleisiä teemoja ja erilaisten toimijaryhmien roolia konflikteissa. Kalastuskuntien edustajien osalta pyrin tuomaan esille sen, mihin ammattikalastuksen vastustus perustuu, mihin asioihin vedotaan, miten omaa näkemystä puolustetaan, miten vastapuoleen ja muihin konfliktin toimijaryhmiin suhtaudutaan ja mitkä ovat ryhmän toimintatavat. Ammattikalastajien osalta pyrin puolestaan tarkastelemaan sitä, miten esitettyihin syytöksiin vastataan, miten omat näkemykset perustellaan, mitkä ovat toimintatavat ja miten vastapuoleen sekä muihin konfliktin toimijaryhmiin suhtaudutaan.

2.2 Haastattelututkimus Orivedellä

Haastattelujen suoritusalueeksi valittiin Oriveden Mikkelin- ja Pohjois-Karjalan läänien rajavedet eli haastateltavat valittiin Savonselällä, Sampaanselällä ja/tai Paasselällä kalastavista ammatti- ja vapaa-ajan kalastajista. (Kuva 1)

Hallinnollisesti tutkimusalue jakaantuu Pohjois-Karjalan puolella kahteen kalastusalueeseen (Oriveden- ja Oriveden eteläinen kalastusalue). Oriveden kalastusalue on suuruudeltaan 70856 hehtaaria ja Oriveden eteläinen kalastusalue 20056 hehtaaria, joista vain osa kuuluu tutkimusalueeseen. Alueet ovat suurimmaksi osaksi kalastuskuntien omistuksessa, joita on tutkimusalueella yhteensä kahdeksan.

Yleisvettä² alueella on Savonselällä 4200 hehtaaria. (Väisänen ja Karjalainen 1995, 6-7)

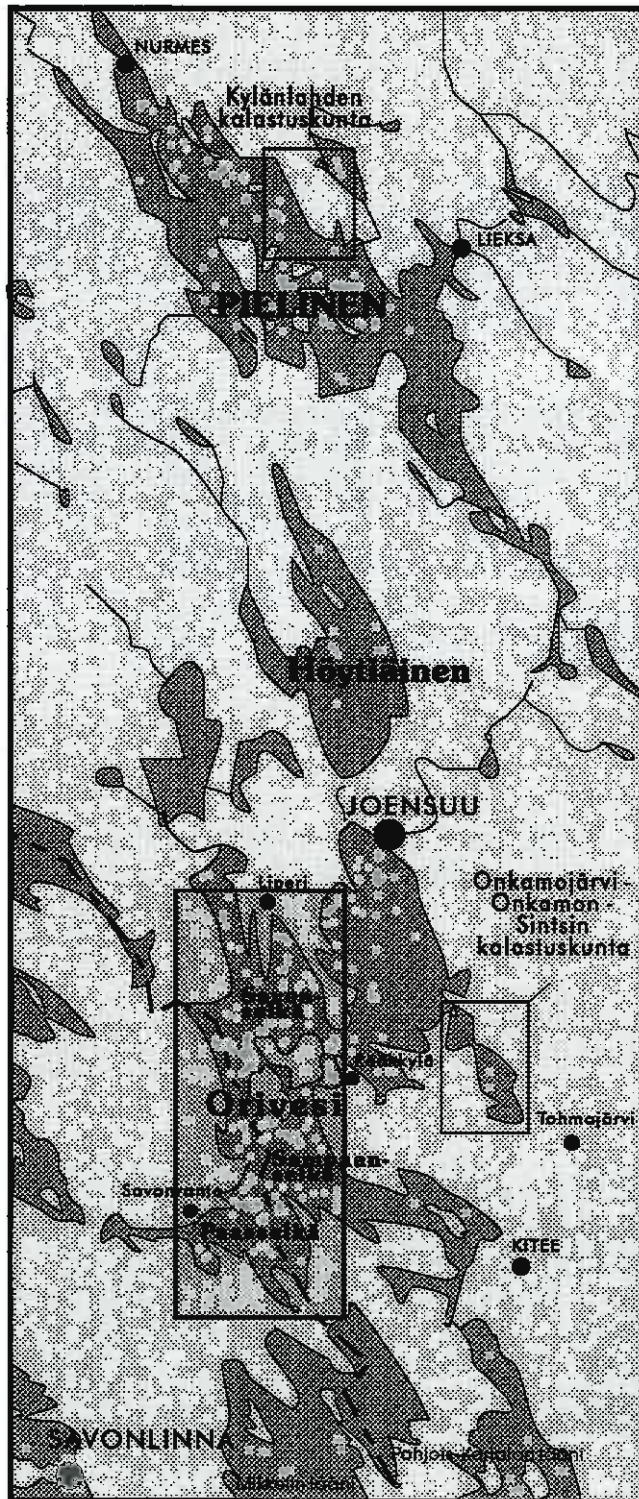
Mikkelin läänin puolella tutkimus koskettaa Vuokalan kalastusalueita, joka on suuruudeltaan 22943 hehtaaria ja josta suurin osa kuuluu tutkimusalueeseen. Alueella on 21 kalastuskuntaa, joista kaksi ei ole järjestäytynyt ja yksi on vapautettu järjestäytymisestä. Yleisvettä alueella on Savon- ja Paasselällä yhteensä 7500 hehtaaria.

Maalta katsottuna alue sijoittuu Liperin, Rääkkylän, Kiteen ja Savonrannan kuntien alueelle. Kalastajien ohella haastateltiin myös näiden kuntien edustajia. Näitä haastatteluja käsitellen tutkimusraportin loppuosassa tarkastellessani kuntien roolia kalavesien käytön järjestämisessä.

Haastattelut suoritettiin teemahaastatteluina kesällä 1995 kesäkuun puolenvälin ja elokuun puolenvälin välisenä aikana. Haastatellut ammattikalastajat valittiin heidän käyttämiensä kalastusvälineiden mukaan siten, että haastatelimme sekä troolikalastajia että pelkästään seisovilla pyydyksillä (verkot, rysät) kalastavia ammattikalastajia. Vapaa-ajan kalastajat valittiin puolestaan siten, että haastatteluihin saatiin mukaan edustajia konfliktitapauksissa useimmiten mukana olevia intressiryhmiä vastaavista ryhmistä; kalastuskuntien edustajat, ulkopuoliset virkistyskalastajat ja kyläläiset.

2 Yleisellä vesialueella tarkoitetaan kalastuskuntien vesialuearajojen ulkopuolella olevaa valtion omistamaa vesialuetta (Yleisvesil. 1.1§) Merialueiden lisäksi yleisvettä on yhdeksällä suurimmalla sisävesijärvellämme: Oulujärvellä, Lappajärvellä, Höytiäisellä, Pyhäselällä, Orivedellä, Koitereella, Päijänteellä, Puruvedellä ja mahdollisesti Inarinjärvellä (Jaakkola ym. 1990, 25, Honkanen 1985).

Yleisellä vesialueella järvessä on joksella järveen ulottuvassa kunnassa muutoin kun tilapäisesti asuvalla oikeus harjoittaa onkimista, pilkkimistä ja muuta koukkukalastusta. Muusta kalastuksesta yleisellä vesialueella päättää kalastusalue. Päätöstä tehtäessä on otettava huomioon erityisesti ammattikalastajien tarpeet. (Kall 7§)

Kuva 1. Haastattelu- ja konfliktialueet.

Haastateltavista ryhmistä kalastuskuntien ja kalastusalueiden aktiivihenkilöt sekä ammattikalastajat poimittiin Mikkelin- ja Pohjois-Karjalan maaseutuelinkeinopiirien kalastuskuntia ja kalastusalueita koskevista tiedostoista, kalastusseurojen jäsenet kalamiespiirien toimintakalentereista ja kuntien edustajat puhelinluettelosta. Muut vapaa-ajan kalastajat "napattiin lennosta", eli sovittiin haastattelusta kohdattuamme tutkimusalueella kalastavan henkilön. Haastatteluja suoritettiin kaikkiaan 30 kpl.

Haastatteluissa käsiteltiin kalastajien suhdetta kalastukseen ja kalaveteen, kalastajien mielipiteitä ja asenteita muita kalastajaryhmiä sekä kalastuksen nykyistä järjestämistapaa kohtaan,

kalastukseen liittyviä ongelmia ja konflikteja sekä kalastajien näkemyksiä ongelmien syistä ja ratkaisemisesta. (Liite 1: Haastattelurunko) Haastattelurungon kysymyksiä testatessa syntyi vaatimus siitä, että haastateltavien henkilöiden tulee kalastaa, koska muuten kysymykset olisivat olleet vastaajille niin vieraita, että haastattelun anti olisi jäänyt varsin olemattomaksi. Kuntien edustajien haastattelut käsittelivät alueen kuntien suhdetta kalavesiin, niiden hyödyntämiseen sekä kunnan osallistumista kalavesistä käytyihin keskusteluihin ja kalastusta koskevaan päätöksentekoon alueellaan. (Liite 2: Haastattelurunko)

Kvalitatiivisen aineiston lisäksi kerättiin kvantitatiivisempaa aineistoa kalastajien kalastukseensa liittämistä taloudellisista arvoista. Osasta kvalitatiivista aineistoa ja taloudellisista kysymyksistä on tehty aiemmin erillisjulkaisu³, jossa tarkastellaan eri kalastajaryhmien kalastukselle ja kalavedelle antamia merkityksiä ja suhtautumista kalastuksen järjestämiseen sekä kalastukseen liittyviä taloudellisia arvoja.

Kaikissa haastatteluissa oli mukana kaksi haastattelijaa. Osa haastatteluista nauhoitettiin ja osasta tehtiin muistiinpanot käsin. Haastateltujen sanomisia ei kirjattu sanatarkasti, vaan ainoastaan "herkullisimmat" lausahdukset kirjattiin alkuperäisessä puhemuodossaan. Näitä lausahduksia on käytetty sopivilta osin tukemaan aineiston kuvailua (ks. kappale 7.2). Oriveden kalastajilta saamamme vastaanotto oli hyvin positiivinen. Kukaan ei kieltäytynyt haastattelusta ja monet toivat haastattelun aikana esille mielihyvänsä siitä, että tämäntyppisiä asioita kysytään kalastajilta itseltään.

³ Pitkänen, M., V-P. Vepsäläinen ja P. Salmi (1995). Kalavesi kielellä. Kalastuksen järjestämisen ongelmat ja kalaveden merkitys Oriveden kalastajien kertomana.

3 SUOMEN SISÄVESIEN KALASTUKSEN KEHITYS 1900 -LUVULLA JA SEN VAIKUTUS KALASTUSKONFLIKTIEN SYNTYYN

Monet viimeaikaiset sisävesikalastukseemme liittyvät konfliktit ovat syntyneet yhteiskunnallisen kehityksen ja sitä seuranneen kalastuskulttuurin muutoksen myötä. Keskeisenä piirteenä konflikteissa ovat olleet perinteisen ja modernin kalastuskulttuurin väliset ristiriidat. Käsittelen tässä luvussa suomalaisen yhteiskunnan kehitystä 1900-luvulla ja sen aiheuttamia muutoksia kalastuskulttuurissa, -lainsäädännössä ja -hallinnossa sekä näiden muutosten vaikutusta nykyisenlaisten kalastuskonfliktien syntyyn.

3.1 Eriytymiskehitys - konfliktien perusta

Kalastuskulttuurin muutoksen kautta syntyneiden erilaisten kalastajaryhmien ja erilaisten kalastusstrategioiden olemassaolo heijastuu kalastuksen sosiaalisessa kilpailussa ja sääntelyssä. Kalastukseen on tullut mukaan ryhmien ja strategioiden välisiä ristiriitoja. Alueen "kantokykyä" ja "kapasiteettia" ei kalastuksessa näin ollen määritellä pelkästään kalavaroihin ja muihin ekologiisiin seikkoihin liittyen, vaan se on myös sosiaalinen kysymys. (Lappalainen 1995a, 66)

"Kysymys on siitä, mikä on eri kalastusmuotojen osuus veden käytössä, kuinka monta kalastajaa voi omaa kalastustaan alueella harjoittaa, missä määrin järvillä kalastetaan ammattimaisesti, kotitarpeeksi tai virkistysmielessä, troolaamalla, verkolla tai uistelemalla." (Mts., 66)

Eri pyyntimuotojen vaatimien vesialojen huomioonottaminen ja niiden suhteuttaminen vesistöjen luonnonmukaisiin rajoihin on konfliktierkää kysymys. Kenellä ja mihin tietoon perustuen on oikeus määrätä eri kalastusmuotojen keskinäisistä suhteista kalavedellä? Pitäisikö kalavaroja hyödyntää ensisijaisesti välittömästi ammattikalastuksen kautta (elintarviketuotanto) vai välillisesti esimerkiksi virkistyskalastuksen ja kalastusmatkailun kautta? (Niittykangas ja Salo 1994, 54-55)

3.1.1 Kotitarvekalastuksesta virkistyskalastukseen

Suomessa kalastus oli 1900 -luvulle saakka tärkeä osa talouksien omavaraisuutta. Sisä-Suomen järviseduilla kalastus oli osa maatalouden omavaraisuutta ja sitä harjoitettiin kausittain. Avoveden aikaisen nuottakalastuksen lisäksi harjoitettiin talvisin ns. rahenuottausta, josta varsinainen talvunuottaus myöhemmin kehittyi. Kalastus oli epäsäännöllistä ja kohdistui sekakalaan. Kalastusta harjoitettiin sekä suurilla vesillä, matalikoilla ja ranta-alueilla että pienillä lammilla ja järvillä, jolloin nuottaus oli luonteeltaan kiertävää. Yhdestä paikasta vedettiin 1-2 apajaa, näin kalakantoja ei rasitettu kohtuuttomasti. Nuottakunnat jakoivat kalastuksen tuoton luonnollisestikin kaloina. (Pennanen 1986, 17)

Virkistyskalastus sai alkunsa pienessä mittakaavassa jo 1800 -luvun lopulla. Silloin se oli varakkaan ja korkeassa asemassa olevan väestöosan harjoittamaa, lähinnä koskissa tapahtuvaa urheilukalastusta. Vaikutteet oli saatu koskilla vierailoilta englantilaisilta "herrasmieskalastajilta". Virkistyskalastus eli tuolloin elitististä vaihettaan. (Lappalainen 1995a, 58-59)

Tälle vuosisadalle tultaessa alkava teollistuminen muodostui yhteiskunnan uudistumisen ja muuttumisen käynnistäjäksi. Tuotannon keskittymisen myötä työvoima alkoi keskittyä teollisuuspaikkakunnille. Samanaikaisesti alkoi maatalouden rakennemuutos. Tämän kehityksen seurauksena kaupungistuminen alkoi vilkastua. (Kupiainen 1995, 26-27) Siirtyminen rahataloudelliseen vaihdantaan maaseudulla mursi vanhan omavaraistalouden ja sitä myötä omavaraikalastuksen. Omavaraistaloudellisia piirteitä on kuitenkin säilynyt maataloudessa aina nykypäiviin saakka. Kotitarvekalastus onkin 1900 -luvulla perustunut maaseudun supistuvaan omavaraistalouteen. (Lappalainen 1995a, 57) Maaseudulla kotitarvekalastus on ollut osa ihmisten elämäntapaa ja luontosuhdetta. Kaupungeissa asuvien kalastus puolestaan alkoi jo varhaisessa vaiheessa leimautua enemmänkin virkistys- kuin kotitarvekalastukseksi. (Luontosuhteesta ks. esim. Ahponen ja Järvelä 1983, 194, Hallin 1991, 30-31)

Toisen maailmansodan jälkeen on suomalainen yhteiskunta käynyt läpi voimakkaimman rakennemuutoksensa. Teollisuuden ja sitä seurannut palvelusektorin kasvu työllistivät alkutuotannosta vapautuneen työvoiman. 1960-luvulta lähtien siirryttiin pientilojen vähentämisen ja ylituotannon leikkaamisen aikaan. (Kupiainen 1995, 30-31) Tämän yhteiskunnallisen kehityksen myötä myös kalastuksen luonne on muuttunut.

Kun kotitarvekalastuksena pidetään kalastusasetuksen mukaisesti kalastusta, jonka saalis käytetään kalastajan taloudessa ja sillä on toimeentulon kannalta merkitystä, voidaan kotitarvekalastuksen merkityksen katsoa vähentyneen huomattavasti ja olevan yhä vähenemässä perinteisten kalastajien ikääntyessä. Kalastusasetuksessa tehdyn kotitarve- ja virkistyskalastajat -jaottelun tilalle onkin useissa eri yhteyksissä esitetty ryhmien yhdistämistä yhdeksi vapaa-ajan kalastajien ryhmäksi, joka käsittää kaiken ei-ammattimaisen kalastuksen (mm. Dahlström 1979, 48-49, Lindqvist ym. 1987, Leinonen ja Lehtonen 1992, Muje 1995, Sipponen 1987a). Kalankäyttötottumukset ja järvikalan paikallisen tarjonnan puutteet ovat kuitenkin pitäneet kotitarvekalastusta yllä haja-asutusalueella aina nykypäiviin saakka ja edelleen on olemassa ruokakuntia, joille kotitarvekalastuksella on taloudellistakin merkitystä (Lappalainen 1995a, 57, Leinonen 1990, 24).

Kaiken kaikkiaan kalastuksen motivaatio on muuttunut virkistyspainotteisemmaksi, eikä enää voida tehdä jyrkkää jakoa "ulkopuoliseen" virkistyskalastukseen ja "paikalliseen" kotitarvekalastukseen. Virkistyspainotteisen kalastuksen leviäminen myös maaseudulle ilmeni jo vuosisadan alkupuolella pyyntimuodon muuttumisena suurpyynnistä pienkalastukseksi eli nuottauksesta verkko- ja katiskapyynniksi. Nykyisin tästä kehityksestä on merkinä virkistyskalastusseuroihin kuuluva pieni maanviljelijä -jäsenistö (Lappalainen 1995a, 59, 65).

Kotitarvekalastuksella voidaan kuitenkin edelleen katsoa olevan merkitystä kun puhutaan kalastuksen eri intressiryhmistä ja konfliktitilanteista. Perinteiset omavaraikalastajat harjoittivat tavallisesti useita kalastusmuotoja. Tällainen kalastustapa on periytynyt maaseudun paikallisille kalastajille. Passiivisen verkko- ja sulkupyynnin lisäksi harrastetaan usein ongintaa ja pilkintää. Järvikalastajista voidaankin yhä katsoa erottuvan maaseudulla asuva kotitarve-virkistyskalastajien ryhmä, jonka kalastukseen sisältyy virkistysnäkökohtien ohella edelleen huomattavia hyötynäkökohtia. (Mts., 65) Merkittäväksi koko kalatalouden kannalta tämän ryhmän tekee sen vahva sidos kalastuksen päätöksentekojärjestelmään kalastuskuntien kautta. Maanomistukseen perustuvan kalastuskuntahallinnon aktiivisimmat toimijat ovat

suurimmaksi osaksi juuri maaseudun kotitarve-virkistyskalastajia, joiden ajatteluun edelleen vaikuttaa perinteisen kotitarvekalastuksen arvomaailma. (esim. Muje 1995)

Virkistyskalastus on 1900 -luvun kuluessa yleistynyt laajojen kansankerrosten keskuudessa ja levinnyt mökkiasutuksen myötä järviolueille. Erityisesti 1960 -luvulta lähtien virkistyskalastus on näkynyt Suomen järvimaisemassa. Nykyaikainen virkistyskalastus on syntynyt varsinaisesti elinkeinorakenteen ja ammattien muutoksen, työn ja vapaa-ajan erottelun sekä kaupungistumisen myötä. Kalastus on muuttunut suurelta osin maaseudun kotitarvekalastuksesta kaupungeissa ja taajamissa asuvien palkkatyöläisten vapaa-ajan viettotavaksi. Erilaiset virkistysnäkökohdat, rentoutuminen, pyyntielämykset ja luonnon kokeminen ovat tälle kalastajaryhmälle hyötynäkökohtia voimakkaampia (Lappalainen 1995a, 58-59). Toisaalta kalastusharrastuksen on myös nähty olevan "ukkoutumassa", kun etenkin kaupunkilaislapsille kalastus on vain yksi harrastusmahdollisuus toisten joukossa (Hyytinen 1995, 15).

Keskeisimpiä kalastusmuotoja virkistyskalastuksessa ovat onginta, pilkintä ja uistelu (Lappalainen 1995a, 64). Virkistyskalastuksesta puhuttaessa sillä yleensä tarkoitetaan viehe- tai koukkukalastusta. Virkistyskalastus on kuitenkin huomattavasti laajempi käsite, sillä esimerkiksi loma-asukkaiden harjoittama verkko-, katiska- ym. kalastus on samalla tavoin virkistyskalastusta, kuin onkiminenkin. (Hyytinen 1995, 18) Itseasiassa virkistyskalastajista on erottunut kaksi pääryhmää; kalastusspesialistit, jotka ovat keskittyneet tiettyihin kalastusmenetelmiin ja "yleiskalastajat", jotka käyttävät useita eri menetelmiä. (Lappalainen 1995a, 65)

Spesialisoitumiskehitys voimistui erityisesti 1980 -luvulla. Voimakkaimmin on yleistynyt vetouistelu, johon on liittynyt laaja kilpailutoiminta sekä voimakas välinekehittely ja mainonta. Samanlainen ilmiö on tullut mukaan myös pilkintään ja ongintaan, tosin pienemmässä mittakaavassa. (Lappalainen 1995a, 65, Hyytinen 1995, 18-19) Lisääntyneen vapaa-ajan kalastuksen myötä on myös kalastusmatkailun merkitys kasvanut. Tässä yhteydessä on syytä käsitellä hieman myös kalastusmatkailuun liittyviä ongelmia.

3.1.2 Kalastusmatkailun kehitys ja ongelmat

Kalastusmatkailu ei sinällään ole mikään uusi ilmiö Suomessa. Kalastusmatkailua harrastettiin ylimystön piirissä jo virkistyskalastuksen syntyvaiheessa 1800-luvulla. Varsin pitkään kalastusmatkailu olikin pienen eliittiryhmän harrastus ja rajoittui alueellisesti lähinnä Etelä-Suomen koskialueille. Virkistyskalastusharrastuksen levitessä 1940-50 -luvulta lähtien yhä laajempien kansanryhmien keskuuteen myös kalastusmatkailu lisääntyi. Tieverkon kehittymisen myötä, kalastusmatkailu levisi samalla koko maan alueelle. (Jaakkola ym. 1990, 1-2)

Viimeisin kalastusmatkailun kehitysvaihe alkoi 1960 -luvun lopulla, kun ensimmäiset kirjolohen ongintapaikat aloittivat toimintansa (Jaakkola ym. 1990, 2). Nykyisin kalastusmatkailun on muun luontoon liittyvän matkailun ohella lisääntymässä. Euroopan yhdentymisen myötä Suomen sisävesien matkailullisen merkityksen on nähty korostuvan ja sen hyödyntämistä on painotettu. (mm. Jaakkola ym. 1990, Räsänen 1995, Teiro 1995b)

Huolimatta vuosisataisesta historiastaan, kalastusmatkailu on kuitenkin käsitteenä varsin uusi ja sisällöltään vielä tarkemmin määrittelemätön. Kalastuksen ja matkailun yhdistämisestä onkin käytetty kahta eri termiä, "kalastusmatkailu" ja "matkailukalastus". Näiden termien eron on katsottu olevan kalastuksen painoarvossa. Kalastusmatkailulla on tarkoitettu kalastuksen vuoksi tapahtuvaa matkailua ja matkailukalastuksella matkailua, jossa kalastus ei ole määräävänä tekijänä. (Jaakkola ym. 1990, 2-4, Hyytinen ja Kurki 1988, 1-2, Hyytinen 1995, 19) Ongelmien kannalta

tarkasteltuna kalastuksen määrävyydellä matkailussa ei ole suurtakaan merkitystä, vaan samat ongelmat koskettavat molempia ryhmiä. Käytän tässä yhteydessä kaikesta matkailuun liittyvästä kalastuksesta termiä kalastusmatkailu.

Jaakkolan ym. (1990) mukaan kalastusmatkailun keskeisimpiä osa-alueita ovat kalastusoikeus- ja lupakysymykset, kalavesien hoitoon ja käyttöön liittyvät kysymykset, oheispalvelut, markkinointi ja tuotekehitys (Mts., 10-19). Nämä osa-alueet liittyvät kiinteästi myös kalastusmatkailun ongelmiin.

Muun muassa Mikkelin- ja Pohjois-Karjalan läänien alueella tehdyissä kalastusmatkailuun liittyvissä selvityksissä, kalastusmatkailupalveluja tarjoavat yrittäjät mainitsivat yhdeksi keskeisimmäksi ongelmakseen kalastuslupien hankkimisen vaikeuden ja lupa-alueiden sopimattomuuden kalastusmatkailun tarkoituksiin. Kalastuslupien hankintaa vaikeuttavaksi tekijäksi katsottiin usein vesialueiden omistajien kielteinen suhtautuminen kalastusmatkailijoihin ja -yrityksiin. (Kiiski ja Kaijomaa 1989, 18-19, 22, Hyytinen ja Kurki 1988, 19-21) Paikallisten asukkaiden ja kalaveden omistajien kielteisen suhtautumisen on nähty myös muuten jarruttavan kalastusmatkailun kehittämistä. Esimerkiksi oheispalvelujen⁴ järjestäminen vaatisi paikallistasolla erilaisten yrittäjien ja kyläläisten yhteistyötä, johon ei kuitenkaan aina olla valmiita. (esim. Karjalainen 18.11.1995)

Kalavesien hoidon ja käytön osa-alue liittyy kalastusmatkailun järjestämisen vaikeuksiin saaliin takaamisen ongelmana. Vaikka monissa tutkimuksissa korostetaan kalastukseen liittyviä virkistysellisiä ja kokemuksellisia arvoja, pidetään saalisvarmuuden takaamista kalastusmatkailupalvelujen järjestämisen suurimpana ongelmana. Jos saalista ei saada, jäävät helposti myös haetut kalastuselämykset saamatta. Tämä ongelma korostuu erityisesti suurilla järviolueilla, jollaisia on suurin osa Mikkelin ja Pohjois-Karjalan kalastusmatkailukohteista. (Kiiski ja Kaijomaa 1989, 18, Hyytinen ja Kurki 1988, 19, 44) Saalistakuun voi antaa vain istutuslammikoissa, joissa puolestaan ei useinkaan kyetä tarjoamaan vastaavia luontoon liittyviä elämyksiä, kuin luonnonvesissä ja aitojen järvikalojen pyynnissä. (mm. Teiro 1995b)

Saaliin saannin turvaaminen kalastusmatkailijoille, jotka ovat suurelta osin vapakalastajia, onkin ongelma joka palautuu yleisiin ristiriita-asetelmiin erilaisten kalastajaryhmien välillä. Kysymys on viime kädessä siitä, minkä ryhmän intressien ja näkemysten mukaan kalastus järjestetään ja kalavesiä hoidetaan. Kalavesien hoidosta kalastusmatkailua silmälläpitäen on viime aikoina käyty ainakin Pohjois-Karjalassa varsin vilkasta keskustelua. Vapakalastajien saalistoihteiden ja yleensä saaliin saannin valikoituminen suurimpiin petokaloihin on herättänyt vaatimuksia muiden kalastusmuotojen, lähinnä verkko- ja troolikalastuksen rajoittamisesta (mm. Tarikka 1995, Karjalainen 18.11.1995). Saalisvarmuutta voitaisiin lisätä myös laajentamalla ja suuntaamalla kalastusmatkailua vähemmän valikoivien pyydysten käyttöön. Esimerkiksi perheille sopisi hyvin pienimuotoinen verkko- ja katiskakalastus. (Hyytinen ja Kurki 1988, 52, Karjalainen 18.11.1995)

Monissa yhteyksissä on myös korostettu kalastusmatkailuyritysten velvoitetta osallistua kalaveden hoitokustannuksiin sekä kalastuksen ja kalastusmahdollisuuksien kehittämiseen (Karjalainen 18.11. 1995, Kiiski ja Kaijomaa 1989, 25, Hyytinen ja Kurki 1988, 60). Lisäksi on tuotu esille kalastusjärjestelyin tapahtuva eri kalas-

⁴ Kalastusmatkailun mahdollisia oheispalveluja ovat esimerkiksi: kalastusalue- ja kalapaikkakohtaiset opaskartat ja opasteet, rantautumis- ja vesillelaskupaikat, pysäköinti-, tili- ja taukopaikat, jätteenhoito, majoitus- ja ravitsemispalvelut, välinevuokraus sekä mahdollisesti muut harrastusmahdollisuudet, joilla pyritään takaamaan myös perheen viihtyvyys alueella. (Jaakkola ym. 1990, 16-17, Tarikka 1995, Teiro 1995a)

tustapojen ohjaaminen niille parhaiten soveltuville, erillisille alueille niin, että ne mahdollisimman vähän häiritisivät toisiaan (Tarikka 1995).

Toisaalta kalastusmatkailupalvelujen kehittämisen edellytyksenä on kalastusmatkailun kokeminen paikallistasolla hyödyntämisen kohteena eikä omia resursseja kaventavana uhkana. Jaakkola ym. (1990) näkevätkin saalisvarmuuden ongelman ratkaisemisen suurimmaksi esteeksi kotitarve- ja virkistyskalastajien väliset ristiriidat. Vesialueiden hoito- ja käyttöratkaisut tehdään pääosin paikallisissa kalastuskunnissa, joissa usein korostuu kotitarvepainotteinen ajattelutapa ja omistusoikeusnäkökulma. Käytännön toimenpiteissä vapakalastusmuotoinen harrastussektori onkin jäänyt varsin vähälle huomiolle. (Mts., 64-65) Ulkopuolisen virkistyskalastuksen vaikeuttamisen sijaan, paikalliset kalastajat voisivatkin hyötyä matkailusta muun muassa tarjoamalla opaspalveluja sekä erilaisia kalastusnäytöksiä ja -paketteja. (mm. Ryhänen 1995, Hyytinen ja Kurki 1988, 46-48, Jaakkola ym. 1990, 64, Berkes 1986, 219)

3.1.3 Ammattikalastuksen kehitys

Ammattikalastuksen voidaan varsinaisesti katsoa alkaneen Suomen sisävesillä vasta 1800 -luvun viimeisillä vuosikymmenillä, jolloin se irtaantui maatalouksien omavaraistaloudesta rahatulojen lähteeksi. Sitä ennen kaupankäyntiä oli harjoitettu vain pienessä mittakaavassa suolatulla kalalla. (Pennanen 1986, 11) Ammattikalastuksen voimistuminen perustui suurten tuorekalamäärien markkinointiin. (Lappalainen 1995a, 58)

Ammattikalastus oli 1900-luvun alkupuolella lähinnä pientilallisten tai tilattomien harjoittamaa toimintaa ja jo tuolloin käytiin kamppailuja ammattikalastajien ja kalaveden omistajien välillä kalaveden käyttöoikeuksista (Tiitinen 1995, 97-98). 1960 -luvulta lähtien alkoi ammattikalastus maatalouden tavoin yhä enemmän muistuttaa yritystoimintaa, samalla keskityttiin muikun suurpyyntiin. (Lappalainen 1995a, 57-58). Muikun suurpyynnissä harjoitettu troolaukset lienee aiheuttanut ristiriitoja eri kalastajaryhmien välillä enemmän kuin mikään muu kalastusmuoto sisävesillämme (Turunen ja Suuronen 1995, 57).

Ammattikalastuksen kehityksen taustalla on vaikuttanut yleinen yhteiskunnallinen tilanne, teollis-urbaanisen kehityksen kiihtyminen, maaseudun työttömyys ja siitä seurannut uusien elinkeinojen etsiminen. Kalastusta on alettu punnita puhtaasti rahatalouden arvojen mukaan. Samalla pyydykset ja muut kalastusvälineet ovat kehittyneet voimakkaasti - elinkeino on motorisoitunut. (Pennanen 1986, 46) Nykyisin ammattikalastuksen harjoittaminen vaatii entistä suurempia investointeja ja tehokkaampaa markkinointia. Ammattikalastajien määrä onkin vähentynyt ja kalastusyritysten koko kasvanut.

Troolauksen yleistyminen 1980 -luvulla on johtanut tilanteeseen, jossa pää- ja sivuammattikalastajat ovat yhä selkeämmin erottumassa toisistaan. Pääammattikalastajat käyttävät tehokkaita kalastusmuotoja, ovat usein suhteellisen nuoria ja investoivat kalastukseensa runsaasti. Sivuammattikalastajat, jotka perinteisesti yleensä ovat olleet esimerkiksi muikunpyynnin sesonkiaikana lisäansioiksi kalastavia maanviljelijöitä, joille kalastus ei ole ollut välttämätön tulonlähde, ovat puolestaan ikääntymässä eivätkä investoi kalastukseen yhtä voimakkaasti, kuin pääammattikalastajat. (Hyytinen 1995, 16-17) Vielä tällä hetkellä osa-aikaisia kalastajia on ammattikalastajista kuitenkin suurin osa ja näin voi olla jatkossakin, sillä elinkeinon sopeutumista toimintaympäristön muutoksiin voi hakea myös esimerkiksi monitoimisuuden kautta. (Niittykangas ja Salo 1994, 49-53)

Ammattikalastuksen ongelmat vaihtelevat suuresti alueellisten olosuhteiden mukaan. Muikun suurpyynnissä kaikille yhteinen ongelma on kuitenkin muikkukantojen

runsauden vaihtelu. Huonojen kantojen aikana ammattikalastajien tarve laajentaa pyyntialuettaan kasvaa, mutta kalastuskunnat eivät usein myönnä lupia ulkopuolisille ammattikalastajille. Tällöin ammattikalastajat helposti keskittyvät niille alueille, joista lupia on saatavilla. Puhutaan ruuhkautumisongelmasta. Kalastuskuntien kielteinen asenne troolaukseen, samoin kuin ammattikalastajien vähäinen edustus kalastuksesta päättävissä elimissä onkin koettu ammattikalastuksen kannalta ongelmalliseksi. Näiden ongelmien johdosta ammattikalastajien on muunmuassa ollut vaikeaa suunnitella toimintaansa pidemmällä aikavälillä. (Hyytinen 1995, 16-17, Närhi 1993, 16-17)

3.1.4 Muutokset kalastusvälineistössä ja -tekniikoissa

Kalastustekniikat voidaan jaotella eri pyydystyyppien sekä pyytäjän joko aktiivisen tai passiivisen pyyntitapahtumaan osallistumisen mukaan. Näin voidaan erottaa viisi eri pääryhmää. Ensimmäisen ryhmän muodostavat pyytäjän näköyhteyttä kalaan vaativat lyönti-, pisto-, silmukka- ja haavipyyntimenetelmät. Toinen pääryhmä on koukkupyynti, joka voidaan edelleen jakaa pyytäjän läsnäoloa vaativiin menetelmiin, mm. koho-, pohja- ja pilkkionginta, heitto- ja vetouistelu sekä passiivisiin syöttikoukku- ja pitkäsiimapyyntiin. Kolmas ryhmä ovat passiiviset sulkupyyntimenetelmät, liistekatiska-, merta-, katiska-, pienrysä- sekä suursulkupyynti. Neljännen ryhmän muodostaa aktiivinen saartopyynti eli nuottaus ja troolaus. Viidennen ryhmän muodostavat silmälläottavat verkkopyydykset. (Lappalainen 1995a, 59-60, Lappalainen 1995b, 10-18)

Aina 1800 -luvun lopulle saakka eri pyyntitekniikat kehittyivät hitaasti mainittujen pääryhmien sisällä. 1900 -luvulla ja erityisesti 1950 -luvun jälkeen tekniikoiden muutos on sen sijaan ollut nopeaa. Osa vanhoista näköyhteyttä kalaan vaativista tekniikoista on jäänyt kokonaan pois käytöstä. Erilaiset koukkukalastusmuodot ovat puolestaan saavuttaneet suurta suosiota virkistyskalastuksena. Passiivinen koukkupyynti on taantunut ja perinteiset pienet sulkupydykset ovat korvautuneet rautalankakatiskoilla. Verkkopyynti on tehnyt suuren läpimurron materiaalimuutosten ansiosta ja saartopyynti, sulkupyynti sekä verkkopyynti ovat kehittyneet myös ammattisuuryppyniksi. (Lappalainen 1995a, 60-61)

Teollisten materiaalien käyttö syrjäytti luonnonmateriaalit kalastusvälineissä 1950 -luvun lopulla⁵. Pyydysten malli ja pyyntitekniikka säilyivät kuitenkin muuttumattomina aina 1960 -luvulle saakka, jolloin varsinkin ammattikalastajat ottivat avukseen moottorikäyttöisiä laitteita. (Pennanen 1986, 179) Muun muassa talvinuottauksessa kalastuksen apuvälineiksi tulivat moottorisahat, konekairat, moottorikäyttöiset kelukoneet ja moottorikelkat. 1970 -luvun lopulla otettiin käyttöön kaikuluotaimet ja 1980 -luvun lopulla nuottaukseen tulivat koneistetut uittolaitteet ja nuotanlevittäjät, jotka uudistivat koko pyyntitekniikan. (Turunen ja Suuronen 1995, 48)

⁵ Ensimmäinen suuri muutos olivat nailonverkot, joista alkoi jopa järjenvastaiselta tuntunut uudistusvimma. Vanhoja materiaaleja vaihdettiin uusiin niin, että aluksi saatettiin vain hankaloittaa kalastusta, kunnes keksittiin keino syntyneen haitan poistamiseksi. Pennanen kuvaa muutosta Talviapajilla -kirjassaan tunteellisesti mutta myös osuvasti:

"Mistä tämä, useinkin järjenvastainen muuttamisvimma aiheutui? Niitä osin, joilta se ei ollut funktionaalisesti perusteltua, suuntausta on pidettävä eräänä osoituksena siitä, että kansankulttuurissa ja ihmisen elämäntapomuksissa oli tapahtunut käänteentekevä muutos, evolutiivinen kehitys. Vanhat arvostukset olivat saaneet siirtyä syrjään uusien tieltä. Ihmismieli oli manipuloitunut siten, että kylmä ja kova teollinen aines, rauta tuntui kalastajan kädessä perustellummalta kuin entinen pehmeä ja lämmin puu, jonka olisi kyennyt kaiken lisäksi hankkimaan omasta metsästä ilmaiseksi. Kalastus, eräs perinteisen kansankulttuurin viimeisimmistä linnakkeista oli siirtynyt kovan teollisen yhteiskunnan leiriin" (Pennanen 1986, 216)

Uusi välineistö ja tekniikka toivat mukanaan "teollisen kalastuksen". Kalastajan perinteinen tarve tuntea kalastusalueensa luonnonolosuhteet yksityiskohtaisesti väheni, samoin väheni tarve perinteiseen tietotaitoon ja yhteistoimintaan. Kalastaja saattoi vieraantua luonnosta ja kalastajien yhteistoiminnasta. Modernin kalastuksen myötä myös perinteisesti erilaiset kalastuskulttuurialueet ovat samankaltaistuneet, kun välineistössä ja tekniikoissa ei enää ole paikallisia omaleimaisuuksia. (Pennanen 1986, 217)

Ammattikalastuksessa harjoitettu muikun suurppynti on kehittynyt 1950 -luvulta lähtien välivesiverkkopyynnin, selkävesinuottaukseen siirtymisen ja isorysäpyynnin kautta paritroolaukseen. (Lappalainen 1995a, 61) Troolaus levisi järvialueillamme erityisesti 1980 -luvulla kalastuselinkeinon pitkään jatkuneen kannattavuuden heikkenemisen seurauksena. Nuoruudestaan huolimatta troolikalastus onkin ehtinyt ja muuttamaan koko muikunkalastuksen luonteen ja samalla aiheuttanut voimakkaita ristiriitoja kalastajaryhmien välille. (Turunen ja Suuronen 1995, 54)

Nykyisin vapaa-ajan kalastajien suuressa suosiossa olevat aktiiviset koukkupyynnimenetelmät ns. matalanveden onginta, syvänveden onginta sekä uistelu ovat kaikki vanhoja kansanomaisia kalastustapoja mutta virkistyskalastuksen kehitys on uudistanut niitä voimakkaasti. Ne ovat muovautuneet nykyiselle välineteollisuuden, erilaisten "kalastusmuotien" ja kilpailutoiminnan seurauksena. Pilkkionginta yleistyi räjähdysmäisesti 1950 -luvulta lähtien, samoin heittouistelu. Moderni vetouistelu on puolestaan kehittynyt 1960 -luvulta alkaen, ulkomailta tulleiden teknisten vaikutteiden myötä. (Lappalainen 1995a, 62, Lappalainen 1995b, 10-12) 1900 -luvun tekninen kehitys on johtanut kalastuksessa myös uuteen aluevaltaukseseen. Kun perinteinen kalastus rajoittui lähinnä järvien rantavesiin ja kutuaikoihin, sallii nykyinen tekniikka selkävesien ympärivuotisen käytön kaikille kalastajaryhmille. (Lappalainen 1995a, 61)

Tekninen kehitys on siis viime vuosikymmeninä saavuttanut laajalti myös kalastuksen. Paitsi ammattikalastajien välineistö myös vapaa-ajan kalastuksen menetelmät ovat modernisoituneet. Tämä on osaltaan aiheuttanut ristiriitatilanteita edelleen perinteisillä menetelmillä kalastavien ja uusia menetelmiä käyttävien kalastajaryhmien välille. Esimerkiksi kalastuskunnissa, paikallisten perinteisiä kalastusmenetelmiä käyttävien kalastajien toimesta, ollaan taipuvaisia hinnoittelemaan itselle vieraampia, uusia ja usein ei-paikallisten kalastajien harjoittamia virkistyskalastusmenetelmiä (erityisesti vetouistelua) suhteellisesti kovemmin kuin tuttuja menetelmiä, vaikka menetelmien kalakantoihin kohdistuva vaikutus ja kalastuspaine on todellisuudessa aivan päinvastainen (Muje 1995, 162). Moderneihin kalastusvälineisiin kohdistuvia epäluuloja kuvaa hyvin Onkamojärven kalastuskiistaa koskevan tutkimuksen yhteydessä haastattelun perinteisiin menetelmiin luottavan kalastajan mielipide alueen ulkopuolisista Onkamolla kalastaneista virkistyskalastajista:

"Ja vielä kun nuilla tutkilla - Joinsuun miehet tänne tulloo kalastamaan, nin niillä on ne mujetutkat, joilla ne ensin ehtii kalat" (Salmi ym. 1994, 10)

Suurimmat epäluulot ja kiihkein vastustus kohdistuu kuitenkin modernia ammattikalastusta kohtaan. Troolausta syytetään yleisesti muikkukatojen aiheuttajaksi ja kalastuskunnat ovat pyrkineet rajoittamaan troolausta erilaisilla kielloilla, joista johtuneita riitoja ratkottu myös oikeudessa. Toisaalta myös talvinuottaus on viime vuosina joutunut muiden kalastajaryhmien "silmätikuksi". Tämä viittaa siihen, että kaikki tekniset ja tehokkaat pyyntimuodot koetaan muikkukantoja vaarantavaksi "ryöstöpyynniksi" ja niiden käyttöönottoa ja levittämistä pyritään estämään. (Turunen ja Suuronen 1995, 57)

3.2 Kalastuslainsäädäntö 1900-luvulla - kohti vapaampaa kalastusta?

Kalastuslainsäädäntö määrää kenelle kalastusoikeus kuuluu ja kuinka sen käyttämisestä päätetään. Lisäksi se sisältää eri kalastustapoja ja -menetelmiä koskevia määräyksiä. Suomen kalastuslainsäädäntö on muuttunut paljon 1900-luvulla ja monien uudistusten tavoitteena on ollut parantaa erilaisten kalastajaryhmien kalastusmahdollisuuksia. Kalastuksen päätöksentekojärjestelmän juuret ovat kuitenkin kaukana maanomistusolojen historiassa. Kalavesien käytön ja hallinnan sitominen maanomistukseen -juontaa juurensa aina 1300-1400 -luvulle saakka. (Tiitinen 1995, 88-90, Honkanen 1985, 16-17) Lainsäädännön uudistamiseen onkin vaikuttanut suuresti omistusoikeusnäkökulman ja muiden kalastajaryhmien oikeuksien tasapainottaminen, johon on liittynyt myös useita konfliktitilanteita.

Tällä vuosisadalla kalastuslainsäädäntöömme on tehty kolme kokonaisuudistusta (1902, 1951 ja 1982) ja kaksi laajahkoa osittaisuudistusta (1963 ja 1993). Lisäksi kriisiaikoina on annettu erilaisia tilapäissäännöksiä heikon elintarviketilanteen parantamiseksi. Näistä tilapäissäännöksistä merkittävin on ns. jokamiehen kalastuslaki (1941). (Tiitinen 1995, 91)

Vuoden 1902 kalastuslain keskeisin merkitys oli vesien omistusolojen täsmentäminen. Se vahvisti maaseudun väestön jakaantumisen maata omistaviin ja omistamattomiin myös kalavesillä. Vesistä muodostettiin maa-alueisiin verrattavia tarkasti rajattuja omistusyksiköitä. Samalla kalaveden omistajien päätöksentekokoneistoksi perustettiin kalastuskuntalaitos. Hengeltään laki oli hyvin omistajakeskeinen ja muiden kalastajien pelättiin hävittävän kalavarat "mielettömällä" kalastustavallaan. Jo tuolloin lakiin säädettiin kuitenkin eräänlainen yleiskalastusoikeus, kun kalaveden osakkaan koko talonväki sai oikeuden onkimiseen ja kaikenlaiseen koukkukalastukseen yhteisellä vesialueella. Huomattavaa on, että tämä oikeus perustettiin virkistäytymisnäkökohdilla. Lain yleinen henki oli voimakkaasti kalakantoja säilyttävä. (Mts., 92-95)

Käytännössä tämä laki mahdollisti kalastuksen maata omistavalle väestölle, jota oli noin neljännes koko väestöstä sekä antoi työsuhteeseen perustuvan yleiskalastusoikeuden vajaalle kolmelle prosentille väestöstä. Muun väestön kalastusmahdollisuudet olivat täysin riippuvaisia kalaveden omistajien päätöksistä. Tämän vuoksi esimerkiksi maaseudun "vähäväkisten" lisäansioksi harjoittaman ammattimaisen kalastuksen ja vedenomistuksen välille muodostui ilmeinen ristiriita. Kalastusmahdollisuuksien lisäämiseksi tilattomalle väestölle tehtiinkin parannusehdotuksia. Väliin tuli kuitenkin ensimmäinen maailmansota. (Tiitinen 1995, 96-99, Honkanen 1985, 31-32)

Sota-aikana vähennettiin kalastuskieltoja elintarviketilanteen parantamiseksi, ne palautettiin kuitenkin pian ennalleen. Sotien välisenä aikana ei yrityksistä huolimatta tehty muutoksia kalastuslainsäädäntöön. Sen sijaan toinen maailmansota toi mukanaan poikkeussäännöksiä, joiden vaikutus näkyy monien ihmisten kalastukseen liittyvissä asenteissa vielä nykyisinkin. (Tiitinen 1995, 99-103)

Vuonna 1941 säädettiin ns. jokamiehen kalastuslaki, jonka mukaan jokaisella Suomen kansalaisella oli oikeus kalastaa korvauksetta kotitarpeeseen, riippumatta siitä kuka veden omistaa. Siirtolaiset saivat lisäksi vastaavanlaisen oikeuden harjoittaa ammattikalastusta. Laki oli kaiken kaikkiaan voimassa vuoden 1948 loppuun ja siirtolaisten ammattikalastusoikeus aina vuoden 1951 loppuun saakka. (Tiitinen 1995, 103-104, Honkanen 1985, 34-36)

Poikkeuslaki koettiin kalaveden omistajien taholla merkittäväksi omaisuudensuojan loukkaukseksi. Siirtolaisilla, joihin kuului paljon entisiä Laatokan kalastajia, oli käytössään erilainen ja tehokkaampi kalastustekniikka kuin paikallisilla kalastajilla. Paikalliset ammattikalastajat vastustivatkin kiivaasti poikkeuslakia kilpailun ja kalojen

loppumiseen vedoten. Siirtolaiskalastajien syytettiin tyhjentävän järvet kaloista ja väliaikaisen vapaan kalastusoikeuden loppumisen jälkeen vahinko otettiin usein takaisin kieltämällä nuottaus kokonaan. Muun muassa tämän poikkeuslain seurauksena ammattikalastajien luvansaanti on paikoin edelleenkin vaikeaa. (Tiitinen 1995, 105-106)

Vuoden 1951 kalastuslaki jatkoi periaatteiltaan edellistä (vuoden 1902) lakia. Lakiin oli edelleen kirjattu huoli kalavarojen hupenemisesta ja se vahvisti omistajan vahvan aseman kalavarojen käytössä. Kalastuskuntien perustaminen säädettiin pakolliseksi ja lisäksi säädettiin kalastuskuntien yhteistoimintayksiköstä, kalastuksenhoitoyhtymästä, jonka perustaminen oli vapaaehtoista. Käytännössä tällaisia yhteistoimintayksiköitä ei juurikaan perustettu. Uusi laki sisälsi myös joitain yleiskalastusoikeuden laajennuksia. Onkiminen kuntalaisten oikeutena kirjattiin lakiin ja kalastuskunnat velvoitettiin myymään kohtuuhintaisia kalastuslupia kalastuskuntaan kuulumattomille kyläläisille. 1950-luvun Suomessa oli näin ollen lakisääteisesti järjestetyn kalastusoikeuden piirissä noin kaksi kolmasosaa väestöstä. Vuoden 1951 lain säädöksiä alettiin tarkistamaan lähes välittömästi niiden valmistuttua ja niiden korjailua jatkettiin pala palalta aina seuraavaan kokonaisuudistukseen saakka. (Tiitinen 1995, 106-110, Honkanen 1985, 36-37)

Vuonna 1982 säädetyn viimeisimmän kalastuslain keskeinen uudistus oli tavoitteiden perusteellinen muutos. Enää ei kanneta huolta kalavarojen loppumisesta, vaan säännöstöllä pyritään kalavarojen mahdollisimman tehokkaaseen kestävään hyödyntämiseen. Uusi lainsäädäntö antaa kalastajalle huomattavasti enemmän liikkumavaraa kalastustapojen ja pyydysten valinnassa kuin aiemmat säännökset. Muita merkittäviä muutoksia uudessa laissa ovat kalastusalueiden ja valtion piirihallinnon, kalastuspiirien, muodostaminen sekä läänikohtaisten pilkki- ja onkilupien perustaminen. Lisäksi aiemmin kalastuslailla ja -asetuksilla säädettyt rajoitukset siirrettiin pitkälti kalastusalueiden ja -kuntien päätettäväksi. (Tiitinen 1995, 121-126)

Vuoden 1982 kokonaisuudistuksen jälkeen kalastuspiirit yhdistettiin vuoden 1993 alusta maatalouden piirihallintoon maaseutuelinkeinopiireiksi. Pilkkintäoikeus yhdistettiin valtakunnalliseen kalastuksenhoitomaksuun ja onginta vapautettiin kokonaan. Talvella 1994 asetettiin työryhmä tutkimaan läänikohtaisen tai alueellisen viehekalastuslupan toteuttamisen mahdollisuuksia. (Mts., 126-128)

Työryhmä päätyi maaliskuussa 1995 esittämään kalastusaluekohtaista viehekalastuskorttia pakolliseksi kaikille kalastusalueille. Esitystä on kritisoitu ainakin kahdelta eri taholta. Vesialueen omistajien etua valvovassa kalatalouden keskusliitossa on katsottu koko kalastusalueen kattavalla yhtenäisellä vieheluvalla olevan omistajille taloudellisesti haitallisia vaikutuksia, sillä viehekalastus kohdistuu arvokkaisiin kalalajeihin ja näin ollen sen helpottaminen tulee heidän mukaansa vähentämään omistajien intoa kalakantojen hoitoon. (Karjalainen 8.2.95 ja 9.3.95) Toisaalta ainakin Pohjois-Karjalan kalatalousviranomaisten taholta esitystä on kritisoitu siksi, ettei se tuo olennaista parannusta viehekalastajien luvansaantimahdollisuuksiin ainakaan Pohjois-Karjalassa, jossa esitetty järjestelmä on suurelta osin jo käytössä. Kalastusaluekohtaisen viehelupajärjestelmän sijaan olisikin toivottu koko läänin kattavaa lupajärjestelmää. (Mäkinen 1995)

Läänikohtainen viehelupa tuntuu kuitenkin herättävän ainakin vesien omistajien parissa vieläkin suurempaa vastustusta, kuin kalastusaluekohtainen lupa (Karjalainen 19.5.95). Tällä hetkellä käydäänkin erilaisten kalaveden intressiryhmien ja keskusjärjestöjen välistä kamppailua viehelupien kalastusalue tai läänikohtaisuudesta. Vastakkain ovat kalaveden omistajat ja vapaa-ajan (viehe) kalastajat eli kalatalouden keskusliitto ja Suomen kalamiesten keskusliitto. (Karjalainen 22.2.96 ja 23.2.96)

Kalastuslainsäädäntö on sängen altis erilaisten yhteiskunnallisten muutosten paineille. Varsinkin kriisiajat ovat tuoneet mukanaan muutoksia kalastuslakiin. Toisaalta laki on

kuitenkin säilynyt jopa hämmästyttävän muuttumattomana viime aikaisen yhteiskunnallisen kehityksen pyörteissä. Tähän on keskeisenä syynä ollut tapaoikeuden muutoksia jarruttava vaikutus. Vanhaa tapaa on seurattu laista välittämättä. Usein lain muutokset ovatkin olleet vain sen muuttamista vallitsevaa käytäntöä vastaavaksi. (Honkanen 1985, 42-43)

Koska kalastuslain valmistelu-aika on yleensä useita vuosikymmeniä, on se aina edellisen sukupolven tuote ja heijastaa oman aikansa aatevirtauksia. Näin kalastuslaki on yleensä vanhentunut jo syntyessään. Kalastuslain erikoispiirteeksi voidaan lukea myös sen spesiaalisuus. Lain valmisteleminen on yleensä ollut käytettävissä vain harvoja asiantuntijoita, joiden mielipiteet ovat päässeet ratkaisevasti vaikuttamaan lain sisältöön. (Mts., 44-45)

1900-luvun aikana tehdyillä kalastuslain muutoksilla on yritetty vastata kalastuskulttuurin muutoksiin. Kalastuskuntiin kuulumattomien (ei-omistajien) kalastusmahdollisuuksia on laajennettu ja kalastusrajoituksia on vähennetty. Samalla kalastuksen hallinnollisen päätöksenteon painopistettä on siirretty enemmän paikallistasolle. (Tiitinen 1995, 131-132) Lainmuutoksilla ei kuitenkaan olla vältetty konfliktitilanteita ja usein konflikteissa yhtenä tärkeänä taustatekijänä on juuri kalastuslaki.

Erityisen ongelmallinen on ollut vuoden 1982 uudistus, jossa kalastuslain henki muuttui entisestä kalavarojen suojelusta niiden mahdollisimman tehokkaaseen kestäväan käyttöön. Paikallistason kalastuskuntien päätöksenteossa ovat kuitenkin vielä usein taustalla vanhemman lainsäädännön periaatteet. Kalavarojen loppumista pelätään edelleen. Uusin lainsäädäntö on myös pyrkinyt lieventämään ennen voimakkaasti korostettua maan- ja vesien omistuksen yhteyttä. Tällä yhteydellä on kuitenkin hyvin voimakkaat perinteet, jotka eivät helposti haihdu ihmisten mielistä. Ei-omistajien kalastuksen ja muiden kalastusorganisaatioiden toiminnan saatetaankin nähdä loukkaavan omistusoikeutta (vrt. metsänomistus mm.Oksa 1988, 39). Lisäksi laki on paitsi suhteellisen vaikeaselkoinen, myös osittain vanhentunut (esimerkiksi kalastajaryhmäjaottelun osalta). Nämä tekijät ovatkin omiaan lisäämään eri kalastajaryhmien välistä konfliktiherkkyttä. (mm. Honkanen 1985, 43-44)

3.3 Kalastushallinto ja -neuvonta

Kalastusviranomaiset

Ylin kalastusviranomainen on maa- ja metsätalousministeriön kala- ja riistaosasto, joka ohjaa kalapolitiikkaa ja hallintoa. Sen tehtäviin kuuluu kalatalousalan säännösten valmistelu ja määrärahojen ohjaus kalastuksen alueviranomaisille, tutkimus- ja koetoimintaan sekä kalatalouden edistämistoimintaan. (Backström ja Westerlund 1983, 14-15) Kala- ja riistaosaston alaisuudessa toimii riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, joka harjoittaa ministeriön hyväksymän ohjelman mukaisesti tutkimusta ja koetoimintaa, sekä hoitaa pääosan valtion kalanviljelytehtävistä. (Lindqvist ym. 1988, 9) (Kuva 2)

Ministeriö valvoo myös läänien maaseutuelinkeinopiirien kalatalousosastoja (entiset kalastuspiirit), joita on 11 kappaletta. (Kuva 2) Kalatalousosastot ovat kalastuksen alueellisen valtionhallinnon elimiä. Niiden tehtävänä on valvoa, että kalastusalueet ja -kunnat toimivat kalastuslain ja -asetuksen mukaan (Lindqvist ym. 1988, 9). Lisäksi kalatalousosastot ohjaavat ja valvovat kalatalousneuvontaa alueellaan. (Hyytinen 1995, 20, Backström ja Westerlund 1983, 15-19)

Kalastusalueet, joita on 222 kappaletta lukeutuvat edellisten ohella kalastuksen viranomaisorganisaatioihin. (Kuva 2) Kalastusalueiden toiminta-alueeksi on pyritty muodostamaan sekä ekologisesti että kalastuksellisesti yhtenäinen vesistöalue. Niiden tarkoituksena on yhtenäistää vesialueen hoitoa ja yksinkertaistaa lupamenettelyä. Kalastusalueen toimielimiä ovat kalastusalueen kokous, hallitus ja isännöitsijä (KalL 70§ 22.12.1993/1355).

Kalastusalueen jäseniä ovat kalastuskunnat, muut vesialueen omistajat, kalastusalueella toimivat ammattikalastajien sekä virkistyskalastajien eduista huolehtivat järjestöt (71§). Päätösvaltaa käyttää kalastusalueen kokous, joka pidetään vähintään kerran vuodessa (72§). Kokous valitsee kalastusalueen hallituksen, jonka jäsenten toimikausi on kolme vuotta (76§). Hallitus ottaa ja erottaa kalastusalueen toimihenkilöt, jotka toimivat virkamiehen vastuulla (77§). Kalastusalueen ohjesäännön valmistelee kalastusalue ja vahvistaa maaseutuelinkeinopiiri (78§).

Kalastusalueen tehtäviin kuuluu laatia alueitaan koskeva käyttö- ja hoitosuunnitelma, joka sisältää selvityksen kalastusalueen kalakantojen tilasta sekä hoitoa ja kalastuksen järjestämistä koskevat yleiset suuntaviivat (79§). Käyttö- ja hoitosuunnitelma toimii ohjeena kalastusalueen hoidossa ja kalastuksen järjestämisessä (82§).

Kalastuksen viranomaisorganisaation kehittämisessä on tähdätty paremman palvelutason saavuttamiseen delegoimalla tehtäviä ja päätösvaltaa entistä laajemmin piirihallintoon ja kalastusalueille. Yleisesti ottaen hallinnon kehittämisen on katsottu tapahtuvan nykyisen hallintojärjestelmän pohjalta. (Kalataloushallinnon kehittämistyöryhmä 1992) Näitä periaatteita toteutettiin muun muassa kalastuslain muutoksella joulukuussa 1993, kun kalastusalueille pyrittiin takaamaan entistä paremmat toimintamahdollisuudet lisäämällä kalastusalueiden valtuuksia kalastuskieltojen määrääjinä ja turvaamalla niiden toimintarahoitusta. (Kalataloushallintotyöryhmä 1993, Tiitinen 1995, 128)

Paikallishallinto

Paikallistasolla kalastusasioita hoitavat kalastuskunnat, jotka muodostuvat tietyn vesialueen rannan maanomistajista. (Kuva 2) Käytännössä osakkuus määräytyy sen jakokunnan (kylän) mukaan, johon maapala kuuluu. Kalastuskunnissa päätöksentekovalta on kalastuskunnan kokouksella, joissa äänivalta on osakkailta. Kullakin osakkaalla on vesialueosuutensa mukainen äänimäärä. (Lindqvist ym. 1988, 9, KalL 1982/286 54§) Käytännössä on kuitenkin usein käytetty mies ja ääni periaatetta (Muje 1995, 35). Kalastuskunnat hallitsevat noin 90% maamme sisävesistä (Sipponen 1995).

Kalastuskunnan tehtäviin kuuluu kalastuksen harjoittaminen ja kalakannan hoito, ottamalla huomioon vesialueen mahdollisimman suuri pysyvä tuottavuus. Kalastuskunnan on huolehdittava, että kalakantaa hyödynnetään järkiperaisesti ja kalataloudelliset näkökohdat huomioonottaen. (KalL 1982/286 1§ ja 53§)

Kalastuskunta valitsee keskuudestaan johtokunnan, joka johtaa kalastuskunnan toimintaa, valvoo kalastuskunnan etua, tekee kalastuskunnan kokoukselle kalastuskunnan toimintaa koskevia ehdotuksia, panee täytäntöön kalastuskunnan kokouksen päätökset ja huolehtii niiden tiedottamisesta, huolehtii kalastuskunnan taloudenpidosta ja omaisuudesta, edustaa kalastuskuntaa kalaveden käyttöä ja hoitoa koskevissa asioissa sekä valvoo kalastuskunnan sääntöjen ja päätösten noudattamista. (KalL 1982/286 58§) Kalaveden hoitoa sekä muita menoja varten kalastuskunnat hankkivat varoja osakkailta perittävillä maksuilla ja ei-osakkaille myytävillä kalastusluvilla. Lisäksi valtakunnallisen pilkkikortin tuotto jaetaan kalastuskunnille. (Muje 1995, 36)

Kalastuskunta ja kalastusalue toimivat osittain päällekkäisorganisaatioina. Kalastuskunta voi niin halutessaan siirtää tehtäviään kalastusalueille. Kalastusalue on näin ollen alueellinen toimija, joka sijoittuu hallinnollisesti kalastuskunnan ja kalastuspiirin väliin. Näiden kolmen organisaation tärkein ero on niiden erilaisissa peruslähtökohdissa. Paikallistason kalastuskunnissa määrävänä tekijänä on kalaveden omistus ja omistajien etu. Aluetason kalastusalueet on puolestaan muodostettu periaatteessa ekologisella perusteilla ja kalastuspiirit pohjautuvat lääninjaon mukaiseen hallintorakenteeseen. Kalastuspiirien lääninmukaiset aluerajat rajoittavat myös kalastusalueiden rajojen muodostamista. Kalastuskunnat koostuvat alueen maanomistajista, kalastusalueet ovat yhteistyöelimisiä, joissa on monien tahojen edustajia ja kalastuspiirit ovat virkamiesvetoisia. Näin hallinnon eri tasoilla voi olla hyvinkin erilaiset käsitykset siitä, miten kalavettä tulisi käyttää.

Kalastusaluejärjestelmän perustaminen vuoden 1982 lakiuudistuksen yhteydessä sai jo sinällään aikaan yhden konfliktitilanteen, kun omistajat katsoivat uuden järjestelmän lisäävän kohtuuttomasti ammattikalastajien sananvaltaa kalastushallinnossa. Lisäksi kalastusalueiden katsottiin vain lisäävän byrokratiaa. (Backström ja Westerlund 1983, 31-32) Kalastusalue -järjestelmän käyttöönotto on ollutkin hieman takeitelevaa, eivätkä kalastuskunnat ole luovuttaneet tehtäviään kalastusalueille toivotussa määrin (mm. Kalastushallinnon kehittämisyöryhmä 1992, 22).

Kalastuksen neuvontajärjestöt

Kalatalouden keskusliitto (perustettu vuonna 1891) on paitsi kalaveden omistajien keskusjärjestö myös ammattikalastajien etu- ja neuvontajärjestö. Tämä kaksoisrooli onkin nähty ongelmallisena liiton toiminnalle. Kalatalouden keskusliiton toiminta koostuu pääasiassa neuvonta- ja valistustyöstä, johon se saa valtion rahoitusta. Liiton julkaisuja ovat Suomen kalastuslehti, Kalastaja ja Fisketidskrift för Finland. (Lindqvist ym. 1988, 10, 38, Backström ja Westerlund 1983, 28-29)

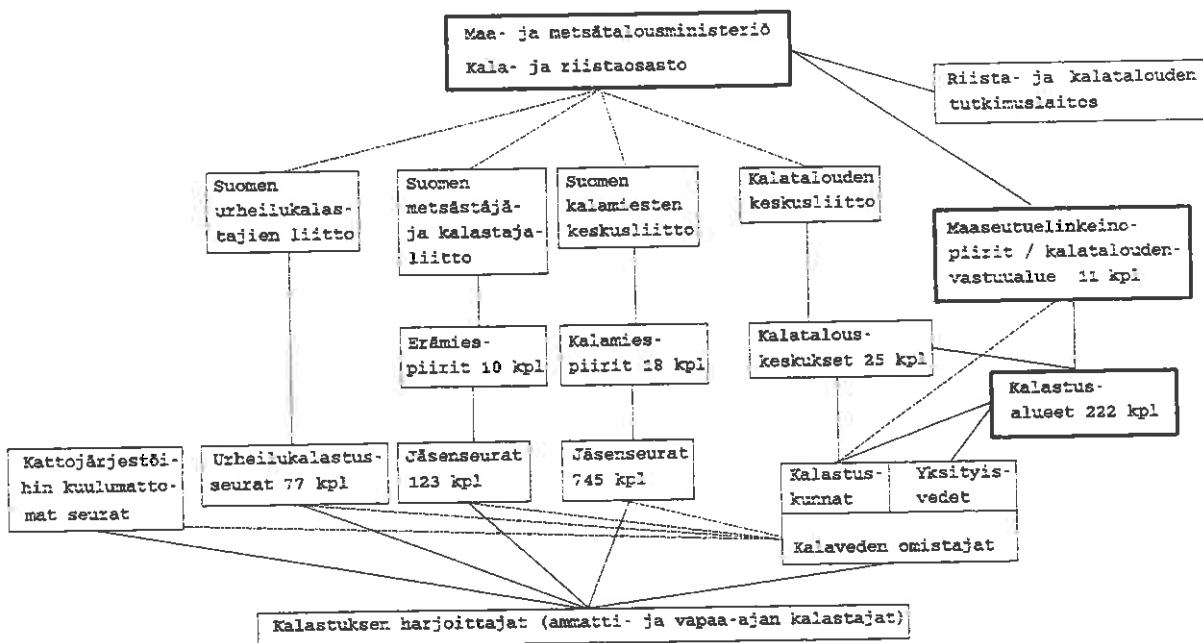
Kalatalouskeskukset ovat kalatalouden keskusliiton alaisia organisaatioita, joiden tehtäviin kuuluu neuvonta ja ohjaus. Kalatalouskeskusten toiminnassa on näkyvissä sama ongelmallinen kahtiajako, kuin keskusliitossakin. Lisäksi niiden toiminnassa on kalanviljelyn osuus suhteettoman korostunut. (Hyytinen 1995, 20)

Suomen metsästäjä- ja kalastajaliitto on perustettu vuonna 1946. Sen jäsenistö koostuu erämiespiireistä (10 kpl), joilla puolestaan on paikalliset jäsenesuransa (123 kpl). Liiton näkyvä toiminta koostuu pääasiassa erilaisten kilpailujen järjestämisestä. Sen julkaisu on Erämies -lehti. Liitto saa valtiolta rahoitusta osalle toiminnastaan. (Lindqvist ym. 1988, 11)

Metsästäjä- ja kalastajaliiton vasemmistolainen leima ja suuntautuminen myös metsästyksen saivat osan kalastusseuroista vieroksumaan siihen liittymistä (Tiitinen 1995, 113). Niinpä vuonna 1950 perustettiin Suomen kalamiesten keskusliitto kokoamaan ja ohjaamaan virkistyskalastajien toimintaa. Se toimii neuvontajärjestönä, joka antaa virkistyskalastajille kalastusneuvontaa ja valistusta. Toimintaansa se saa valtionapua. Kalastusasetuksessa Suomen kalamiesten keskusliitto on määritelty virkistyskalastajien etua ajavaksi järjestöksi. Järjestö julkaisee Kalamies -lehteä. (Lindqvist ym. 1988, 10-11) Keskusliitossa on jäsenenä 18 kalamiespiiriä, joiden jäsenistö puolestaan koostuu jäsenesuroista.

Suomen urheilukalastajien liitto perustettiin vuonna 1919. Sen tavoitteena on kehittää vapakalastuksen tietotaitoa ja harrastusmahdollisuuksia. Sen jäsenistö koostuu 77 urheilukalastusseurasta. Jäsenlehtenä on Urheilukalastus. (Mts., 11) Urheilukalastajien liitolla on puolestaan ollut hieman elitistinen leima, jonka takia sitä ei ole pidetty vesienomistajien taholla uhkana toisin kuin muita virkistyskalastusjärjestöjä. (Tiitinen 1995, 113-114)

Uusien virkistyskalastajajärjestöjen perustaminen merkitsikin aikanaan selvän vastakkainasettelun syntymistä virkistyskalastajien ja vedenomistajien välille. Omistajat kokivat Suomen metsästäjä- ja kalastajaliiton sekä Suomen kalamiesten keskusliiton syntymisen uhkana, sillä ne olivat runsasjäsenisiä ja suurelta osin työväestöstä koostuvia järjestöjä, joilla katsottiin olevan myös huomattavaa poliittista painovoimaa. Erityisesti järjestöjen rintamalinjat tulivat esille pilkkikysymyksessä, joka oli 1950 -luvulta aina vuoden 1982 lakiuudistukseen saakka kalastusväen suurin kädenvään- tökysymys. (Mts., 114-115) Nykyisin tämä vastakkainasettelu korostuu etenkin vapaa-ajan kalastajien kalastusseuroja, jotka eivät kuulu mihinkään kattojärjestöihin (Muje 1995, 158). (Kuva 2)

Kuva 2. Kalastusviranomaiset ja -järjestöt.

4 PAIKALLISTEN KALASTUSKONFLIKTIEN OSAPUOLET JA TOIMIJAT

Paikallisten kalastuskonfliktien osapuolet ja muut konflikteissa vaikuttavat tahot voidaan jakaa kolmeen ryhmään: konfliktien keskeisimpiin osapuoliin, muihin intressi- ja toimijaryhmiin sekä laillisuusvalvontaan (kuva 3). Konfliktien keskeisimpiä osapuolia ovat ammattikalastajat, kalaveden aktiiviset omistajat eli kalastuskuntien toimintaan aktiivisesti osallistuvat osakkaat, alueen ulkopuoliset vapa-ajan kalastajat ja kyläläiset eli paikalliset asukkaat ja maanomistajat. Näillä ryhmillä on yleensä selkeä oma intressi suhteessa alueen kalavesiin, jota he konfliktissa puolustavat. Mainittujen ryhmien edustajista kyläläiset voivat kuulua myös muihin intressi- ja toimijaryhmiin.

Paikallisten kalastuskonfliktien muut intressi- ja toimijaryhmät ovat sellaisia konfliktissa vaikuttavia tahoja, joilla ei ole selkeää omaa intressiä suhteessa kyseisen alueen kalavesiin. Ne ovat mukana konfliktissa varsinaisten paikallisten konfliktin osapuolten kautta tai niiden intressit eivät liity kalastukseen ja/tai pelkästään kyseiseen kalaveteen. Tällaisia tahoja voivat kyläläisten lisäksi olla kalastusviranomaiset, tutkijat, kunnat, luonnonsuojelijat⁶ ja kalastuksen kanssa kilpailevien vedenkäyttömuotojen edustajat sekä tiedotusvälineet, jotka puolestaan voivat tai niiden pitäisikin toimia konfliktissa laillisuusvalvontaa edustavien tahojen tavoin puolueettomasti.

Laillisuusvalvontaa edustavat puolestaan ryhmät, joilla ei periaatteessa ole lainkaan omia intressejä suhteessa kalavesiin ja niiden käyttöön. Tällaisia ainakin periaatteessa puolueettomia mutta kuitenkin usein keskeisiä konfliktien toimijaryhmiä ovat poliisiviranomaiset, asianajajat ja oikeusistuimet.

Konfliktit voidaan kuvata myös erilaisten kalaveden käyttöstrategioiden välisinä. Tällöin paikallisten kalastuskonfliktien kannalta ovat keskeisimpiä ammatti- ja vapaa-ajankalastuksen väliset konfliktit sekä erilaisten vapaa-ajankalastusmuotojen väliset ristiriidat. Lisäksi konflikteja voi esiintyä kalastuksen ja muiden kalaveden käyttömuotojen sekä luonnonsuojelun välillä. (Kuva 4)

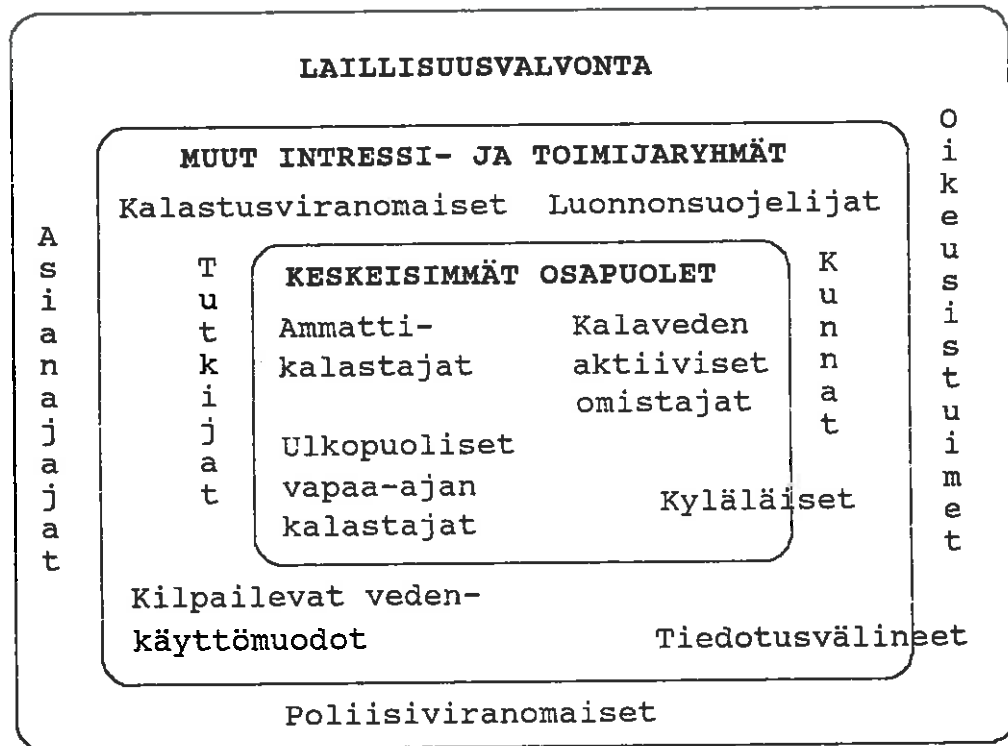
Seuraavassa tarkastelen tarkemmin konfliktien osapuolia ja toimijoita, heidän edustamiaan kalaveden käyttöstrategioita sekä eri ryhmien asemaan suhteessa kalastuskonflikteihin vaikuttavia tekijöitä

Ammattikalastajat

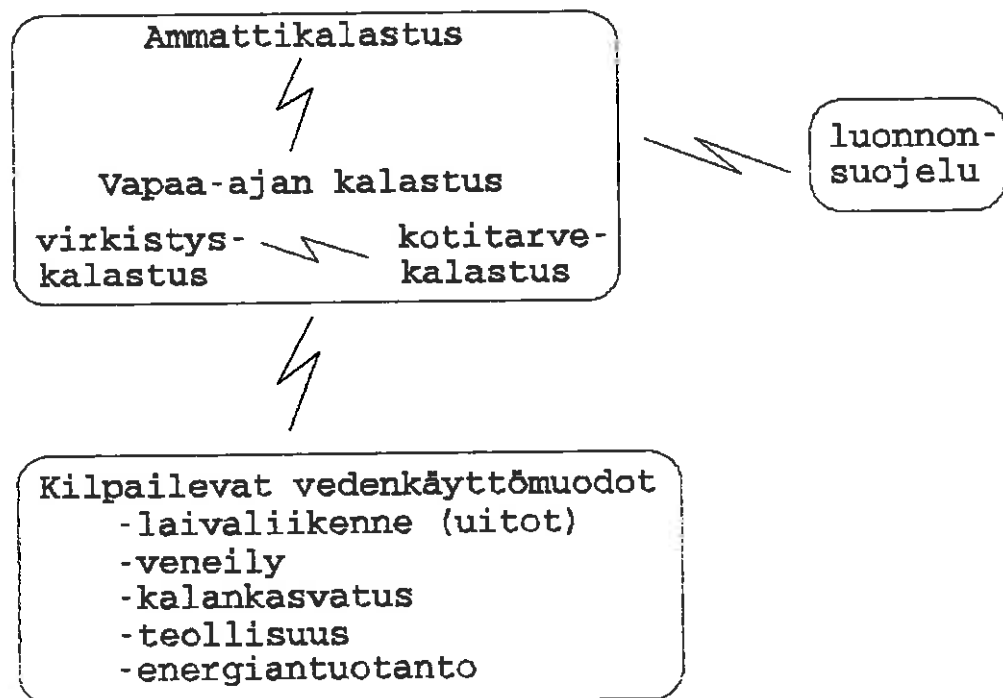
Lainsäädännöllisesti ammattikalastus on määritelty kalastusasetuksessa (30.12.1982/1116, muutos 25.3.1994/232). Sen mukaan ammattikalastajaksi on katsottu henkilö, joka saa kalastuksesta vähintään 20% kokonaisansioistaan. Määritelmä on kuitenkin käytännössä koettu varsin ongelmalliseksi ja sitä ollaankin parhailiaan muuttamassa. Hallituksen eduskunnalle antaman lainmuutos -esityksen mukaan ammattikalastajaksi luettaisiin tulevaisuudessa ne kalastajat, jotka saavat vähintään 30 prosenttia verotettavasta tulostaan kalastuksesta (Karjalainen 9.12.95). Tulorajan määrittäminen on kuitenkin ongelmallista kalastukseen liittyvistä

⁶ Vaikka luonnonsuojelua voidaan pitää kalastukselle kilpailevana vedenkäyttömuotona, olen erottanut sen tässä yhteydessä omaksi ryhmäkseen, sillä se on alueiden rauhoitukseen pyrkiessään luonteeltaan erilainen, kuin muut tässä käsitellyt kalastuksen kanssa kilpailevat vedenkäyttömuodot.

epävarmuustekijöistä johtuen. Koska tuleva ammattikalastajan määritelmä vaikuttaa käytännössä muun muassa siihen, millaisia pyyntivälineitä kalastaja saa käyttää, on sen sisältö olennainen erityisesti sivuammattikseen kalastaville. Hallituksen esitys onkin edelleen käsittelyssä ja tulee todennäköisesti muuttumaan.

Kuva 3. Paikallisten kalastuskonfliktien osapuolet ja toimijat.

Kuva 4. Konfliktit erilaisten kalaveden käyttöstrategioiden välillä.

Kalastuskonfliktien kannalta katsottuna ammattikalastus, etenkin muikun ammattimainen pyynti, on monien riitojen keskipisteenä. Ammattikalastajien asemaa konflikteissa voidaan tarkastella useista eri lähtökohdista.

Lindqvistin ym. (1988) kalastuksen yleisstrategioihin perustuvassa kalastajaryhmäjaottelussa ammattikalastus nähdään puhtaana yritystoimintana, jossa muihin kalastajaryhmiin verrattuna pyyntikohteena on enemmän "raha" kuin kala. Tekniset innovaatiot ovat tärkeitä kalastajan menestykselle, mutta kehittyneestä tekniikasta huolimatta ja luonnonresurssin arvaamattomuudesta sekä sosiaalisista ja hallinnollisista tekijöistä johtuen, ammattikalastukseen liittyy huomattavia epävarmuustekijöitä. (Mts., 33-37)

Mainitut sosiaaliset tekijät viittaavat siihen, että muut kalastajaryhmät suhtautuvat usein kielteisesti ammattikalastukseen ja tämä tuo mukanaan ongelmia. Hallinnollisten tekijöiden epävarmuus voi puolestaan liittyä valtakunnallisenkin hallinnon muuttuvuuteen mutta eniten ammattikalastukselle epävarmuutta aiheuttava hallinnontaso lienee kuitenkin paikallinen kalastushallinto, jossa usein pyritään aktiivisesti ammattikalastuksen rajoittamiseen. Ammattikalastajan toimintakenttä ja siihen liittyvät ongelmat on kiteytetty, kalastajien kannalta katsottuna, osuvasti seuraavaan lainaukseen:

"Kukapa haluaisi toimia ammatissa, jossa vuosittainen lämpötilan ääriarvojen vaihteluväli on lähemmäs 60 astetta, alimmillaan nolla-asteinen vesi sekä jää ja usein kova tuuli riesana, työajat illalla ja aamuyöllä, perusinvestoinnit mittavia, raaka-ainelähde vaihtelee herkästi ympäristö- ym. tekijöiden vaikutuksesta, tuote pilaantuu helposti ja sen markkinat ovat hajanaiset sekä hinnanvaihtelut suuria ja mikä pahinta: yritys toimii aina alueella missä muut, usein vieläpä kateelliset, päättävät millä lupaehdoilla elinkeinoa ylipäättään saa harjoittaa?" (Ryhänen 1995)

Erilaisiin kalastusstrategioihin perustuvassa tarkastelussa Ari Lappalainen (1995a) jakaa kalastajat yleiskalastajiin ja spesialisteihin. Ansiomielessä kalastavat perinteiset maanviljelijä-kalastajat ovat tavallaan ammattikalastuksen "yleiskalastajia" pyytäessään useilla eri menetelmillä kalaa lisäansioon. 1980-luvulla ovat näiden maanviljelijä-kalastajien tilalla yleistyneet spesialisoituneet pää- ja sivuammattikalastajat, jotka keskittyvät kesäisin troolaukseen ja talvisin nuottaukseen. (Mts., 64-65) Jako osoittaa kalastuskulttuurin historiallisen kehityksen merkityksen konfliktien synnyssä. Nykyisenlaisten kalastuskonfliktien synnyn perustana on ollut spesialisoituneen ammattikalastajakunnan muodostuminen. (Hyytinen 1995, 16-17) (Ammattikalastuksen kehityksestä ks. Pennanen 1986)

Ammattikalastuksen kehityksen myötä on etenkin tehokkaampien modernien troolien ja nuottien vastustus yleistynyt muiden kalastajaryhmien keskuudessa (esim. Turunen ja Suuronen 1995, 57). Toisaalta myös ainakin kokonaan ammattikalastuksesta elantonsa saavien kalastajien on todettu olevan taipuvaisia pitämään osa-aikaisen ammattikalastuksen ja virkistyskalastuksen intressejä väistyvinä "varsinaisen" ammattikalastuksen etujen rinnalla (Ranta-aho ja Eklund 1990, 17-18). Konfliktien kannalta merkittäviä tekijöitä ovatkin ammattikalastajien ominaisuudet ja muutoksiin sopeutumien, jotka vaihtelevat sen mukaan onko kalastus päätoimista vai osa-aikaista (esim. Niitykangas ja Salo 1994, 44-56).

Monissa ammattikalastajien kalastusmotiiveja käsittelevissä tutkimuksissa on kuitenkin todettu, ettei raha ole ammattikalastajien ainoa, eikä läheskään aina edes tärkein syy kalastaa. Monet ammattikalastajat asettavat kalastuksensa motiiveissa etusijalle itsenäisyyden, luonnonläheisyyden, kiehtovuuden tai jännityksen. Useille kalastusammatti on myös tavallaan perintönä saatu itsestäänselvyys. (Esim. Salmi ja Salmi 1993 (toim.), 1995, 17-18, Jurvansuu 1995)

Kalaveden aktiiviset omistajat eli kalastuskuntien aktivistit

Vesialueiden omistus on perinteisesti liittynyt maatalouteen ja kotitarvekalastukseen. Nykyisin virkistyskalastuksen osuus on kuitenkin merkittävä tässäkin ryhmässä. Ryhmään kuuluu kalastajia maanviljelijä-kotitarvekalastajasta aina virkistykseen kalastavaan loma-asukkaaseen saakka. Yhteisenä piirteenä tällä hyvin heterogeenisellä ryhmällä on Lindqvistin ym. (1988) mukaan suhteellisen pienet investoinnit kalastukseen, ammatti- tai ulkopuolisiin virkistyskalastajiin verrattuna sekä kalastuskuntien toiminnan kautta tapahtuva ammattikalastuksen ja ulkopuolisen virkistyskalastuksen vastustaminen. (Mts., 37-38)

Konfliktien kannalta tarkasteltaessa vesialueiden omistajista voidaan erottaa kylien alueella asuvien paikallisten kalastuskuntien osakkaiden ryhmä, joka muodostaa kalastuskuntien aktiivijoukon. Keskeistä tässä ryhmässä on se, että viime vuosien voimakkaasta osakaskunnan laajentumisesta ja kaupunkilaistumisesta huolimatta, se hoitaa käytännössä kalastuskuntien päätöksenteon. (Muje 1995, 168) Paikallisten aktiivisten kalaveden omistajien ryhmä erottuu muista myös kalastusstrategioiltaan. Lappalaisen (1995a) mukaan he käyttävät useita erilaisia pyyntimenetelmiä vuodenajan ja omien mieltymystensä mukaan. Menetelmien valinnassa saaliin saaminen on etusijalla. (Mts., 65) ja he painottavat yleensä kalastuksensa kotitarve -motiivia.

Tarkasteltaessa omistaja-aktivistien ryhmää ja sen asemaa kalastuskonflikteissa on syytä huomioida myös se, että kalastus ei näille henkilöille yleensä ole sinällään vapaa-ajan harrastus, vaan huolimatta lisääntyneistä virkistysmotiiveista se on usein osa jokapäiväistä elämää. Kalastus kuuluu yhä edelleen maaseudun ihmisten elämäntapaan ja kulttuuriin, joka tulee perintönä isältä pojalle. Myös kalastuskuntien asema paikallisten ihmisten yhteisöllisenä päätöksentekojärjestelmänä on keskeinen. Omistusoikeus vesistöön ja siihen perustuva päätösvalta on tärkeä paikallisen vallankäytön muoto, jonka loukkaukset koetaan katkerina (ks. esim. konfliktitapaukset ja haastattelut, luvut 6 ja 7). Ryhmän edustajille näyttäisikin usein olevan tärkeää vieraaksi koettujen kalastusmuotojen ja kalastajaryhmien torjuminen, joka voi johtaa jopa ei-paikallisten kalastuskunnan osakkaiden eriarvoiseen asemaan paikallisten osakkaiden kanssa (Muje 1995, 168-170).

Ulkopuoliset vapaa-ajan kalastajat

Ulkopuolisten vapaa-ajan kalastajien ryhmään kuuluvat kalastajat eivät asu eivätkä lomaile alueella toistuvasti. He eivät yleensä ole kalastuskunnan jäseniä eli heillä ei ole lain mukaista kalastusoikeutta alueella. Heidän kalastuksensa on siis yleisvesialueita lukuunottamatta täysin riippuvainen kalastuskuntien lupajärjestelyistä. Kalastuskonfliktien kannalta katsottuna tähän ryhmään kuuluvista merkittävimpiä ovat kalastusstrategialtaan spesialisoituneet vapakalastajat. Ryhmään voi myös kuulua yleiskalastajia, jotka käyttävät useita eri pyyntimenetelmiä. (Lappalainen 1995a, 65)

Ulkopuolisten vapaa-ajan kalastajien voidaankin katsoa olevan pääosin virkistyskalastajia, jotka eivät yleensä aseta saalista etusijalle, vaan kalastuksen muut arvot ovat heille tärkeämpiä. Lindqvist ym. (1988) kuitenkin muistuttavat, että myös virkistyskalastaja tarvitsee ainakin ajoittain oman "toivesaaliinsa", jotta kalastuksen virkistystarve säilyisi. Tämä tulisikin huomioida entistä paremmin kalastuspalveluja järjestettäessä. Virkistyskalastajat muodostavat kysyntää kalastuspalveluille, joiden järjestäjät puolestaan törmäävät usein samoihin ongelmiin kuin ammattikalastajat. (Mts., 39-40) (Ks. kappale 3.1.2 kalastusmatkailun kehitys ja ongelmat) Ryhmän sisällä tehdyt kalastusstrategioiden, kalastuksen merkityksen ja sosiaalisten taustamuuttujien mukaiset jaottelut antavat lisätietoa heidän asemastaan ja intresseistään suhteessa kalastuskonflikteihin.

Vapaa-ajan kalastajat voidaan luokitella edelleen esimerkiksi satunnaisiin kalastajiin, generalisteihin, tekniikkaspesialisteihin sekä tekniikka ja ympäristöspesialisteihin (Bryan 1979, Leinonen 1990, 26-28). Näiden ryhmien kalastusstrategiat, -aktiivisuus ja kalastuksen ohjaukseen kohdistetut odotukset ovat erilaisia ja näin ollen vapaa-ajan kalastajat muodostavatkin hyvin heterogeenisen ryhmän myös suhteessa kalastuskonflikteihin. Tällöin esimerkiksi sosiaalisen tiedon näkökulma, sosioekonomisten taustamuuttujien tarkastelu, voi tarjota yhden käyttökelpoisen kalastajien ryhmittelyperusteen (Leinonen 1990, 29)

Myös kalastuksen motiivien kautta tehty vapaa-ajan kalastajien ryhmittely valottaa paitsi ryhmän heterogeenisuutta myös siihen kuuluvien kalastajien lähtökohtia kalastuskonfliktien osapuolena. Leinonen ja Lehtonen (1992) ovat muodostaneet kalastuksen motiiveista erilaisia faktoriryhmiä, jotka kuvaavat erityyppisiä vapaa-ajan kalastajia. Heidän mukaansa vapaa-ajan kalastukselle on olemassa motiiveja, jotka voidaan liittää kilpikalastukseen (haasteellisuus, itsensä kehittäminen, status, uusien ihmisten tapaaminen, jännitys, kilpailu ja saalis). Toisaalta kalastukseen voidaan liittää motiiveja, jotka tekevät siitä työn ja arjen vastapainon, irrottautumiskeinon jokapäiväisistä askareista. Tähän liittyy myös kalastuksen kokeminen keinona hakeutua luontoon kaupunkiympäristön vastapainona. Kolmantena motiiviryhmänä ovat kalastukseen sosiaalisena toimintana liitetyt motiivit. Kalastus voidaan kokea tapana viettää vapaa-aikaa samoin suuntautuneiden henkilöiden kanssa; perheen tai ystävien kesken. Vastakohtana tälle muodostavat ne motiivit, jotka liittyvät yksinäisyyden hakemiseen. (Leinonen ja Lehtonen 1992, 92-94)

Kyläläiset

Kyläläisiin voidaan paikallisista kalastuskonflikteista puhuttaessa katsoa kuuluvan sekä kylässä ainakin tilapäisesti asuvat ei kalastuskunnan osakkaat että ne kalastuskunnan osakkaat, jotka eivät aktiivisesti osallistu kalastuskunnan toimintaan ja ei-paikalliset kalastuskunnan osakkaat, sekä näiden perheenjäsenet. Kalastajina kyläläiset voivat lukeutua mihin tahansa vapaa-ajan kalastajaryhmään eli heidän kalastukseensa voidaan liittää henkilöstä riippuen mitä tahansa kalaveden aktiiviomistajien ja ulkopuolisten vapaa-ajan kalastajien ryhmien käsittelyn yhteydessä esille tuoduista piirteistä.

Kalaveden aktiivisten omistajien ryhmästä kyläläiset eroavat siinä, etteivät kaikki ryhmään kuuluvat ole välttämättä kalastuskunnan osakkaita eivätkä osakkaatkaan osallistu aktiivisesti kalastuskuntien toimintaan. Ulkopuolisten virkistyskalastajien ryhmästä kyläläiset eroavat puolestaan siinä, että heillä on lakisääteinen kalastusoikeus alueella, joko omistusoikeuden kautta tai kylällä vakituisesti asuvina paikallisina asukkaina (Kall 9§).

Ei-paikallisten kalastuskuntien osakkaiden kalastukseen osakkuusalueella vaikuttaa heidän taustansa. Sillä, onko henkilö lähtöisin ko. paikkakunnalta tai yleensäkin maaseudulta vai kaupungista, on vaikutusta paitsi ihmisen omille kalastusstrategioille myös paikallisten osakkaiden suhtautumiselle heidän kalastukseensa. Esimerkiksi kotitilallaan kesäisin asuva saattaa saada maanomistajan kalastusoikeuden, kun taas pientilan kesäasunnoksi ostanut rinnastetaan helposti huvila-asukkaaksi. (Honkanen 1985, 76-77).

Kyläläisten ryhmä on siis hyvin heterogeeninen taustaltaan, kalastusstrategioiltaan ja -motiiveiltaan sekä suhteessaan kalastuskonflikteihin. Joka tapauksessa kyläläiset ovat usein lähellä konfliktia ja heillä on usein myös jonkinlainen mielipide asiasta. Kalastuskonfliktit voivat vaikuttaa hyvinkin paljon kylän elämään, sillä kylän sisälle voi syntyä kalastusriitojen seurauksena "rintamalinjoja". Kun kyläläiset asettuvat kiistan eri osapuolten taakse, voidaan heidät katsoa konfliktin toimijaryhmäksi. Jos he puolestaan korostavat jotain omaa intressiä, esimerkiksi konfliktin haitallisuutta kylälle tai omia

kalastuksellisia intressejään, ja toimivat sen mukaan, voidaan heitä pitää varsinaisena intressiryhmänä.

Kalastusviranomaiset

Kalastuksen viranomaisorganisaatiot yrittävät puolestaan yhdistää eri intressejä oman alueen ja yhteiskunnan kannalta mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Kalastuslaissa tämä on ilmaistu kalavarojen mahdollisimman suuren kestäväen käytön periaatteena. (KalL 1§) Kalastusviranomaisten toimintaan voi vaikuttaa myös omaan vallankäyttöön liittyvät intressit.

Paikallisten konfliktien näkökulmasta tarkasteltuna kalastusviranomaiset ovat kuitenkin toimijaryhmä, jonka intressit eivät liity suoranaisesti vain kyseiseen kalaveteen. Kalastusviranomaisten rooli konflikteissa vaihtelee tapauskohtaisesti. Viranomaiset voivat toimia konfliktissa "ulkopuolisina" asiantuntijoina ja lausuntojen antajina mutta myös hyvinkin keskeisenä toimijaryhmänä. Useissa tapauksissa kalastusviranomaiset tavallaan ajautuvat kiistaan sisälle, kun niiden tulkitaan varsinaisten osapuolten taholta ajavan jonkun intressiryhmän etua (ks. esim. kappale 6).

Tutkijat

Tutkijoiden rooli paikallisissa kalastuskonflikteissa voi olla yllättävänkin keskeinen. Kalavesien ja kalakantojen kunnosta tuotettu tutkimustieto on usein perustana ylemmän kalastushallinnon päätöksenteolle. Paikallishallinnossa luotetaan kuitenkin enemmän omaan kokemukseräiseen arkitietoon. Tämä tiedollinen ristiriita on yksi kalastuskonfliktien keskeisimmistä piirteistä.

Tutkijat toimivat kalastuskonflikteissa usein asiantuntijoina, jotka ovat kenttätöskentelyn kautta yhteydessä myös paikallistasoon. Näin he ovat usein varsin näkyvä toimijaryhmä kalastuskonflikteissa. Tutkijoiden rooliin kalastuskonflikteissa vaikuttaa luonnollisestikin heidän omat sidosryhmänsä. Epäluottamusta asiantuntijoihin luo käsitys siitä, että he ovat sidoksissa joko edustamaansa organisaatioon tai ammattikuntaan niin vahvasti, että se vääristää tuotetun tiedon sisältöä (Sairinen 1994, 27).

Kalastuskonfliktitapauksissa tutkijoiden voidaan konfliktien osapuolten taholta katsoa myös ajavan jonkun intressiryhmän etua. Näin tapahtuu varsinkin niissä tapauksissa, joissa oikeusistuimien päätöksensä tutkijalausuntoon. Tutkijoiden ja kiistan alkuperäisten osapuolten välille voikin pahimmassa tapauksessa syntyä uusia konfliktitilanteita (vrt. Onkamon kalastuskonflikti kappale 6).

Luonnonsuojelijat

Luonnonsuojelijoiden osuus on tällä hetkellä vielä sisävesiemme kalastuskonflikteissa marginaalinen, mutta kenties tulevaisuudessa keskeisempi. Tällä hetkellä sisävesiemme kalastusriidoissa luonnonsuojelu näkyy ehkä selvimmin norpan suojelun aiheuttamissa konfliktitilanteissa, joissa kalastajat eivät hyväksy norpan takia asetettuja rajoituksia.

Kalastuksen kehityskaarta tarkastellut C.L. Smith (1986) tuo intressiryhmien tarkasteluun mukaan esteettisen käytön ja suojelun näkökulman. Hänen mukaansa kalastuksen kehityskaaren viimeisessä kehitysvaiheessa kalastusresurssien suojeluun ja esteettiseen käyttöön liittyvien näkökantojen merkitys lisääntyy. Kalastusresurssien käyttöperiaate muodostuu erilaiseksi kuin vapaa-ajan kalastuksessa, jossa saalis tai sen osa käytetään ravinnoksi. (Sipponen 1987b, 66) Tämän käsityksen mukaisesti nämä näkökannat tulisivat mahdollisesti lisääntymään myös kalavesiä koskevissa konflikteissa.

Kilpailevat vedenkäyttömuodot

Kilpailevat vedenkäyttömuodot kuten veneily, laivaliikenne, teollisuus, energiantuotanto ja kalanviljely voivat myös olla osallisena kalavesiin liittyvissä konflikteissa. Etenkin suurten kaupunkien lähialueilla ja suosituimmissa järvilomakohteissa voi esiintyä ruuhkautumisongelmia ja konflikteja eri vedenkäyttömuotojen kesken. Saasteet ja vesistörakentaminen voivat puolestaan aiheuttaa muutoksia kalakantoihin ja haitata näin kalastusta.

Kunnat

Alueen kunnilla voi olla erilaisia kalavesien käyttöön liittyviä intressejä ja kunnan asema kalastuskonflikteissa onkin yhteydessä siihen, millä tavoin se pyrkii hyödyntämään kalavesiään. Kalavesien hyödyntämisaktiivisuus ja hyödyntämisen painottaminen ammattikalastukseen, kalastusmatkailuun, kuntalaisten virkistyskäyttöön tms. on yhteydessä kunnan intresseihin puuttua kalastuksen järjestämiseen alueellaan ja osallisuuteen kalastuskonflikteissa.

Tiedotusvälineet

Tiedotusvälineet esiintyvät konflikteissa toimijaryhmänä, jonka kautta kiistan osapuolet tuovat esille omia näkemyksiään. Omana intressinään tiedotusvälineissä voi olla ns. skandaalihakuisuus. Tämä intressi ei kuitenkaan liity itse kalastukseen. Tiedotusvälineiden rooli voi olla myös tiedon, kuten esimerkiksi tutkimustulosten, välittäminen kalastajille.

Tiedotusvälineitten rooliin konflikteissa voi vaikuttaa myös niiden sitoutuneisuus erilaisiin kalastuksen neuvontajärjestöihin. Paikallisten kalastuskonfliktien kannalta katsottuna eri järjestöjen julkaisuilla ei kuitenkaan ole kovinkaan suurta merkitystä, vaan niissä korostuu muiden, lähinnä paikallisten ja ainakin periaatteessa puolueettomien tiedotusvälineitten uutisointi.

Kiistojen kannalta on syytä muistaa, että osapuolten taito käyttää julkisuutta hyväkseen voi muodostua hyvinkin merkittäväksi tekijäksi yleisen mielipiteen muodostumiselle, joka puolestaan vaikuttaa konfliktiin itseensä. (Vrt. esim. Oksa 1988, 37-46, julkisuuden käyttö metsäkonflikteissa) Lisäksi toimittajien omat mielipiteet asiasta voivat herkästi vaikuttaa kalastusasioiden uutisointiin.

Poliisiviranomaiset, oikeusistuimet ja asianajajat

Poliisiviranomaisten rooli kalastuskonflikteissa on käsitellä kalastusoikeuteen liittyviä valituksia sekä pahimpien tapausten osalta rikossyytteitä. Joissain tapauksissa poliisiviranomaiset ovat myös joutuneet aktiivisesti puuttumaan ilkeillä tekoihin. Viranomaiset voivat toimia myös välittäjänä kiistan osapuolten välillä ja hakea neuvotteluratkaisua kiistoihin. Poliisiviranomaisella ei voi/saa olla omia kalastukseen liittyviä intressejä, vaan intressit kohdistuvat lain ja järjestyksen ylläpitoon.

Kiistojen kärjistyessä oikeusasteelle astuvat kuvaan mukaan eri osapuolten asianajajat, joille konfliktissa on kyse työtehtävästä eikä ainakaan periaatteessa omien kalastukseen tai kalaveteen liittyvien intressien ajamisesta.

Oikeusistuinten rooli kalastuskonflikteissa on puolestaan selvittää kiistan juridinen ja muodollinen puoli sekä poimia sen perusteella voittajat ja häviäjät.

5 KALASTUSKONFLIKTIEN TEOREETTISTA TARKASTELUA

Tutkimuksen teoreettisena perustana käyttämäni Charlesin (1992) kalastuskonfliktiluokittelu ja paradigmatkolmio sekä ympäristökonfliktityypit lähestyvät konflikteja eri tasoilta ja toimivat näin toisiaan täydentävinä. Kun Charlesin konfliktiluokittelu ja paradigmatkolmio tarjoavat puitteet konfliktien jaottelulle ja niissä vastakkain olevien näkökantojen tunnistamiselle, ympäristökonfliktityypit puolestaan avaavat näkökulmia erilaisten näkökantojen taustojen tarkasteluun.

5.1 Charlesin kalastuskonfliktityyppi -jaottelu

A.T. Charles (1992) jakaa kalastuskonfliktit kahteen pääryhmään; kalastuksen sisäisiin sekä kalastuksen ja ulkopuolisten toimintojen välisiin ristiriitoihin. Kalastuksen sisäiset ristiriidat ovat usein kalavarojen keskinäiseen jakoon, kalastuksesta saatavan tuoton jakoon tai kalastuksen sääntelyyn liittyviä. Sisäiset konfliktit voivat olla kalastajien keskinäisiä, kalastajien ja kalanjalostajien välisiä tai kalastajien ja kalastushallinnon välisiä. Kalastuksen ulkoiset konfliktit ovat kalastajien ja kalastuksen kanssa vesistöjen käytöstä kilpailevien muiden alojen välisiä ristiriitoja. Molempien, sekä sisäisten että ulkoisten konfliktien taustalla ovat samat peruskysymykset omistuksesta, kontrollista ja hallinnosta. (Mts., 379)

Vaikka konfliktit ovat kaikki erityistapauksia, on niissä joitain yhteisiäkin piirteitä, joista Charles muodostaa neljä konfliktiryhmää. Ryhmät muodostuvat kalastuksen toimivaltakysymyksiin, johto- ja järjestelymekanismeihin sekä sisäiseen ja ulkoiseen allokaatioon liittyvistä konfliktityypeistä. (Mts., 381) (Taulukko 1) Charlesin tyypittely on tehty merikalastuksen näkökulmasta, mutta se on suurelta osin sovellettavissa myös sisävesikalastukseen.

Taulukko 1. Charlesin (1992, 381) kalastuskonfliktityypittely.

Kalastuksen toimivaltakysymykset	Johto- ja järjestelymekanismit	Sisäinen allokaatio	Ulkoinen allokaatio
Omistusoikeudet	Kalastussuunnitelmat	Menettelytapakonfliktit	Paikalliset vs. ulkopuoliset kalastajat
Vertikaalisen hallinnon konfliktit	Pakotteet ja suosiminen	Käyttäjärhmäkonfliktit	Kalastajat vs. kalan kasvattajat
Horisontaalisen hallinnon konfliktit	Kalastajien ja hallinnon vuorovaikutus	Kalastajat vs. kalan jalostajat	Kalastus vs. muu vedenkäyttö

(1) Kalastuksen toimivaltakysymykset liittyvät riitoihin siitä, kenellä on oikeus kalastaa ja kuka nämä oikeudet omistaa, kuka kontrolloi kalastusta, miten kalastus voidaan yleensäkin järjestää optimaalisesti ja mikä on hallinnon rooli kalastuksen säätelyssä. (Charles 1992, 381)

(a) Omistusoikeus -kysymykset ovat usein sidoksissa sekä lakiin että historiallisiin ja vallitseviin käytäntöihin. Riidat syntyvät eri ryhmien erilaisista toiveista suhteessa kalaveden ja kalastusoikeuden omistukseen, kalastuksen järjestämiseen ja kontrollointiin. (Mts., 381-382) Suomen sisävesillä tämä konfliktityyppi on hyvin yleinen. Kysymyksessä on riita, jossa kalaveden omistajat puolustavat perinteistä omistusta ja kontrollointi oikeuttaan, kun muut ryhmät puolestaan pyrkivät väljempiin kalastusoikeuksiin ja helpompaan lupakäytäntöön.

(b) Hallintoa koskevat toimivaltakonfliktit liittyvät lähinnä ristiriitoihin keskushallinnon ja paikallisempien hallintomuotojen kanssa (Mts., 382) (Vertikaaliset hallinnon konfliktit). Meillä tähän konfliktityyppiin kuuluvat lähinnä kalastuskunnan ja muiden kalastushallinnon organisaatioiden sekä mahdolliset muiden hallinto-organisaatioiden ja etujärjestöjen väliset ristiriidat.

(c) Eri maiden ja yhden valtion sisällä eri hallintoalueiden välisistä konflikteista valtioiden väliset konfliktit liittyvät lähinnä merikalastukseen (Mts., 382) (Horisontaaliset hallinnon konfliktit). Meillä tähän ryhmään kuuluvia konflikteja voi mahdollisesti esiintyä samantasoisten kalastushallinnon elinten tai eri neuvontaorganisaatioiden välillä.

(2) Johto- ja järjestelymekanismeihin liittyvät konfliktit ovat tyypillisesti kalastajien ja kalastushallinnon välisiä erimielisyyksiä saalismääristä, neuvonnasta ja pakkokeinoista. (Charles 1992, 381)

(a) Kalastussuunnitelmat, jotka käsittävät kalastuksen sallittuun kokonaismäärään, kalastushupien jakoon, kalastusaikoihin, kalastusmenetelmiin tms. liittyviä määräyksiä (Mts., 382), ovat hyvin yleinen kalastajien ja kalastushallinnon välisten konfliktien lähde. Suomessa tämän tyyppisiä konfliktitilanteita on pyritty vähentämään poistamalla lainsäädännön asettamia rajoituksia ja siirtämällä näitä asioita koskevaa päätöksentekoa paikallistasolle (Tiitinen 1995, 131-132). Konfliktit ovat kuitenkin siirtyneet päätösvallan mukana.

(b) Pakotteisiin liittyvät konfliktit ovat kalastajien ja kalastushallinnon välisiä riitoja siitä, ketä kohtaan pakotteita asetetaan ja ketä suositaan (Charles 1992, 382). Meillä tällaisia konflikteja voi syntyä esimerkiksi tehokasta ammattikalastusta suosivan ja tukevan kalastushallinnon sekä ilman tukia jäävien ammattikalastajien ja virkistyskalastajien välille, tai kalastuskuntien ja niiden kalastajaryhmien välille, joiden kalastusta kalastuskunta pyrkii alueellaan rajoittamaan.

(c) Kalastajien ja kalastushallinnon vuorovaikutuksessa konfliktien lähteenä on usein kalastajien tunne siitä, että virkamiehet ja tutkijat väheksyvän heidän tietoaan ja ideoitaan kalastuksen järjestämisestä. Kalastajat ovat/tuntevat olevansa usein syrjäytettyjä varsinaisesta kalastukseen liittyvästä päätöksentekoprosessista. (Mts., 382) Myös meillä kalastushallintoon ja -tutkimukseen kohdistuu monia syytöksiä ja epäluuloja, jotka perustuvat eri tahojen tiedon ristiriitaisuuksiin ja huonoon keskinäiseen kommunikaatioon.

(3) Sisäinen allokaatio liittyy eri kalastajaryhmien, pyyntimuotojen tai kalastajien ja muiden tuotantoketjuun liittyvien osapuolten välisiin ristiriitoihin (Charles 1992, 381).

(a) Menettelytapoihin liittyvät konfliktit ovat yleensä kohdentuneet alusten luokitukseen (meret) mutta myös kalastajien erilainen tehokkuus, esimerkiksi teknisten apuvälineiden käytön kautta, voi olla konfliktien aiheuttajana (Mts., 382). Suomen sisävesillä tämä konfliktityyppi koskee paitsi ammattikalastajien keskinäisiä, myös eri kalastajaryhmien välisiä ristiriitoja. Erityisesti tehokas ammattikalastus on muiden kalastajaryhmien "hampaissa".

(b) Käyttäjärühmä -konfliktit ovat erilaisten kalastajatyyppeiden välisiä eri yhteiskunnallisiin kerroksiin liittyviä konflikteja. Konfliktit voivat olla esimerkiksi "käsityöläis" -kalastajien ja "teollisten" kalastajien, virkistys- ja koritarvekalastajien tai ammatti- ja vapaa-ajankalastajien välisiä. (Mts., 382) Käyttäjärühmäkonfliktit ovat epäilemättä yleisiä myös suomen sisävesikalastuksessa. Monissa riidoissa on kysymys eri kalastajaryhmien kalastusstrategioiden ja -välineistön erojen aiheuttamista epäluuloista - erilaisesta kalastuskulttuurista ja kalastajien erilaisista sosiaalisista taustoista.

(c) Kalanjalostajien keskinäiset konfliktit liittyvät yritysten kokoeroihin. Jalostajien ja kalastajien keskinäiset ristiriidat ovat puolestaan verrattavissa mihin tahansa työntekijä - työnantaja suhteeseen, jossa pyritään molempia tyydyttäviin sopimuksiin (Mts., 383). Suomen sisävesillä jalosteiden valmistajat usein toimivat itse myös kalastajina, jolloin työntekijä - työnantaja -suhdetta ei muodostu.

(4) Ulkoinen allokaatio sisältää suuren määrän riitoja, jotka liittyvät kalastajien ja ulkopuolisten tahojen intressiristiriitoihin. Tällaisia ulkopuolisia tahoja ovat esimerkiksi vieraat laivastot (meret), kalankasvatus, turismi ja metsäteollisuus. Laajasti ajateltuna ulkopuolisiin tahoihin voidaan lukea kaikki veden kanssa jollain tavalla kosketuksessa olevat ryhmät. (Charles 1992, 381)

(a) Paikallisten ja ulkopuolisten kalastajien välisiä konflikteja Charles käsittelee vain merien ja rannikkoalueiden sekä eri maiden laivastojen välisinä ongelmina (Mts., 383). Tämä on kuitenkin keskeinen konfliktien aiheuttaja myös Suomen sisävesillä. Vieraita, muilta paikkakunnilta tulevia, kalastajia ei usein haluta omille kalavesille. Tähän konfliktityyppiin liittyvät myös kalastusmatkailun järjestämisen vaikeudet. Kun suurin osa suomalaisista ei enää asu kalavesiensä äärellä, olisi kalastusoikeuden haltijan otettava entistä selvemmin huomioon näiden ns. ulkopuolisten kalastajien kalastukselliset tarpeet (Kilpinen 1990, 68). Käytännössä tämä ei kuitenkaan ole toteutunut ilman ristiriitoja.

(b) Kalastajien ja kalankasvattajien välinen suhde on useammin ristiriitainen kuin symbioottinen. Konfliktit koskettelevat yleensä tilaa, veden laatua, kalan hintaa, markkinointia ja tautien kulkeutumista. (Charles 1992, 383) Myös Suomessa on ollut vastaavia konflikteja liittyen tautien leviämiseen istutuskalojen mukana kasvattamoista luonnonvesistöihin ja -kalakantoihin. Luonnonkalaa pyytävien ammattikalastajien ja kalankasvattajien välillä on myös kilpailua markkinoista ja kiistoja kalan laadusta (esim. Vesala ym. 1996, 11).

(c) Kalastuksen ja kilpailevien vedenkäyttömuotojen väliset konfliktit ovat Charlesin (1992) tulkinnan mukaan huomattavimpia laivojen, erityisesti öljytankkereiden, merenalaisen kaivausteollisuuden, turismin ja metsäteollisuuden kanssa. Konflikteissa on kyse näiden alojen intressien yhteensovittamisesta ja siitä kuka milloinkin on etusijalla. (Mts., 383) Suomen sisävesillä tämä konfliktityyppi tulee esille kalastuksen ja muun vesistöjen virkistyskäytön välisessä kilpailussa suurimpien asutuskeskusten lähivesillä. Toisaalta ristiriidassa keskenään voivat olla, erityisesti tiheimmin

asutuilla Etelä-Suomen alueilla, kalastamiseen liittyvät yleiset tarpeet ja asumiseen liittyvät oikeudet (Kilpinen 1990, 68). Teollisuus ja vesistö rakentaminen ovat myös mahdollisia kalastuksen kanssa ristiriidassa olevia toimintoja.

Esimerkiksi Uimaharjun Enocellin tehdashankkeen yhteydessä vuosikymmenen vaihteessa, tehtaan laajenemista vastustaneen Pielisjoki-liikkeen toiminnan keskeisen rungon muodosti saimaanlohen kannan pienenemisen aiheuttama huoli paikallisten kalastajien keskuudessa. Kalastuskunnilla oli kyseisessä kiistassa keskeinen rooli keskusteluareenoina, joiden kautta yhteinen huolenaihe levisi nopeasti suuren vapaa-ajan kalastajajoukon tietoisuuteen. (Lehtola 1994, 228-230, Kortelainen ja Kotilainen 1994, 17,19)

Vastaavasti Pohjois-Suomen vesistö rakennus -hankkeita tarkastellut Matti Luostarinen, katsoo vesistö rakentamisen ja kalastuksen välisten ristiriitojen vaikuttaneet laajemminkin paikallisten ihmisten rakentamista vastustaviin mielipiteisiin. Koska kalastus on konkreettinen vesistöjen hyödyntämismuoto, siihen vaikuttavat haitat mielletään ja ilmaistaan herkemmin, kuin esimerkiksi maisemalliset seikat. Kalastukselle aiheutuvien haittojen kautta, perinteistä elämänmuotoa uhkaavat muutokset voidaan konkreettisemmin paikantaa. (Luostarinen 1985, 47-49, 210, ks. myös Luostarinen 1986)

Muita tähän ryhmää luettavia konflikteja ovat laivaliikenteen, etenkin puunkuljetuksen (uitot) sekä luonnonsuojelun ja kalastuksen välillä mahdollisesti ilmenevät ristiriidat.

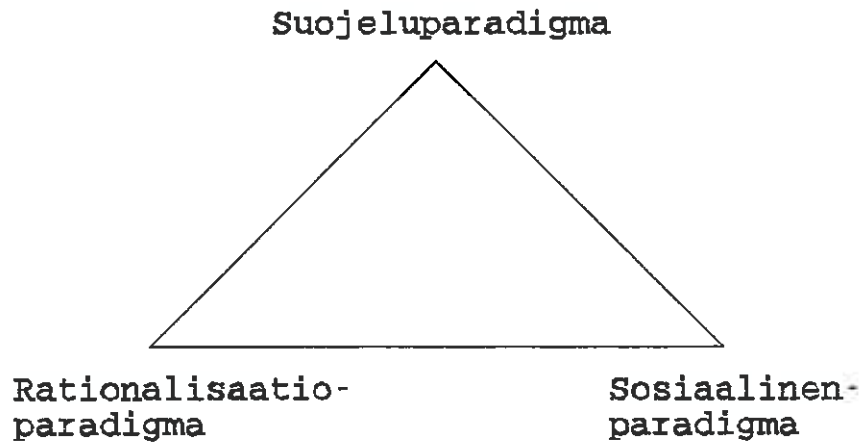
Nämä esitetyt kalastuskonfliktikategoriat eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan yhdessä konfliktissa voi olla kyse useammastakin ristiriidasta. Toisaalta myös yksi toimija voi olla osallisena useammassa eri konfliktissa. (Charles 1992, 383)

5.2 Charlesin paradigmakolmio

Konfliktijaottelun lisäksi Charles (1992) esittää paradigmakolmion kalastusriitojen alkuperän ymmärtämiseksi. Riitojen syyt löytyvät hänen mukaansa kalastukseen liittyvien eri toimijoiden pyrkimyseroista; suojele-, rationalisaatio- ja sosiaalisesta paradigmasta. (Mts., 383-384) (Kuva 5).

Kalastuskonfliktit voidaan nähdä näiden kolmen paradigman edustamien ääripäiden välisinä jännitteinä ja konfliktien ratkaisu on tällöin löydettävissä jostain kolmion sisältä. Myös jokainen kalastukseen liittyvä toimija voidaan Charlesin (1992) mukaan sijoittaa johonkin paradigmakolmion kohtaan. Kun kulmat edustavat ääriajattelutapoja, sijoittuvat useimmat toimijat tällöin jonnekin kolmion keskialueelle. (Mts., 384)

Suojeluparadigman mukaisesti kalastuksen järjestämisen ensisijainen tavoite on kalakannan säilymisestä huolehtiminen. Kalastajat nähdään saalistajina, jotka toimivat vain oman etunsa näkökulmasta. Näin ollen kalastuksen järjestämisessä on kontrolloitava kalastusvälineitä, -aikoja, -alueita ja saaliita. Suojeluparadigman vaikutuksesta kalastuksen järjestämisen suunnittelussa on käytetty apuvälineenä biologisia tutkimuksia, jotta pystyttäisiin määrittämään sopiva kalastuksen taso kalakantoja vaarantamatta. Ainakin puheen tasolla suojeluparadigmaa on kannatettu laajalti eri osapuolten keskuudessa. Käytännössä sitä ei kuitenkaan aina ole noudatettu. (Mts., 384)

Kuva 5. Paradigmakolmio (Charles 1992, 384).

Suomen sisävesien paikallisten kalastuskonfliktien yhteydessä suojeluparadigmaan ovat yleensä vedonneet ne tahot, jotka pyrkivät rajoittamaan tehokasta ammattikalastusta. On kuitenkin syytä muistaa, että näissä tapauksissa kyseessä ei ole biologiseen tutkimustietoon tukeutuva ja puhtaasti kalakantojen suojeluun tähtäävä näkemys, vaan kalakantoja halutaan suojella, paikallisen kokemuseräisen arkitiedon perusteella liian tehokkaaksi ja periaatteiltaan sisävesien kalastuskulttuuriin sopimattomaksi katsotuilta ammattikalastusmenetelmiltä.

Keskeinen kalastukseen liittyvä ongelma on hyvinvoinnin lisäämisen ja sen yhdenvertaisen jakaantumisen tasapainottaminen. Tähän kysymykseen liittyvät olennaisesti rationalisaatio- ja sosiaalinen paradigma. (Mts., 385)

Rationalisaatioparadigma korostaa hyvinvoinnin ja tehokkuuden lisäämistä. Keinona käytetään esimerkiksi taloudellisten lakien mukaan toimivien, voittoaan maksimoivien kalastajayrittäjien suosimista muiden kustannuksella. Perinteisesti rationalisaatioparadigmaa ovat kannattaneet teollisesti orientoituneet kalastuksen toimijaryhmät, mutta viimeaikoina se on saavuttanut suosiota myös monien biologisten ja kalastusviranomaisten sekä muun kalastuksen ohjaushenkilöstön keskuudessa. Viime vuosikymmenien suurimpia ajatustapojen muutoksia onkin ollut taloudellisen rationalisaation tuleminen säilyttävän ajattelun rinnalle. (Mts., 385) Suomessakin tämä kehitys on ollut havaittavissa muun muassa vuoden 1982 kalastuslain kokonaisuudistuksessa, jolloin lain henki muuttui kalavaroja säilyttävästä niiden mahdollisimman tehokasta kestävää käyttöä suosivaksi.

Sosiaalinen paradigma keskittyy yhteisön hyvinvoinnin korostamiseen, hyvinvoinnin yhdenvertaiseen jakautumiseen ja kalastuskulttuuriin liittyviin tekijöihin. Kalastuksen sosiaalisia ja yhteisöllisiä merkityksiä korostava ajattelu on kalastuksesta käydyssä julkisessa keskustelussa ja kalastushallinnossa ollut muihin ajatustapoihin nähden huomattavan taka-alalla, vaikka sillä on usein paikallisesti hyvinkin suurta merkitystä.

Monet nykyiset konfliktit ovatkin hallinnon rationalisaatio -tavoitteiden ja paikallisten sosiaalisten/yhteisöllisten tavoitteiden välisiä. (Mts., 385-386) Myös Suomen sisävesillä monissa kalastuskonflikteissa on havaittavissa sosiaalisen paradigman mukaisia pyrki- myksiä. Kalastuskunnat ovat maaseutukyliä asukkaiden sosiaalisen kanssakäymisen muoto, johon liittyy yhteisön kiinteyttä korostavia piirteitä. Näin ollen kalastuskunnan päätöksentekovaltaa puolustetaan myös osaltaan yhteisöllisistä syistä. Toisaalta voi kysymyksessä olla myös oman aseman korostaminen ja sosiaalisten hierarkioiden ylläpito.

5.3 Ympäristökonfliktityypit kalastuksessa

Kalastuskonfliktien tulkinnassa voidaan soveltaa Cloken ja Parkin (1985) ympäristökonflikteista tekemää jaottelua, Kognitiiviset-, arvo- ja intressikonfliktit (Mts., 411-412). Vastaavan jaottelun on tehnyt myös Sairinen (1994) jakaessaan ympäristökonfliktien selitysmallit väärinkäsitykseen, intressi- ja arvostiriitoihin. (Mts. 26-28) Käytännössä nämä kolme ympäristökonfliktityyppiä esiintyvät päällekkäisinä lähes kaikissa kalastuskonflikteissa. Näin ollen ne muodostavat teoreettisen pohjan arvioida tarkemmin konflikteissa esiintyvien erilaisten näkökantojen sisältöä. Ne auttavat paneutumaan lähemmin eri intressiryhmien erilaisiin vesistöön liittyviin asenteisiin, mielikuviin ja intresseihin.

Arvokonfliktit, liittyvät ihmisten erilaiseen luontosuhteeseen ja maiseman kokemistapoihin (Cloke & Park 1985, 411). Ne voidaan määritellä syvällisiksi eroiksi ihmisten arvostuksissa ja arvomaailmoissa (Sairinen 1994, 28) Arvokonfliktissa kohtaavat funktionaalinen ja esteettis-maisemallinen luonnon kokemistapa eli käytännössä taloudelliset- ja ympäristöarvot. Erilaisten arvojen syntyminen on puolestaan liitetty mm. sukupolvien väliseen eroon sekä maaseutu / kaupunki taustoihin. (mm. Ahponen & Järvelä 1985, Rannikko 1992) Myös erilaiset kalastuksen intressiryhmät voidaan erotella luontosuhteen mukaan. Erilainen suhde luontoon aiheuttaa luonnollisestikin eroja suhtautumisessa kalavesiin ja niiden hyödyntämiseen. Siinä kuvastuvat ihmisten erilaiset arvostukset ja arvomaailmat.

Perinteisen maaseutuväestön luontosuhde voidaan nähdä funktionaalisenä. Luonto koetaan työn ja aineellisen elämän ehtona, välittömänä toimintakohteena. Maisema näyttäytyy talonpoikaisväestölle tuotantomaisemana. Metsä nähdään tukki-, marja-, sien- tai riistametsänä. Luonnon hyödyntäminen perustuu suoraan luonnonvarojen käyttöön. (Rannikko 1992, Hallin 1991, 30) Vastaavasti vesistö voidaan nähdään ennen kaikkea kalavetenä. Vaikka perinteisesti maaseudun omavaraistalouteen liittyvä kotitarvekalastus on sellaisenaan lähes hävinnyt ja sekoittunut virkistyskalastukseen, on monilla maaseudun kalastajilla edelleen hyvin funktionaalinen, saalisorientoitunut suhtautumistapa kalastukseen.

Ahponen ja Järvelän (1985) mukaan vielä ensimmäisen polven kaupunkilaiselle luonnonympäristö saattaa olla tärkeä toimintapiiri. Maatiloilta lähteneelle sukupolvelle luonto on hyödyksi käytettävä, muokattava kohde. Heidän luontosuhteensa siis pysyy toiminnallisena, jolloin luontoon usein liitetään vielä hyötynäkökohtia. Useamman polven kaupunkilaisen suhde luontoon on sen sijaan erilainen. Arkielämässä luonto on jäämässä taka-alalle, se merkitsee korkeintaan jonkin harrastuksen alustaa ja luonnossa harjoitettavista arkitoiminnoista luovutaan. Kaupunkilaiselle luonto merkitsee usein enemmän maisemaa, kuin toimintakohdetta sinänsä. (Mts., 194)

Hallin (1990) puolestaan katsoo, että kaupungistumisen ja suoran luonnonvarojen käytön vähentyessä luonnosta tulee yhä enenevässä määrin kulutusyhödyke, joka toimii vapaa-ajan vieton ja sosiaalisen kanssakäymisen areenana. Toisaalta luonnosta muodostuu joillekin ryhmille elämänarvoa vahvistava symboli. Esimerkiksi

metsästyksellä ja kalastuksella on voimakas symbolinen ja rituaalinen merkitys, jossa korostuvat sosiaaliset suhteet ja konkreettinen luonnon kokeminen. (Mts., 30-31)

Tämä kehityskaari on nähtävillä myös kalastuksessa, josta yhteiskunnan urbanisoitumisen myötä on tullut yhä virkistyspainotteisempaa. Rentoutumisesta, pyyntikokemuksista ja luonnon kokemisesta on muodostunut kalastuksen keskeisiä motiiveja ja saaliin saamisen merkitys on vähentynyt. Toisaalta myös kalastuksen merkitys ihmisten elämässä on vähentynyt, kun siitä on tullut yksi harrastusmahdollisuus muiden joukossa. Kalavesillä on kuitenkin edelleen luontosuhteeltaan hyvin erilaisia käyttäjäryhmiä, joilla on erilaiset arvostukset ja arvomaailmat suhteessa kalaveteen, jotka puolestaan heijastuvat pyyntivälineissä ja -tottumuksissa sekä suhtautumisessa muihin kalastajaryhmiin.

Kognitiiviset eli tiedolliset konfliktit johtuvat ihmisten samasta asiasta tekemistä erilaisista tulkinnoista. Erilaiset tulkinnat puolestaan johtuvat tiedollisesta epävarmuudesta, eli ei ole olemassa tai ihmisillä ei ole saatavilla tarkkaa ja yksiselitteistä tietoa asiasta. (Cloke ja Park 1985, 411) Sairisen (1994) jaottelussa tiedollisia konflikteja vastaavat väärinkäsitykset, joiden hän katsoo aiheutuvan puutteellisesta kommunikaatiosta ja persoonallisista ristiriidoista. Erityisesti hän mainitsee maallikoiden ja asiantuntijoiden välisen epäluottamuksen. (Mts. 26)

Tiedollisissa ristiriidoissa ovat vastakkain asiantuntijoiden ja maallikoiden näkökulmat. Asiantuntijat katsovat ympäristökonfliktien aiheutuvan maallikoiden tietämättömyydestä. Näkökulma korostaa teknistä ja tieteellistä asiantuntemusta sekä niiden ihmisten ja organisaatioiden valtaa, joilla asiantuntemus on hallinnassaan. Maallikoiden näkökulmassa puolestaan korostuu epäluottamus asiantuntijoihin ja heidän luomaansa tietoon. Asiantuntijoiden katsotaan olevan sidoksissa edustamaansa ammattikuntaan tai organisaatioon niin, että se vääristää muodostettua tietoa. Tätä kautta maallikot usein kyseenalaistavat koko suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmän. Sairisen mukaan tämän epäluottamuksen ratkaisemisesta on olemassa kahdenlaisia näkemyksiä. Joidenkin mielestä asia on korjattavissa pr-toiminnan tehostamisella, toiset taas katsovat ratkaisun löytyvän kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksien lisäämisen kautta. (Sairinen 1994, 26-27)

Vesistöihin liittyy hyvin paljon tiedollista epävarmuutta, jota ei millään tutkimuksella pystytä täysin poistamaan. Ongelmana on esimerkiksi se, ettei pystytä selkeästi määrittelemään viimeaikaisten teknisten sekä kalastuskulttuuriin liittyvien muutosten vaikutuksia kalakantoihin ja eriyttämään näitä vaikutuksia muun muassa vesistön saastumisen aiheuttamista muutoksista. (Lindqvist ym. 1988, 26) Aikojen kuluessa kalavarojen arviointiin onkin kalastajien keskuudessa kehittynyt tieteellisten selitysmallien rinnalle monenlaisia arkitietoon perustuvia selitysmalleja, jotka voivat eri intressiryhmillä erota hyvinkin paljon toisistaan.

Monissa tapauksissa, erityisesti vanhoihin perinteisiin nojaavien vapaa-ajan kalastajien parissa, näitä perinteisiä "omia" selitysmalleja pidetään tieteen tuottamaa tietoa luotettavampana. Varsinkin "modernit" ammattikalastajat ovat puolestaan taipuvaisempia uskomaan uuteen tutkimustietoon. (mm. Salmi ym. 1994) Tätä pohjalta syntyvät eri kalastajaryhmien keskenään ristiriitaiset arviot resursseista johtavat herkästi erimielisyyksiin siitä, miten kalavaroja tulisi hyödyntää. Tiedollisiin konflikteihin liittyy myös eri ryhmien välisen tiedotuksen ja kanssakäymisen puute sekä väärinkäsitykset. Esimerkiksi tutkimusten vaikea tulkittavuus sekä väärät tulkinnat voivat aiheuttaa helposti ristiriitoja kalaveden eri intressiryhmien välille. (Salmi ym. 1994, 15-17, 20-22) Erityisen selvästi tieteellinen tutkimustieto ja kokemusperäinen arkitieto joutuvat vastatusten muikun suurppyntiin kohdistuvissa mielipiteissä. Arkitietoon perustuen troolauksen ja nuottauksen katsotaan paitsi vaarantavan muikkukannan myös hävittävän muiden kalojen poikasia. Tutkimuksissa ei kuitenkaan olla saatu täyttä vahvistusta näihin mielipiteisiin (esim. Auvinen ym. 1993).

Kalastukseen liittyvä päätöksenteko voidaan jakaa kolmeen tasoon: kalastajan yksilölliseen päätöksentekoon, yhteisölliseen päätöksentekoon eli lähinnä kalastuskunnan toimintaan ja keskusjohtoiseen päätöksentekoon, johon kuuluvat kalastuksen piiriorganisaatio, keskushallinto, neuvonta, tutkimus ja lainsäädäntö (Lappalainen 1995a, 54). Nämä eri päätöksentekotasot nojaavat eri tietolähteisiin. Yksittäisten vapaa-ajan kalastajien ja kalastuskuntien tietolähteenä on yleensä kokemusperäinen arkitieto, kun taas keskusjohtoinen päätöksentekojärjestelmä perustaa päätöksensä tieteellisen tiedon varaan. Näin eri päätöksentekotasolla on myös hyvin erilaiset käsitykset siitä, miten kalavaroja tulisi hyödyntää. Keskinäisen epäluottamuksen kautta nämä tiedolliset ristiriidat johtavat helposti konflikteihin eri päätöksentekotasojen välillä (vrt. Sairinen 1994, 26-27).

Koska käsitys kalavedestä perustuu ristiriitaisiin selitysmalleihin, perustuu myös kalaveden käyttö enemmänkin sosiaaliseen kilpailuun, kuin biologiseen tietoon kalavaroista. Viime aikoina onkin herännyt vaatimuksia siitä, että biologisten kalavarojen ohella olisi kalastuksen järjestämisessä kiinnitettävä entistä enemmän huomiota kalastusalueen sosiaaliseen "kantokykyyn" (Lappalainen 1992 ja Lappalainen 1995a, 63-64, 83-84).

Intressikonfliktit johtuvat osapuolten oman edun tavoittelusta, joka on ristiriidassa muiden ryhmien edun kanssa (Cloke & Park 1985, 412). Puolustettavat intressit voivat olla taloudellisia, esteettisiä, kulttuurisia, sosiaalisia tai poliittisia (Sairinen 1994, 27-28).

Kalastuksessa taloudelliset intressit liittyvät selvimmin ammattikalastukseen. Paikallisissa kalastuskonflikteissa onkin usein kyse ammattikalastajien puolustautumisesta ammatinharjoittamisensa rajoituspyrkimyksiä vastaan. Taloudellisia intressejä voidaan katsoa olevan myös maaseudun kotitarvevirikistyskalastajilla. Huolimatta virikistysmotiivin lisääntymisestä itse pyydetty kala muodostaa yhä edelleen joissain talouksissa tärkeän lisän perheen ruokapöytään. Kalastuskunnilla puolestaan on omat taloudelliset intressinsä suhteessa kalaveteen, rahaa vaativien hoitotoimien ja luvanmyynnin kautta. Usein kalastuskuntien ja ammattikalastajien välisissä konflikteissa yhtenä keskeisenä argumenttina käytetäänkin molempien osapuolten taholta mahdollisia taloudellisia menetyksiä.

Taloudellisiin intresseihin voidaan lukea kuuluvaksi myös kalastuslupien hintaan liittyvät intressit. Erityisesti viehekalastajien taholta on viime aikoina esitetty kritiikkiä kalastuslupien hinnoittelua kohtaan. Myös monissa ammattikalastajien ja kalastuskuntien välisissä konflikteissa on kyse kalastuslupien hinnoittelusta. Konfliktiherkkyttä kalastuslupien hinnoitteluun tuokin juuri se, että lupien hinnoista viime kädessä päättävät kalastuskuntien aktiivijäsenet muotoilevat usein lupien hinnat muiden kalastajaryhmien kannalta epäedullisesti (mm. Muje 1995, 161-162).

Esteettiset intressit eivät sinällään suoranaisesti kosketa paikallisia kalastuskonflikteja muutoin kuin yhtenä, joskin harvemmin käytettynä, perusteluna troolauksen vastustamiselle. Esteettiset intressit voivat esiintyä kalastuskonflikteissa myös esimerkiksi luonnonsuojelun ja sitä mahdollisesti seuraavien kalastuksen rajoittamispyrkimysten kautta.

Kulttuurisista intresseistä johtuvien ristiriitojen voidaan kalastuksen osalta katsoa johtuvan viime vuosikymmenien suhteellisen nopeasta kalastuskulttuurin muuttumisesta. Muutoksen nopeudesta johtuen meillä on edelleen kalastajia, joiden kalastus perustuu perinteisiin menetelmiin ja käsityksiin kalastuksen järjestämisestä. Näissä ryhmissä ns. moderni kalastuskulttuuri saatetaan kokea vieraana ja sitä pyritään vastustamaan. Tältä pojalta vastustus voi kohdistua paitsi modernia ammattikalastusta ja esimerkiksi moottori- vetouistelua, myös ristiriitatilanteissa ilmeneviä erilaisia käytäytymismalleja kohtaan.

Sosiaaliin intresseihin liittyvät ristiriidat kalavesillä liittyvät alueen sosiaaliseen "kantokykyyn" ja "kapasiteettiin" Kysymys on siitä, kuinka paljon minkäkin pyyntimuodon harjoittajia sosiaalisesti mahtuu samoille apajille (Lappalainen 1992, Lappalainen 1995a, 66). (Ks. kappale 3.1)

Poliittiset intressit ovat kalastuskonflikteissa luettavissa lähinnä vallankäyttöön liittyviksi intresseiksi. Kalastuskunnat, jotka edustavat käytännössä paikallisten maanomistajien valtaa, puolustavat usein omistusoikeuttaan hyvinkin kiihkeästi. Kalastusalueet erilaisten kalastajaryhmien yhteistyöeliminä sekä kalastuksen keskushallinnon taholta tulevat määräykset voidaan näin ollen kokea uhkana omistajien vallalle.

Valtaan liittyviä intressiristiriitoja on myös havaittavissa kalastuksen viranomaishallinnon ja neuvontaorganisaatioiden välillä. Tämä voi ilmetä esimerkiksi keskinäisenä kilpailuna paikallishallinnon päätöksentekoon vaikuttamisesta. Yleensäkin eri kalastajaryhmillä on luonnollisesti omat tarpeensa vaikuttaa kalastuksen päätöksentekoon. Nämä tarpeet ilmenevät paikallisten konfliktien lisäksi eri hallintotasojen ja neuvontaorganisaatioiden kautta kalastuksen keskushallinnossa.

6 KÄRJISTYNEET KONFLIKTITAPAUKSET

Esimerkkinä oikeuskäsittelyjen asteelle kärjistyneistä kalastuskonflikteista käytän Onkamojärvellä ja Pielisellä useita vuosia jatkuneita, muikun ammattikalastukseen ja sen vastustamiseen kulminoituvia kalastusriitoja. Ensin esittelen molempien esimerkitapausten vaiheet pääpiirteissään, jonka jälkeen tarkastelen kiistojen osapuolten konflikteihin liittyviä diskursseja ja muiden intressi- ja toimijaryhmien sekä laillisuusvalvonnan roolia konflikteissa.

6.1 Tapauskuvaukset

Onkamon konflikti⁷ - kalastuskunta vs. talvinuottaajat

Onkamolla kiista kärjistyi marraskuussa 1992, kun Onkamon-Sintsin kalastuskunta kielsi nuottauksen osalla Suur-Onkamoa (ks. kappale 2.1 ja kuva 1). Ammattikalastajat katsoivat päätöksen perusteettomaksi ja tekivät oikaisuvaatimuksen, jota kalastuskunta ei käsitellyt asianmukaisesti. Tämän seurauksena alueen kaksi nuottakuntaa eivät noudattaneet kieltä.

Vuosikokouksessaan, tammikuussa 1993, kalastuskunta päätti kieltää nuottauksen helmi-, maaliskuu- ja huhtikuun ajaksi koko Onkamojärven alueella. Samalla nuottaajat määrättiin maksamaan jokaista pyydettyä muikkukiloa kohden markka kalavedenhoitomaksua. Nuottaajat tulkitsivat nimismiehen tuella päätöstä niin, ettei sitä voi panna toimeen 30 päivän valitusajana. Koska kalastuskunta ei taaskaan säädetyn ajan kuluessa kokoontunut käsittelemään nuottamiesten oikaisuvaatimuksia nuottaajat katsoivat, ettei kiello ole voimassa. Näin nuottaus jatkui alueella koko ajan, huolimatta kalastuskunnan asettamista kielloista.

Tämän jälkeen kiista alkoi saada uusia piirteitä. Helmi-maaliskuussa 1993 alueen nuottakunnat tekivät rikosilmoituksen ilkeväkälästä. Apajista oli löytynyt propseja ja metallisia "kokkasia", jotka repivät pyydyksiä. Samoihin aikoihin Pohjois-Karjalan maaseutuelinkeinopiirin kalatalouden vastuualue määräsi kiistan osapuolia ja tutkijoita

⁷ Onkamon konfliktin tapauskuvauksessa ja riidan osapuolten diskurssien sekä eri toimijaryhmien roolin tarkastelussa on käytetty seuraavia lähteitä:

Auvinaen ym. (1993)

Helsingin Sanomat 7.2.1994, 29.11.1994

Karjalainen 3.1.1994, 5.1.1994, 13.2.1994, 5.11.1994, 30.11.1994, 20.2.1995, 20.10.1995, 9.12.1995 ja 14.3.1996.

Maaseutuelinkeinojen valituslautakunta -päätös 22.11.1995.

Pohjois-Karjalan maaseutuelinkeinopiirin kalatalousyksikkö -päätös 7.8.1995

Salmi ym. (1994)

Turunen ym. (1994)

Lisäksi luvun sisältöön ovat vaikuttaneet painamattomina lähteinä: Kalamiehet ry:n jatkokoulutuspäivillä 28.-29.11.1995 käyty salikeskustelu ja Rääkkylän kunnan edustajan haastattelu kesällä 1995.

kuultuaan osan alueesta nuottauskieltoon. Pyynti rajoitettiin osalla aluetta viideksi päiväksi viikossa ja määrättiin lopetettavaksi, jos keskimääräinen apajakohtainen muikkusaalis laskee alle sadan kilon. Päätös oli voimassa kuukauden ajan. Tänä aikana muikkukannan tila oli määrä selvittää puolueettomasti. Kalastuskunta ei kuitenkaan myöntänyt tutkimusta varten kalastuslupia rauhoitusalueelle. Rauhoitusajan jälkeen nuottaus oli jälleen vapaata aina huhtikuun puoleenväliin saakka, jolloin maaseutuelinkeinopiiri kielsi muikun nuottaamisen Onkamolla 15.4.-31.5.1993. Nuottaajat valittivat tästä päätöksestä maa- ja metsätalousministeriön maaseutuelinkeinon valituslautakunnalle, joka kumosi kiellon perusteettomana - tosin vasta talvikalastuskauden jälkeen.

Onkamon-Sintsin kalastuskunta käsiteli huhtikuussa nuottaajien kalastuskunnan päätöksiin tekemiä oikaisuvaatimuksia ja hylkäsi ne. Nuottakuntia kohtaan tehdystä ilkivallasta ei haluttu tehdä tutkimuspyyntöä. Samalla molempien nuottakuntien jäsenet asetettiin henkilökohtaiseen kalastuskieltoon kahdeksi vuodeksi. Maaseutuelinkeinopiiri kumosi kuitenkin nämä kiellot lainvastaisina.

Uuden talvikalastuskauden alussa lokakuussa 1993 kalastuskunta kielsi jälleen kerran nuottaamisen, muttei taaskaan kokoontunut käsittelemään nuottaajien valituksia. Myös tällä kaudella jatkui ilkivalta nuotta-apajia kohtaan. Apajiin istutettiin puupöllejä ja laskettiin verkkoja. Joulukuussa tilanne kärjistyi siinä määrin, että yhteenottojen seurauksena yksi nuottamies teki rikosilmoituksen lievistä pahoinpitelystä. Ilkivallan tekijöiksi oli paljastunut kalastuskunnan aktiivijäseniä. Näiden tapahtumien tiimoilta oli jo tammikuussa 1994 vireillä kaikkiaan viisi rikosjuttua ja yksi kalastusoikeutta koskeva riita nuottaajien ja kalastuskunnan aktiivijäsenten välillä.

Helmikuussa 1994 pidetyssä kalastuskunnan vuosikokouksessa muutettiin lokakuussa 1993 annettu viiden kuukauden mittainen nuottauskielto toistaiseksi voimassaolevaksi. Nuottaus kuitenkin jatkui edelleen, sillä nuottaajat katsoivat, ettei päätöksillä ole lainvoimaa oikaisuvaatimusten ja esillä olevien oikeudellisten kanteiden takia.

Kevättalvella 1994 tilannetta yritettiin rauhoitella sekä maaseutuelinkeinopiirin että poliisiviranomaisten taholta, järjestämällä kiistan osapuolille neuvottelutilaisuuksia. Poliisiviranomaiset puuttuivat myös ilkivallastaan nostamalla pois nuotta-apajiin laskettuja verkkoja. Viranomaisten toimista huolimatta sopua ei saatu aikaan. Kalastuskunta tuomitsi poliisin toimet katsoen ne laittomiksi.

Seuraavan talvikalastuskauden aluksi marraskuussa 1994 Joensuun käräjäoikeus kumosi kalastuskunnan tekemät nuottauskieltopäätökset perusteettomina ja kalastuskunnan sääntöjen vastaisina. Käräjäoikeus käytti päätöksensä tukena tutkijalausuntoa, jonka mukaan tehokas kalastus turvaa kalakannan. Kalastuskunta valitti päätöksestä. Huolimatta käräjäoikeuden päätöksestä, heti talven ensimmäisistä nuotta-apajista löydettiin kivisäkki ja sahanterä. Ilkivalta ja keskinäinen syyttely osapuolten välillä siis jatkui edelleen. Ilkivaltaa oli kuitenkin edellisvuosia vähemmän osapuolten odotellessa oikeuden päätöksiä rikosjutuista.

Heinäkuussa 1995 kalastuskunta teki jälleen päätöksen, jolla kiellettiin alueen toisen nuottakunnan osakkailta kaikenlainen kalastus kalastuskunnan alueella vuoden 1996 loppuun saakka. Maaseutuelinkeinopiiri kumosi jälleen päätöksen perusteettomana ja virheellisenä. Kalastuskunta valitti kumoamispäätöksestä maaseutuelinkeinopiirien valituslautakunnalle, joka hylkäsi valituksen.

Syksyllä 1995 Itä-Suomen hovioikeus hylkäsi kalastuskunnan käräjäoikeuden päätöksestä tekemän valituksen. Hovioikeus katsoi, että käräjäoikeus oli menetellyt oikein ottaessaan tutkijan lausunnon ratkaisun perustaksi. Samalla hovioikeus totesi, ettei kalastuskunta ole näyttänyt toteen, että kalakannan turvaaminen olisi vaatinut kieltopäätöksiä. Lisäksi kalastuskunnalle määrättiin maksettavaksi nuottamiesten oikeudenkäyntikulut.

Huolimatta hovioikeuden päätöksestä kiista jatkuu edelleen. Marras-joulukuussa 1995 laskettiin jälleen verkkoja nuotta-apajiin estämään nuotanvetoa ja tästä hermostuneena nuottamies huitaisi verkkomiestä kasvoin. Molemmista teoista nostettiin oikeuskanteet, jonka seurauksena Joensuun kärjäoikeus langetti maaliskuussa 1996 molemmille osapuolille sakkotuomiot. Tämänkin oikeuskäsittelyn jälkeen on nuotanvetoa pyritty estämään.

Pielisen konflikti⁸ - kalastuskunta vs. troolikalastaja

Onkamon tavoin Pielisellä ovat jo useiden vuosien ja oikeuskäsittelyjen ajan olleet vastakkain kalastuskunta ja ammattikalastaja (ks. kappale 2.1 ja kuva 1). Konflikti kärjistyi ensimmäisen kerran syksyllä 1989, kun Kylänlahden kalastuskunta teki kielteisen päätöksen ammattikalastajan troolauslupa-anomukseen ja josta ammattikalastaja teki oikaisuvaatimuksen. Tästä alkoi päätösten ja oikaisuvaatimusten kierre.

Kalastuskunta käsitteli kalastajan oikaisuvaatimusta kevään 1990 kokouksessaan, hyläten valituksen, jonka seurauksena kalastaja teki uuden oikaisuvaatimuksen. Kalastuskunta kokoontui käsittelemään asiaa ylimääräiseen kokoukseen, jossa tehtiin eräitä troolausta rajoittavia päätöksiä. Ensinnäkin kalastuskunta rajasi troolausaluetta, koska osakkaat katsoivat sen aiheelliseksi muikkusaaliiden heikentymisen takia. Alueesta poikkeamisesta, esimerkiksi sääolosuhteitten vuoksi, asetettiin ilmoitusvelvollisuus kalastuskunnan esimiehelle. Ammattikalastaja jätti eriävän mielipiteensä päätöksestä välittömästi. Tästä aluerajoituksesta tulikin pitkäaikainen riitakysymys kalastuskunnan ja ammattikalastajan välille.

⁸ Pielisen tapauskuvauksessa ja konfliktin osapuolten argumentaation sekä toimijaryhmien roolin tarkastelussa käytetyt lähteet:

Karjalainen: 25.11.1994, 15.3.1995, 5.4.1995, 19.6.1995, 30.11.1995, 20.3.1996, 2.4.1996 ja 13.4.1996.

Kylänlahden kalastuskunnan kokouspöytäkirjoja vuosilta 1990-1995, kalastuskunnalle osoitettuja oikaisuvaatimuksia ja kalastuskunnan ammattikalastajalle osoittamia tiedonantoja.

Haastehakemus, Pielisjärven tuomiokunnan kihlakunnantuomarille 10.5.1991 ja vastine 9.7.1991.

Pielisjärven kihlakunnanoikeus, pöytäkirjaote 14.11.1991.

Ammattikalastajan kirjeet kalastuspiirille ja korkeimmalle oikeudelle.

Lieksan piirin apulaisnimismiehen päätökset 30.9.1992.

Haastehakemus Nurmeksen kärjäoikeudelle 16.8.1994 ja vastine 4.11.1994.

Nurmeksen kärjäoikeus, tuomio 5.5.1995, ja valitus tästä päätöksestä Itä-Suomen hovioikeudelle.

Nurmeksen kärjäoikeus, yksipuolinen tuomio 9.5.1995.

Itä-Suomen hovioikeus, päätös 7.7.1992 ja tuomio 7.3.1996.

Troolausluvut pyynnikaudeksi 1990 ja 1991-1994.

Kylänlahden kalastuskunnan käyttö- ja hoitosuunnitelma.

Kylänlahden kalastuskunnan säännöt.

Lieksan lehti 21.3.1996 ja 4.4.1996.

Kontiolahden apulaisnimismiehen päätös 2.4.1996.

Samaisessa kokouksessa troolille asetettiin ylimääräinen 1000 markan lupamaksu ja troolauksen lupaehtoihin liitettiin eräitä ohjeellisia seikkoja⁹, joihin kalastuskunta on vedonnut usein kiistan myöhemmissä vaiheissa. Näillä ehdoilla kalastajalle myönnettiin troolauslupa kesäkaudeksi 1990. Molemmat osapuolet allekirjoittivat sopimuksen.

Syyskokouksessaan 1990 kalastuskunta myönsi troolausluvan pyyntikausiksi 1991-1994 mutta piti ennallaan asettamansa troolausalueen rajat ja muut ehdot kalastajan pyynnöistä huolimatta. Kalastaja esitti jälleen oikaisuvaatimuksensa päätöksestä ja uhkasi viedä asian oikeuteen, jos kalastuskunta pysyy edelleen troolausalueen rajoittamispäätöksessään, jonka kalastuskunta kevätkokouksessaan 1991 tekikin.

Tämän seurauksena kalastaja haastoi kalastuskunnan oikeuteen vaatien troolikalastusta luvalliseksi koko kalastuskunnan alueella, troolaukselle asetetun ylimääräisen maksun poistamista ja korvauksia saamatta jääneistä kalastuksen tuotoista. Kalastuskunta puolestaan esitti vastineessaan kalastajan kanteen jättämistä tutkimatta tai kokonaan hylkäämistä. Pielisjärven kihlakunnanoikeus jättikin kanteen kokonaisuudessaan tutkimatta, sillä ammattikalastaja ei ollut kalastuskunnan osakas moittiessaan ja valittaessaan sen päätöksistä. Lain mukaan tämä oikeus on vain kalastuskunnan osakkailla (KalL 67§). Kalastaja ilmoitti tyytymättömyytensä päätökseen ja valitti päätöksestä edelleen hovioikeuteen, joka ei muuttanut kihlakunnanoikeuden tekemää tutkimattajättämispäätöstä.

Tällä välin ammattikalastaja hankki maata kalastuskunnan alueelta, jolloin hänestä tuli myös kalastuskunnan osakas. Muuttuneessa tilanteessa hän vaati syksyllä 1991 kalastuskunnan osakkaana troolausoikeutta koko kalastuskunnan vesialueelle ja troolille kalastuskunnan sääntöjen mukaista yksikkömääriin perustuvaa lupamaksua. Kalastuskunta ei kuitenkaan käsitellyt asiaa syyskokouksessaan, jonka johdosta kalastaja teki vaatimuksen ylimääräisen kokouksen pitämisestä. Ylimääräistä kokousta ei vaatimuksesta huolimatta pidetty, eikä asiaa käsitelty kalastuskunnan vuoden 1992 kevätkokouksessaan. Tämän seurauksena kalastaja pyysi maaseutuelinkeinopiirin kalastusosastoa tukimaan kalastuskunnan tekemiä päätöksiä ja asian käsittelemättä jättämistä. Kalastusosasto jättikin asiasta selvityspyynnön kalastuskunnalle. Samalla kalastaja vaati uudelleen asian käsittelemistä. Tämän seurauksena, toukokuussa 1992,

9. Ohjeellisia seikkoja huomioitavaksi mahdollisissa troolilupaehtoisissa:

- Sovittuja troolausalueen rajoja on tarkasti noudatettava. Sopimuksesta on lupa poiketa vain hätätilassa myrsky-, konevian tms. sattuessa.
- Valvojat on laskettava alukseen, seuranta varten, näiden sitä halutessa.
- Ajenopeuden troolatessa on oltava n. 3 km tunnissa.
- Perä ei pussi on tyhjennettävä 1/2-1 tunnin välein, veden lämmöstä riippuen, kesällä tiheämmin, syksyllä harvemmin.
- Perän tyhjennyksen on tapahduttava vedestä, stressin ja puristustuhtumiskuoleman välttämiseksi.
- Alarinnat arvokalat on laskettava välittömästi takaisin vapauteen.
- Vahingon sattuessa vieraalte pyydykselle, sen aiheuttaja on korvausvelvollinen, mikäli pyydykset on merkitty kalastuslain mukaisesti.
- Lupamaksut ja mahdolliset korvaukset on voitava tarkistaa vuositain.
- Vuokrasopimus tai lupa voidaan peruuttaa vuokratantajan toimesta (KalL 20§).
- Lupa voidaan myöntää yhdeksikin pyyntikaudeksi.
- Hottamukun turhaa vetoa on vältettävä pyyntikorkeutta laskemalla ja keskeyttämällä troolaus myöhään syksyllä.
- Troolikalastajilla on saaliin ilmoittamisvelvollisuus kalastuskunnalle.

kalastuskunta piti ylimääräisen kokouksen, jossa se säilytti lupaehdot ennallaan ja korotti trooliluvan hinnan 1500 markkaan.

Kesällä 1992 kalastuskunta teki rikosilmoituksen ammattikalastajasta, jonka katsottiin harjoittaneen troolikalastusta väärällä alueella ja laiminlyöneen valvojen käskyn lopettaa troolaaminen sekä esittää kalastuskortti ja lupamaksutositteet. Lieksan piirin nimismies teki kuitenkin asiasta syyttämättäjättämispäätöksen, sillä ammattikalastaja oli nyt kalastuskunnan osakas, eikä osakkaan kalastusta voida kalastuskunnan alueella rajoittaa. Valvojen vastustamisen hän puolestaan katsoi riidan aikaisemmat vaiheet huomioon ottaen vähäiseksi teoksi, joka ei edellytä syyttämistä. Syyttämättäjättämispäätöksestä valitettiin oikeuskanslerille, joka ei moittinut päätöstä. Samoihin aikoihin troolauskiistaa käsiteltiin myös Pielisen kalastusalueen kokouksissa, joissa pyrittiin neuvottelemaan molempia osapuolia tyydyttävät pelisäännöt troolaukselle. Yhteisymmärrystä ei kuitenkaan löytynyt.

Vuoden 1993 kevätkokouksessa kalastuskunta muutti kalastuskunnan sääntöjä siten, että troolia kohden laskettavaa pyydyksen yksikkömäärää nostettiin 50 yksiköstä 500 yksikköön. Sääntömuutos alistettiin maaseutuelinkeinopiirin kalatalousosaston tarkastettavaksi, jossa muutosta ei hyväksytty. Kalastuskunta valitti asiasta edelleen maaseutuelinkeinojen valituslautakunnalle.

Vaikka sääntömuutosasian käsittely oli vielä kesken, vahvisti kalastuskunta kevään 1994 kokouksessaan troolien yksikkömäärän nostamisen kuvatulla tavalla. Samalla tehtiin myyntirajoitus, jonka mukaan kalastuskunnan ulkopuoliselle voidaan myydä vain 25 yksikköä. Tämän ylittävältä osalta ostajan olisi osoitettava virallinen vuokra tai omistusoikeus yksiköt oikeuttavaan määrään kalavettä. Troolausalue pidettiin entisellään samoin troolimaksu, kunnes saataisiin viranomaisen vahvistus uudesta yksikkömäärästä. Osaksi Pielisen kalastusalueen päätökseen nojautuen, troolauksen rajoituksia lisättiin: asetettiin troolauskielto 10.-20.10 väliseksi ajaksi, jolloin on oletettu muikun kutuaika, samojen yksikkömerkkien ei katsottu oikeuttavan yhtäaikaiseen pyyntiin sekä troolilla että verkolla ja troolin veto kiellettiin yöajaksi (½ tuntia auringon laskun jälkeen - ½ tuntia ennen auringonnousua).

Ammattikalastaja esitti jälleen oikaisuvaatimuksen päätöksiin. Oikaisuvaatimusta käsiteltiin kalastuskunnan ylimääräisessä kokouksessa, jossa se hylättiin. Tämän jälkeen kalastaja teki haastehakemuksen Nurmeksen käräjäoikeudelle, vaatien kyseisten päätösten kumoamista ja troolauksen vahvistamista koko kalastuskunnan alueelle. Kalastuskunta kiisti jälleen koko kanteen, vaatien sen tutkimatta jättämistä tai hylkäämistä.

Keväällä 1995 ammattikalastajat ja kalastusalueen hallitus pääsivät neuvotteluratkaisuun joistain troolauksen rajoituspäätöksistä. Troolin perän silmäkoko rajoitettiin ja kalastusalueen hallitukselle varattiin oikeus tarvittaessa muuttaa silmäkoko kesken pyyntikauden. Muuttamisesta on neuvoteltava ensin kalastajien kanssa. Troolin vetonopeutta rajattiin enintään kahteen solmuun ja troolin vedon saa aloittaa aikaisintaan puoli tuntia ennen auringonnousua ja se on lopetettava viimeistään puoli tuntia auringonnousun jälkeen.

Kesäkuussa 1995 Nurmeksen käräjäoikeus kumosi kalastuskunnan tekemän yksikkömuutoksen, myyntirajoituksen, troolausalue -rajoituksen, ylimääräisen troolausmaksun ja troolauskiellon 10.-20.10 väliselle ajalle. Kalastusalueen päätöksen mukainen troolauksen yökielto säilytettiin ennallaan. Kalastuskunta valitti päätöksestä Itä-Suomen hovioikeuteen.

Kesällä 1995 kalastuskunta teki lisäksi rikosilmoituksen samasta asiasta, josta (apulais)oikeuskansleri antoi syyttämättäjättämistä tukevan päätöksen keväällä 1994. Uutta rikosilmoitusta käsitellyt Kontiolahden apulaisnimismies teki asiassa syyttämättäjättämispäätöksen huhtikuussa 1994. Kaiken kaikkiaan kyseinen rikosilmoi-

tusasia, joka koskee kalastuskunnan asettaman troolausalueen rajojen noudattamista on vaikeaselkoinen. Siinä on kyse troolausalueen rajoja koskevien päätösten ja toisaalta myös päätöksistä tehtyjen valitusten lainvoimaisuudesta, tulkinnasta, käytäntöön soveltamisesta, noudattamisesta ja ymmärtämisestä.

Hovioikeus käsitteli kalastuskunnan Nurmeksen käräjäoikeuden päätöksestä tekemää valitusta maaliskuussa 1996 ja säilytti sen pääosin ennallaan. Kummassakaan oikeuskäsittelyssä ei vahvistettu troolausalupaa koko kalastuskunnan alueelle. Tätä hovioikeuden päätöstä on kuitenkin pidetty ammattikalastajan voittona, johon kalastuskunta tuskin pystyy enää vaikuttamaan. Kalastuskunnassa kuitenkin harkitaan edelleen valitusten jatkamista ainakin rikosoikeus -tapauksissa huolimatta sille aiheutuneista, eräiden arvioiden mukaan jopa sadan tuhannen markan oikeuskäyntikuluista.

Lisäksi Pielisen kalastusalueen kevätkokouksessa (1996) päätettiin uusien troolausta koskevien rajoitusten sisällyttämisestä tekeillä olevaan kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmaan. Päätös kirjattiin yksimieliseksi, koska ammattikalastajilla oli vain yhden paikan edustus kokouksessa ja heidän vastaehdotustaan ei kannatettu. Kyse on aivan uudentyyppisistä rajoituksista, joissa säädellään troolin suuaukon kokoa¹⁰. Nämä rajoitukset merkitsisivät toteutuessaan troolien uusimistarvetta ja sitä kautta ensi kesän pyyntikauden menetystä monille troolikalastajille. Ammattikalastajat aikovatkin valittaa päätöksestä. Vastaavia rajoituksia ei tiettävästi ole käytössä muualla Suomen sisävesillä, joten asialla nähdään olevan myös ennakkotapauksen luonne.

6.2 Esimerkkikonfliktien osapuolten ja toimijaryhmien argumentointi ja rooli konfliktissa

Näiden kalastuskonfliktien varsinaisia osapuolia ovat kalastuskuntien aktiiviset osakkaat ja ammattikalastajat. Onkamolla ammattikalastajat ovat myös kalastuskunnan osakkaita. Kiistan aikana he eivät kuitenkaan ole toimineet kalastuskunnan luottamustehtävissä. Pielisen tapauksessa ammattikalastaja ei aluksi ollut kalastuskunnan osakas, mutta on hankkinut osakkuuden kiistan aikana.

Pielisen kalastuskonfliktin alkuvaihetta tarkasteltaessa tulee esille kalastuskunnan osakkuuden tärkeys ammattikalastajille. Ensimmäisten oikeuskäsittelyjen jälkeen ammattikalastaja hankki kalastuskuntien osakkuuteen edellyttäviä maapalstoja ja samalla asetelma oikeusistuimissa muuttui. Kun ammattikalastajan valituksia ei aiemmin edes otettu käsittelyyn, on sittemmin kalastuskunta joutunut altavastaajan asemaan ja yleensä sen päätökset troolauksen rajoittamiseksi on kumottu. Siitä huolimatta, että näin on käynyt, on valitusten ja kiistojen kierre jatkunut. Troolauksen rajoittaminen koetaan niin tärkeäksi asiaksi, että oikeudenkäynteihin ollaan valmiita upottamaan suuriakin rahasummia. Onkamolla vallitsee vastaava tilanne nuottauksen suhteen. Kalastuskunnan edustajat ovat uhanneet rahoittaa oikeudenkäyntejä niin kauan, kunnes haluttu lopputulos saadaan aikaan ja nuottamiehet tulevat häädetyksi Onkamolta (Karjalainen 13.2.94).

¹⁰ Kalastusalueen kokous päätti määrätä pientrooliksi suuaukon ympärysmittaan alle 50 metriset troolit. Suurimmaksi sallituksi troolin suuaukon ympärysmittaksi määrättiin 100 metriä. Pielisen alueen 5-8 ammattikalastajalla ei (tiettävästi) ole tällä hetkellä käytössään yhtään 50 metrin rajoitussääntöön täyttävää troolia. Sadan metrin suuaukollisia trooleja on noin puolet ja puolet sitä suurempia. (Karjalainen 2.4.1996.)

Kalastuskuntien aktiiviset osakkaat

Onkamolla kalastuskunnan aktivistien toiminta sai alkunsa kesän 1992 huonojen muikkusaaliiden seurauksena. Kun huonojen verkkosaaliiden jälkeen katsottiin nuottamiesten uusilla, nykyaikaisilla ja motorisoiduilla nuottausvälineillä saamia monisatakiloisia saaliita, leimattiin ne syylliseksi muikkukatoon. Syntyi tarve rajoittaa nuottausta muikkukantojen suojelemiseksi ja oman saaliin turvaamiseksi.

Onkamon-Sintsin kalastuskunnan aktiivijäsenten puheessa korostu omistusoikeusnäkökulma - paikallisten kalaveden omistajien, oman kalastuskunnan, määräysvalta vesien käytöstä.

"Minulla ei ole mitään nuottakalastusta vastaan, mutta sen pitää olla kalastuskunnan hallinnassa. Kalastuskunta on se, joka sanoo, milloin nuottaa voidaan mennä Onkamolle vetämään," (Karjalainen 13.2.94)

Muita kalastuskunnan aktiivijäsenten puheessa korostuvia asioita ovat: saaliinjaon ja kalastuslupamaksujen epäoikeudenmukaisuus, kalakannan suojelemisen tarve, kalastuslain "virheellisyys" sekä viranomaisten, neuvonnan ja tutkijoiden puolueellisuus. Lisäksi tulee esille vahva epäluottamus edellä mainittuja ryhmiä ja ammattikalastajia kohtaan.

Nuottakalastus leimataan ryöstökälyksi ja muikkukannan heikkeneminen katsotaan nuottauksesta johtuvaksi. Pyrkimyksiä nuottauksen rajoittamiseen perustellaan kalakannan suojelulla sekä kyläläisten ja mökkiläisten kalansaannin turvaamisella. Ammattikalastajien katsotaan myös vievän kohtuuttoman suuren osan saaliista, vaikka muut kalastajat maksavat suurimman osan kalastuksenhoitomaksuista.

"Verkkokalastajille näinä työttömyyden aikoina on Onkamon tuoton ja saaliinjaon muodostuttava oikeudenmukaisemmaksi...kyllä on sivuansioikkii ...on. Kalastaisivat jos ois. Sanotaan nyt vaikka tuolla eläkelläisettiin sen perjantaipullonsa... Mie sanosin niihen pittää kyllä suaha se. Ja monilla työttömillä on penskat tuolla ja eukkokii työttömänä...ja on vanhoo pojan purilaista...ja niitä on suhteessa, ku nuottamiehii on neljä tai viis, niin näitä on kuus ja puolsaattoo näitä muita. Lisäks on kesämökkiläiset, jotka tullessaan mökille ja järvelle eivät sua kallaa...kirroilloo se." (Salmi ym. 1994, 18)

"Kalastuskunta ei vastusta itse nuottausta vaan sitä, että muutamat ammattikalastajat, jotka omistavat vain murto-osan vesialueesta vievät yli 90 prosenttia muikusta. Verkkokalastajille, joita on 600 ei jää mitään." (Karjalainen 20.2.95)

Myös ammattikalastuksella saadun saaliin markkinoimista kokonaisuudessaan kylän ulkopuolelle pidetään vääränä toimintaperiaatteena. Siihen liitetään yksi keskeisistä riidan syistä ja samalla yksi ristiriitojen vähentämismahdollisuus.

"Jokanenhan Suomen kuluma kuuluu johonkin kalastuskuntaan ja hoitakkoot jokahine kalatarppeesa. Meillä on männy kaks-kolome vuotta kala etelään ja paikkakuntalaiset, ei suaha ies ommii kauppoi, ei millään. Mie yritin markkinoita kahtena talavena, vuan ei ne ruvennu, koska ne enemmän sai etelässä. Eiku yöllä lastataan ja viijään tuone muualle. jos hyö ois tehny markkinat, niinku on yritetty, meijä kauppoihinnii, niin asia ois hyvä." (Salmi ym. 1994, 18-19)

Nuottamiehiä arvostellaan siitä, etteivät he noudata kalastuskunnan asettamia rajoituksia ja kieltoja sekä salaavat saalistietoja. Nuottamiesten käytöstä arvostellaan myös muuten. Heidän katsotaan käyttäytyneen yleensäkin huonosti, tunkeutumalla paikallisten verkkokalastajien perinteisille apajapaikoille ja pelotelleen muita kalastajia.

Samalla esitetään myös viittauksia kiistan henkilöitymisestä. Juuri kyseisten ammattikalastajien kyky sopia asioista kyseenalaistetaan.

"Isäntien päätökset kun eivät näytä pitävän, on voimaan tullut Onkamon oma laki. Se on korpilaki, jota sovelletaan silloin, kun isäntien päätöksiä ei totella." (Karjalainen 3.1.94)

"Pikkupojasta asti olemme pyytäneet verkoilla samoilta paikoilta. Kyllä niiden pitäisi olla nuottaajienkin tiedossa." (Karjalainen 13.2.94)

"Ne eivät olleet nuotalla sinä päivänä. Muuten vaan tulivat valvomaan reviiriään ja jopa uhkailemaan." (Karjalainen 3.1.94)

"Nuottamiehet eivät noudata järvelle asetettuja rajoituksia ja nuottauskieltoja, eivätkä vanhemmat kalamiehet uskalla enää yksin jäälle." (-Helsingin Sanomat 7.2.94)

Viranomaisten tekemät kalastuskunnan päätösten kumoamiset tuomitaan jyrkästi. Viranomaisten katsotaan toimivan asiassa puolueellisesti ja jopa lainvastaisesti. Samalla tuomitaan myös kalastuslaki, joka mahdollistaa kalastuskuntien päätöksistä valittamisen.

"Rajoituksista nuottaajat viis veisaavat, kun maa- ja metsätalousministeriö kumosi viime talvena annetun pyyntikiellon.... Maaseutuelinkeinopiirin kalataloustoimisto ei ole ministeriön päätöksen jälkeen halunnut enää puuttua asiaan, vaan myötäilee ammattikalastajia." (Helsingin Sanomat 7.2.94)

Tutkimustietoa arvostellaan erityisen ankarasti. Perustuihan kalastuskunnan kieltopäätösten kumoaminen oikeusistuimissa juuri tutkijalausuntoon. Tutkimustieto on ristiriidassa oman kokemuseräisen tiedon kanssa ja se katsotaan virheelliseksi.

"Tutkijat ovat pahinta saastetta järvelle." (Karjalainen, 13.2.94)

"Tutkimuslaitoksia ei päästetä koskaan tämän kalastuskunnan vesille, koska ne ovat valehdelleet jopa oikeudessa." (Karjalainen 20.2.95)

"Kalastuskunta ku tutkii ite, nyt on johtokunta velevotettu tähän, niin meijä tutkimustulos on ajan tasalla aina, eikä tarvita sitä mistään kerjätä eikä kellekään luppoo antoo. Myö tehhään tutkimus talakootyönä, velekomatta siitä kettään ja tuota meijä tulokset ovat päteviä ku myö isännät itte tehhään." (Salmi ym. 1994, 20-21)

Tiedotusvälineiden toiminta katsotaan jossain määrin virheelliseksi. Niiden koetaan liioittelevan tapahtumia ja jättävän kertomatta tapahtumien taustoja. Tiedotusvälineitä käytetään kuitenkin myös hyväksi oman asian esilletuomiseen, josta hyvänä esimerkkinä ovat edellä käytetyt lainaukset sanomalehdistä.

Myös Pielisellä muikun ammattimaisen suurpyynnin rajoittaminen kalastuskunnan taholta aloitettiin vähentyneiden muikkusaaliiden myötä. Kalastuskunnan edustajat tuovat puheessaan esille troolauksen haitallisuuden kalakannoille. Troolauksen katsotaan tekevän turhaksi kalastuskuntien tekemän kalavesien hoitotyön ja sitä pidetään suorastaan ammattimaisena ryöstökaluksena. Tieto troolauksen haitoista on saatu oman kokemuksen kautta ja sitä pidetään ehdottoman oikeana.

"Trooli on tunteeton pyydys, sillä se ottaa kaikki kalat, myös alamittaiset poikaset. Ja minä kyllä tiedän mistä puhun, sillä olen ollut katsomassa troolikalastusta." (Karjalainen 19.6.95)

Omistusoikeusnäkökulma esiintyy voimakkaasti myös Pielisen tapauksessa. Kalastuskunnalla katsotaan olevan lakiin perustuen oikeus rajoittaa troolausta alueellaan, paitsi järkipäraseen kalavarojen käyttöön tähdätessään (KaL 1§) myös

osakkaiden yhteisen edun ja tasa-arvon nimissä. Samalla kyseenalaistetaan myös tutkimustieto, jota pidetään vajavaisena.

"Kalastuskunnan on valvottava osakkaitensa yhteistä etua ja pidettävä huolta siitä, ettei kukaan osakkaista pääse hyötymään kalaveden käytöstä muiden kustannuksella... Voimakasta kannanvaihtelua ei enää voida selittää yksinomaan muikun luontaisella ajoittain tapahtuvalla kannanvaihtelulla. Tutkijat ovat muikkukantojen runsauden vaihtelua, muikkukatoa ja sen syitä tutkiessaan tulleet siihen johtopäätökseen, että ne olisivat vailla tieteellisesti pätevää selitystä. Tunnettu ja kiistämätön tosiasia on kuitenkin se, että troolikalastus, samoin kuin mikä tahansa tehokas kalastustapa, vaikuttaa muikkukantaan. Troolikalastus harventaa kantaa ja nopeuttaa muikkukadon syntyä... Taimensaaliitkin ovat romahtaneet... Samanaikaisesti alueella tapahtuva troolauus on lisääntynyt voimakkaasti... Taimenkannan pyyntikoossa on myös tapahtunut selvä muutos pienempään päin. "Mitä" täyttävän taimenen saanti on lähes "lottovoittoon" rinnastuva tapahtuma... Tutkijat ovat selittäneet taimenen koon pienuutta puuttuvalla ravinnolla. Riittävä ravinnonsaanti edellyttäisi kuitenkin voimakkaita muikkukantoja... Toisena perusteena taimenkannan määrän ja pyyntikoon pienuuteen voidaan pitää liian tehokasta taimenen pyyntiä. Tunnettu tosiasia on, että troolauksen yhteydessä saadaan runsaasti taimenta. Mikäli troolin vetoajat ovat pitkiä ja mikäli troolin perää ei tyhjennetä vedessä, tuhoutuvat trooliin joutuneet alamittaiset taimenet. Viimeistään "pöpperöisistä" taimenista tekevät selvää trooliveneitä seuraavat valtavat lokkiparvet." (Ote kalastuskunnan vastineesta troolaajan Pielisjärven kihlakunnanoikeudelle jättämään kanteeseen 9.7.1991)

Toisaalta katsotaan, että kalastuslaki on virheellinen ja ajaa ainoastaan ammattikalastajien etuja kalaveden omistajien edun jäädessä toisarvoiseen asemaan.

"Kalastuslaki ottaa huomioon erittäin hyvin ammattikalastajan edut, mutta ei anna arvoa kalavesien omistajien näkemyksille... Päätöksiä tehtäessä kalastuskunnilla tulisi olla juristin tietämys... Kalastuslaki on tehty ammattikalastajia puoltavaksi ja vesialueiden omistajat ovat toisarvoisessa asemassa." (Karjalainen 19.6.95)

Kolmantena voimakkaita kommentteja herättävänä asiana ovat lupamaksut. Troolikalastajien katsotaan maksavan kalastuksestaan suhteessa liian pieniä maksuja. Troolauusmaksujen korottaminen onkin ollut troolauksen rajoittamisen ohella yksi keskeisimmistä riidan aiheista. Näiden lisäksi tuodaan esille ammattikalastajien huono käytös. Heidän katsotaan rikkovan kalastuskuntien päätöksiä ja asetettuja lupaehtoja sekä käyttäytyvän yleensäkin epäkunnioittavasti kalaveden omistajia kohtaan. Kalastuskunnan edustajien näkemyksen mukaisesti väärällä alueella tapahtuneesta troolauksesta ym. väärinkäytöksistä onkin vuosien mittaan tehty useita rikosilmoituksia.

"Aikaisemmissa troolauuslupapäätöksissä (kalastajalle) on asetettu lupaehdot, joita hänen tulee noudattaa (kalastajan) on mm. tullut ilmoittaa saaliinsa Kylänlahden kalastuskunnalle. Näin ei kuitenkaan ole tapahtunut. Koska (kalastaja) on laiminlyönyt ilmoitusvelvollisuutensa ja rikkonut lupaehtoja ja osoittanut välinpitämättömyytensä kalavesien hoitoon ja yhteistyöhön kalastuskunnan kanssa, on kalastuskunnalla ollut oikeus kalavesien järkipärisen käytön ja asianmukaisen järjestämisen turvaamiseksi rajoittaa troolaukselle varattuja alueita... Koska (kalastajan) kalastusoikeus ei ole ollut riittävä trooliluvan saamiseen, on kalastuskunnalla ollut oikeus määrätä vapaasti troolille muu, kuin yksiköintiin perustuva lisämaksu. Toisaalta kalavesien hoidon ja osakkaiden yhdenvertaisuuden perusteella kalastuskunnalla on ollut oikeus poiketa pelkästään yksiköintiin perustuvasta lupamaksusta. Määrätty maksu on varsin kohtuullinen verrattuna troolin tehokkuuteen

pyyntimuotona." (Ote kalastuskunnan vastineesta troolaajan Pielisjärven kihlakunnanoikeudelle jättämään kanteeseen 9.7.1991)

Ammattikalastajat

Molemmissa esimerkitapauksissa ammattikalastajat lähtivät kalastuskunnan kieltopäätösten seurauksena ajamaan valitusasiaansa vedoten kalastuslakiin ja muihin juridisiin seikkoihin. Kalastuskuntien päätöksenteossa tapahtuneet menettelyvirheet on usein nostettu valitusten perustaksi. Monissa tapauksissa on viitattu myös kalastuslain 1§:n toteutumiseen sekä esimerkiksi uusien lupamaksujen sääntöjenvastaisuuteen. Nämä asiat tulevat esille myös ammattikalastajien puheessa.

"...Pöytäkirja on ollut ennalta valmiiksi kirjoitettu. Jos on lausuttu eriäviä mielipiteitä, niitä ei ole kirjattu pöytäkirjaan. Saa ite kirjoitella sinne perälle. Kokouskäytäntöä ei ole enää ollut..." (Salmi ym. 1994, 19)

Ammattikalastajat korostavat puheessaan muikkukannan luonnollista vaihtelua ja sen huomioimista omassa kalastuksessa. Ammattikalastajat tuovat esille valmiutensa lopettaa kalastaminen, jos saaliit pienenevät. Kalakantojen korostetaan kuitenkin olevan riittäviä ja kestävän ammattimaista kalastusta. Näin kalastuskuntien ilmoittama tarve suojella kalakantoja ammattikalastuksen rajoittamisen perusteena katsotaan vääräksi.

"...Siinä suhteessa jos ajatellaan, ei myöskään omaa leipäpuuta läheta syömään, että kyllä myö se raja aina pietään..." (Salmi ym. 1994, 17)

"Onkamon kalansaaliit ovat tänä talvena olleet paremmat, kuin koskaan. Nuottaa vedetään vain muutaman kerran viikossa, jotta verkkomiehillekin jäisi saalista." (Karjalainen 20.2.95)

Myös kaluston vaatimat suuret investoinnit ovat keskeinen ammattikalastajien käyttämä perustelu kiihkeydelleen puolustaa ammattiaan. Rajoitusten katsotaan uhkaavan omaa elinkeinoa. Ammattimaisen kalastuksen rajoittamisen katsotaan lisäksi loukkaavan ammattikalastajan kalastusoikeutta joko kalastuskunnan osakkaana tai kalastusoikeuden luovutuksen saajana/vuokraajana.

"Ammattikalastaminen ei ole mitään nappikauppaa. Jo yksistään veneet ja laahusnuotta maksavat miljoona markkaa. Hiletyskoneet, käsittely- ja jatkojalostuspaikat, kylmiöhuoneet ja pakastimet, eivät myöskään ole ilmaisia. Kun kalustossa ja tarvikkeissa on paljon kiinni ja työ kalasta riippuvainen, ammattia pitää puolustaa vaikka oikeusprosessien kautta." (Karjalainen 19.6.95)

"Ellen olisi ajanut oikeuksiani tätä kautta (oikeusteitse), olisi toiminta tyrehtynyt alkuunsa. Minulle tämä ei ole voitto taloudellisesti, mutta voitto siinä mielessä, että olen voinut pitää ammattini. Jos en olisi lähtenyt oikeussaliin en olisi voinut myöskään kalastaa." (Karjalainen 20.3.1996)

Ainakin Onkamolla nuottaajat tuntuvat luottavan tutkimustietoon ja katsovat tutkijoiden antaneen oikeutuksen ammattimaiselle kalastukselle lausunnoilla, jotka puoltavat tehokasta kalastusta. Kalastus- ja poliisiviranomaisten katsotaan suhtautuneen liian löysästi nuottiin ja nuottaajiin kohdistuneisiin ilkevallantekoihin. Kalastusneuvonnan katsotaan menneen kokonaan vapaa-ajan kalastajien puolelle (Salmi ym. 1994, 16). Tiedotusvälineisiin suhtautuminen on kalastuskuntien aktiiviosakkaiden tavoin varsin neutraalia (ks. Salmi ym. 1994, 17).

"Piiri otti alunperin liian löysän kannan. Se kun olisi tiukasti sanonut, ettei ole mitään aihetta kieltää eikä muuta ja olisi toppuuteltu kerralla nää kalastuskunnan... ettei ois noihin kieltoloihin lähteny..." (Salmi ym. 1994, 15)

"...Sanoin nimismiehelle, että nythän tää on helppo selvittää. Otat vaan selville ne, kenenkä ne on ne verkot ja samalla selviää ne viime talvesta lähtien, se haitanteko, ropsit ja muut kokkaset. Perkele, tää sano että 'eihän se kun pahenoo, jos sitä tutkitaan. Antoo nyt olla kun tässä on sopuratkaisuun pyrity.' Sano, että häntä alkaa kyrsii tää teijän touhu. Sanoin, että kumpoo luulet enemmän kyrsivän, sinnuu siinä pöydän takana vai minnuu kun mie, perkele tuolla yökaudet kaivan niitä tappeja jästä?" (Salmi ym. 1994, 16)

Pielisellä viranomaisiin suhtautuminen ei ole yhtä tuomitsevaa.

"Ammattikalastajalla ei ole muita ystäviä, kuin viranomaiset, hekin omalla karulla tavallaan." (Karjalainen 19.6.95)

Molemmissa tapauksissa ammattikalastajat moittivat myös kalastuskuntien aktivistien tarvetta korostaa "isojen" omistajien valtaa. Ammattikalastuksen vastustamisen katsotaan johtuvan kateudesta. Samalla tuodaan esille ammattikalastajien puutteelliset mahdollisuudet osallistua kalastuksen päätöksentekoon ja jopa syrjintä kalastuskuntien ja kalastusalueiden toiminnassa. Myös ammattikalastajat näkevät kiistassa henkilöitymisen piirteitä.

"Kiihkeimmät vastustajat on perkele niitä isoja maanviljelijöitä, jotka luulee, että se heidän on samalla sekin valta (kieltää pyynti)." (Salmi ym. 1994, 12)

"Kokouksissa (kalastuskunnan) ammattikalastaja tuntee olevansa kun rikollinen tuomiolla. Mielipiteen saaminen esimerkiksi pöytäkirjaan on vaikeaa...Kalastuskunnat varovat visusti valitsemasta ammattikalastajaa johtokuntiin tai kokousedustajiksi." (Karjalainen 19.6.1995)

"Oivallisesta onkimiehestä on tullut pahansuopa, kateellinen kalamies... Iso isäntä kun ei mene kalastamaan, ei saisi mennä toisetkaan. Sille on parempi, jos kala mätänisi pohjaan." (Lieksan Lehti 21.3.1996)

Onkamon ammattikalastajat tuovat kalastuskunnan aktivistien tavoin näkyvästi esille ilkkivallanteot ja väkivaltaisuuudet; luonnollisestikin omasta näkökulmastaan.

"Toinen nuottakunta lähti... Siellä niiden apajissa oli yksi jätkä verkoilla, kahtomassa. Toinen nuottakunnan miehistä meni jututtamaan verkkomiestä, miksi on laskenut tähän verkot. Sieltä saaresta, perkele, hyökkäsi se porukka (toistakymmentä henkeä, joukossa kalastuskunnan aktivisteja), että mitäs vi... sä tänne verkkomiestä häiritsemään tulit. Ne olivat käyneet kiinni. Pitelivät kahdella miehellä kiinni kelkan päällä...Yksi pistoolilla osoittanut, että jäällä ei tapella...Poliisi kävi siellä ja oli kuulustelut pitänyt. Huomenna on käräjät." (Salmi ym. 1994, 15)

Toimijaryhmien rooli esimerkkikonflikteissa

Muita intressi- ja toimijaryhmiä sekä laillisuusvalvontaa ovat esimerkkikonflikteissa edustaneet kalastusviranomaiset, tiedotusvälineet, poliisiviranomaiset, tutkijat ja oikeusistuimet. Näiden lisäksi on syytä huomioida paikallisten asukkaiden ja lomalaisten sekä kuntien rooli erityisesti Onkamon kiistassa ja kalastusalueen kokouksen asema Pielisen tapauksessa.

Kalastusviranomaisten roolina on ollut, varsinkin Onkamon kiistan alkupuolella tehtyjen sovitteluyritysten jälkeen, lähinnä epäkiitollinen tehtävä kumota kalastuskunnan kulloinkin tekemiä päätöksiä. Tehtyjen kumoamispäätösten perustelut kuvaavat varsin hyvin tilanteen ristiriitaisuuksia ja ajautumista umpikujaan. Esimerkkinä tästä on kesällä 1995 Onkamon-Sintsin kalastuskunnan tekemä kieltopäätös, jossa kiellettiin kahdelta ammattikalastajalta kalastus kaikilla välineillä vuoden

1996 loppuun saakka. Kieltopäätöstä perusteltiin sillä, että kyseisten henkilöiden harjoittama ammattimainen kalastus on luvatonta ja jatkuvaa, eivätkä he ole suorittaneet kalastuslupamaksujaan.

Maaseutuelinkeinopiirin kalastuksen vastualueen puolesta päätöksen kumoamista perusteltiin sillä, että kalastuskunnan osakas (Onkamolla ammattikalastajat ovat kalastuskunnan osakkaita) kalastaa osakkuutensa, ei annetun luvan perusteella eli häneltä ei myöskään voida tätä lupaa evätä. Toisaalta kalastuskunnan esittämät väitteet siitä, etteivät ammattikalastajat ole maksaneet lupamaksujaan osoittautuivat vääriksi. Lisäksi kieltopäätöstä tehtäessä oli tapahtunut menettelyvirhe, joka jo yksinään olisi riittänyt päätöksen kumoamiseen. Asianosaisia ei oltu kuultu ennen päätöksen tekemistä. Päätöslauselma kuuluikin tylästi; koska mikään kalastuskiellon perusteista ei vastaa tosiasioita, ei kyseistä kieltopäätöstä voida hyväksyä.

Kalastusviranomaiset ovat myös toimineet kiistojen oikeuskäsittelyissä asiantuntijalausuntojen antajina ja nämä lausunnot ovat toimineet yhtenä perusteena asian ratkaisemiselle. Tämä on ollut omiaan lisäämään etenkin kalastuskuntien ja -viranomaisten välistä jännitettä.

Pielisellä on Onkamon tapausta selkeämmin yritetty saada sopua aikaan osapuolten keskinäisillä neuvotteluilla. Näissä yrityksissä keskeisenä toimija-eliminä on ollut kalastusalueen kokous, joka onkin saanut aikaan joitain yhteisesti hyväksytyjä troolausta koskevia sääntöjä. Kalastusalueen taholla tehdyt päätökset ovat kuitenkin usein ongelmallisia, koska ammattikalastajilla on yleensä vähän edustuspaikkoja kokouksessa. Kun ammattikalastajat eivät pääse vaikuttamaan tehtyihin päätöksiin, on heidän käytettävä valitustietä etujensa valvomiseksi.

Onkamon ja Pielisen konfliktit ovat saaneet suhteellisen paljon julkisuutta sekä paikallisissa että maakunnallisissa tiedotusvälineissä. Lisäksi Onkamon tapaus on ollut ajoittain esillä valtakunnallisissakin tiedotusvälineissä. Ulkopuolisen silmissä uutisointi on ainakin pyrkinyt tasapuolisuuteen. Monissa lehtijutuissa on haastateltu tasapuolisesti molempia osapuolia. Edellä esitetyt lehtijutuista lainatut osapuolten esittämät kommentit kertovat myös siitä, että tiedotusvälineitä käytetään hyväksi oman kannan esilletuomiseen ja puolusteluun sekä vastapuolen "mustamaalaamiseen".

Tapausten uutisoinnissa on havaittavissa myös selvää sensaatiohakuisuutta. Vaikka periaatteiltaan vastaavanlaisia kalastuskiistoja on olemassa lukuisia, on Onkamon tapaus ollut muita enemmän huomion kohteena, johtuen riidan kärjistymisestä ilkevallantekojen ja käsirysyjen asteelle. Uutisoinnin sensaatiohakuisuutta kuvaavat hyvin eräiden lehti uutisten otsikot:

"Muikkusota riehuu Onkamolla" (Helsingin Sanomat 7.2.1994)

"Muikkusota jo käsirysyjen asteelle; isännillä Onkamon laki" (Karjalainen 3.1.1994)

"Nyrkki heilui Onkamonjärvellä" (Karjalainen 9.12.1995)

Poliisiviranomaiset ovat olleet kiistoissa mukana paitsi tehtyjen rikkomusten selvittäjinä myös sovitteluyritysten välittäjinä. Sovittelijan rooli ei kuitenkaan ole tuottanut tulosta ja puuttuminen tehtyihin rikkomuksiin on jäänyt keskeisimmäksi toimintamahdollisuudeksi.

Onkamon tapauksessa erikoispiirteenä on ollut poliisiviranomaisten ja kalastuskunnan erilaiset kalastuslain tulkinnat nuotta-apajien eteen laskettujen verkkojen laillisuudesta. Poliisin suorittamia verkkojen takavarikointeja on pidetty kalastuskunnan taholla jopa laittomina. Onkamon kiistan yhteydessä poliisiviranomaiset ovat esiintyneet myös julkisuudessa, antaen useampaankin otteeseen lausuntoja tiedotusvälineille. Kaiken kaikkiaan nämä kalastuskonfliktit ovat työllistäneet "kiitettävästi" poliisiviranomaisia. Muun muassa tammikuussa 1994 Onkamon konfliktien tiimoilta oli poliisin

tutkittavana kaksi ilkeivallanteko -tapaus, yksi pahoinpitely -epäily, yksi epäily laittomalla aseella uhkaamisesta ja yksi haitanteko -tapaus.

Tutkijat ovat puolestaan joutuneet keskeiseen rooliin konflikteissa, kun kalastusasioissa tehdyt tuomioistuinpäätökset on suurelta osin perustettu tutkijalausuntoihin. Tämä on vaikuttanut myös kiistojen osapuolten asenteeseen tutkijoita kohtaan. Kalastuskunnissa tutkijoiden nähdään olevan "pahinta saastetta järvelle" ja tutkimustuloksiin ei luoteta. Ammattikalastajat luonnollisestikin suhtautuvat tutkimuksiin myönteisemmin. Tämä asetelma on ollut erityisen korostunut juuri Onkamon tapauksessa, jossa tutkijoista on tavallaan tullut yksi konfliktin osapuoli.

Oikeusistuinten rooli konflikteissa on ollut voittajien ja häviäjien poimiminen muodollisissa ja juridisissa kysymyksissä. Oikeusistuinpäätökset eivät kuitenkaan ole johtaneet konfliktien päättymiseen vaan kiistat ovat jatkuneet tuomioistuinten päätöksistä huolimatta. (Vrt. Sairinen 1994,49)

Ainakin Onkamon tapauksessa kiistaan on kytketty myös paikalliset asukkaat ja lomalaiset ryhminä, joiden etujen valvontaan kalastuskunnan edustajat vetoavat yhtenä perusteena nuottauksen rajoittamistarpeelle. Nämä ryhmät eivät sinällään osallistu konfliktiin, mutta jonkin verran on ollut havaittavissa kyläläisten jakaantumista eri puolille. Toisaalta on ilmennyt halua pysytellä erillään koko asiasta. Kyläläisten keskuudessa onkin esitetty mielipiteitä, joiden mukaan kiista on haitallinen paitsi koko kylän yhtenäisyydelle ja kyläläisten keskinäisille suhteille, myös alueen imagolle ulkopuolisten matkailijoiden tai mahdollisten uudisasukkaiden silmissä.

Onkamon konfliktin osalta Rääkkylän kunta pyrki kiistan alkuvaiheessa edistämään sovitteluratkaisun syntymistä. Kalastuskunnan kokouksissa oli mukana kunnan edustaja, joka yritti toimia sovittelijana kiistan osapuolten välillä. Nytemmin kunta on sanoutunut irti koko kiistasta. Kiista nähdään negatiivisena kunnan imagolle ja varsinkin ko. alueen markkinoinnille hyvänä asuinalueena lähellä maakuntakeskusta. Kiista on vaikuttanut osaltaan myös siihen, että kalastuksen kehittämiseen varatut määrärahat on jäädytetty kunnan hallinnossa.

7 ORIVEDEN KALASTAJIEN TEEMAHAASTATTELUT

Teemahaastatteluihin valittiin kalastajia useimpien kalastuskonfliktien keskeisimmistä osapuolista; kalastuskuntien aktivisteista ja ammattikalastajista. Lisäksi haastattelimme muita Oriveden alueella kalastavia vapaa-ajan kalastajia. Näistä noin puolet osallistuu aktiivisesti jonkin vapaa-ajan kalastusseuran toimintaan. Loput ovat sekä kalastuskuntien että -seurojen toimintaan osallistumattomia vapaa-ajan kalastajia. Erottaakseni nämä ryhmät toisistaan olen nimennyt kalastusseurojen toimintaan osallistuvien vapaa-ajan kalastajien ryhmän urheilukalastajiksi ja seuratoimintaan osallistumattomat muiksi vapaa-ajan kalastajiksi.

7.1 Haastateltujen kalastajaryhmien suhde kalastukseen ja kalaveteen sekä käsityksiä kalastuksen järjestämisestä¹¹

Haastatellut **Kalastuskuntien paikalliset aktivistit** (7 kpl) ovat yhtä lukuunottamatta tällä hetkellä kalastuskuntansa esimiehenä tai varaesimiehenä. Heidän ikänsä vaihtelee 40-54 vuoden välillä. Tämän ryhmän edustajat kalastavat lähinnä vain oman kalastuskuntansa alueella ja kalastus painottuu seisovien pyydysten (verkko, katiska, rysä) käyttöön. Kaikki ryhmän edustajat käyvät kalassa vähintään kerran viikossa ympäri vuoden. He kokevat lähes poikkeuksetta olevansa kotitarve- tai kotitarve-virkistyskalastajia. Vain yksi katsoo kalastuksessaan olevan myös urheilukalastuksen piirteitä. Koulutukseltaan he ovat kansakoulun tai ammattikoulun käyneitä, kahta lukuunottamatta maanviljelijöitä. Kaikki asuvat maaseudulla.

Kalastuskuntien aktivistit kertovat kalastavansa pääasiassa kuhaa, lohta, taimenta, haukea ja madetta. Kalan syötävyyttä korostetaan eli kalan koon ja lajin arvostus on sidoksissa siihen mitä pidetään hyvänä ruokakalana. Kalastuksen tärkein motiivi on useimmiten saaliin saaminen. Toinen muista ryhmistä poikkeava motiivi on kalastus perinteenä; "se kuuluu asiaan". Kalastuksen virkistysarvot ja luonnosta nauttiminen ovat tärkeitä, mutta viime kädessä toissijaisia. Kalastuksella ei myöskään haeta puhtaasti taloudellista hyötyä.

Kalastuskuntien aktiivijäsenet tutustuvat jonkin verran alan tutkimuksiin luottamustehtäviensä kautta. Omassa kalastuksessa käytetty tieto on kuitenkin itse tai muilta paikallisilta kalastajilta hankittua. Tutkimustietoa pidetään yleisesti liian ammattikalastusmyönteisenä.

Suhde kalastuskuntahallintoon on myönteinen ja kalastuskuntien valtaa puolustava. Kalastuskuntien toiminnan suhteen toivomisen varaa katsotaan olevan lähinnä niiden

¹¹ Eri kalastajaryhmien ominaisuuksia ja suhtautumista kalastuksen järjestämiseen on käsitelty tarkemmin tutkimuksen aiemmin ilmestyneessä väliraportissa; Kalavesi kielellä: kalastuksen järjestämisen ongelmat ja kalaveden merkitys Oriveden kalastajien kertomana (Pitkänen, Vepsäläinen, Salmi 1995). Tässä yhteydessä keskityn tarkastelemaan lähinnä teemahaastateltujen kalastuskonflikteja käsittelevää aineistoa.

välisessä yhteistyössä. Ylempää kalastushallintoa ja -neuvontaa syytetään yleensä liiasta ammattikalastusmyönteisyydestä. Vastakkainasettelu kalastuskuntien ja muun hallinnon välillä nähdään usein hyvinkin voimakkaana.

Kalastuskuntien aktivistit eivät myöskään kaipaa uudistuksia kalastuslupajärjestelmään siinä määrin kuin muut kalastajaryhmät. Luvanmyynti halutaan säilyttää kalastuskunnilla. Tiedotuksen lisääminen nähdään yleensä ainoana luvanmyynnin uudistustarpeena. Muissa ohjauskeinoissa korostuu niiden tärkeys kalavarojen käytön säätelyssä ja erityisesti ammattikalastuksen säätelyssä. Tämän ryhmän edustajat katsovat usein, että vapaa-ajan kalastajien etuja tulisi valvoa nykyistä paremmin, koska se on lukumääräisesti merkittävin paikallinen kalastajaryhmä. Toisaalta katsotaan, että ammattikalastajien etuja on tähän mennessä ajettu liikaa muiden kalastajien kustannuksella.

Haastateltujen Ammattimaisten kalastajien (5 kpl) ryhmään kuuluu kalastajia kansakoulun käyneistä aina yliopistoasteelle. Heidän asuinpaikkansa ovat myös hyvin erilaisia, ryhmään kuuluu maaseudulla, taajamissa ja kaupungissa asuvia. Haastatelluista kalastajista kolme harjoittaa troolikalastusta, muilla on käytössään verkkoja ja/tai rysiä, kukaan ei harjoita talvinuottausta. Kalastuksesta saadun tulon osuus kokonaistuloista vaihtelee kalastajakohtaisesti 1/4 :sta lähes sataan prosenttiin. Neljä ryhmän edustajaa toimii myös kalastushallinnossa. Haastatelluista kaksi kalastajaa on kehittämässä ammattiaan jatkojalostuksen ja matkailupalvelujen ym. oheistoimintojen suuntaan. Muilla toiminta keskittyy pelkästään kalastukseen.

Ammattikalastajat hakevat saaliikseen luonnollisesti kulloinkin parhaiten markkinoitavaa kalaa, joka vaihtelee kalastajakohtaisesti. Kalastuksen tärkein motiivi on saalis ja siitä koitua taloudellinen hyöty. Monelle ammattikalastajalle kalastus on kuitenkin myös harrastus, johon liitetään virkistys yms. motiiveja.

Tutkimustietoon kertovat tutustuvansa lähinnä ne ammattikalastajat, joilla on tehtäviä myös kalastushallinnossa. Kokemuksen kautta hankittua omakohtaista tietoa pidetään kuitenkin tärkeimpänä omaa kalastusta ajatellen. Tutkimustiedon oikeellisuutta ei juuri kyseenalaisteta, varsinkaan nuorempien ja koulutetumpien ammattikalastajien taholta, kuten muissa kalastajaryhmissä. Sen sijaan ammattikalastajat kritisoivat tutkimusten tekotapaa, lyhytjänteisyyttä ja yksipuolisuutta. Lisäksi toivotaan enemmän omaa kalastusalueutta koskevaa tutkimusta.

Ne ammattikalastajat, jotka ovat itse aktiivisesti mukana kalastuskuntien toiminnassa, eivät kyseenalaista niiden toimintaa, vaan katsovat, että yhteistyötä tulisi lisätä ja ammattikalastajien kalastuslupien saatavuutta edistää. Kalastuskuntien toimintaan osallistumattomat ammattikalastajat ovat puolestaan valmiita kyseenalaistamaan koko organisaation. Ammattikalastajien suhtautuminen muuhun kalastushallintoon ja -neuvontaan on suhteellisen neutraalia tai myönteistä. Valtakunnantason hallinnosta katsotaan kuitenkin puuttuvan alan asiantuntemusta.

Kalastuslupajärjestelmässä ammattikalastajat katsovat olevan parantamisen varaa erityisesti ammattikalastajien lupien myynnin suhteen. Yleensä luvanmyyntiä haluttaisiin edistää niin, että se käytännössä syrjäyttäisi kalastuskunnat ammattikalastuksen lupien myöntämisessä. Muut kalastuksen ohjauskeinot hyväksytään, kunhan ne ovat tarkoituksenmukaisia ja perusteltuja. Tässä suhteessa esitettiin kuitenkin epäilyjä kalastuskuntien kyvystä käyttää ohjauskeinoja oikein. Kalastuksen ohjaukselta ammattikalastajat toivovat elinkeinonsa turvaamista ja erityisesti rysäpyynnin, nuottauksen ja erikoistumisen edistämistä.

Urheilukalastajien (6 kpl) ryhmä koostuu vapaa-ajankalastusseurojen puheenjohtajista, sihteereistä tai aktiivisista jäsenistä. Kaikilla ryhmän edustajilla on vähintään ammatillinen koulutus (muu, kuin maanviljelijä). Ryhmänä urheilukalastajat ovatkin otoksen korkeimmin koulutettuja. Ikä vaihtelee 34-51 välillä. Kaikki ryhmän edustajat

asuvat joko kaupungissa tai kirkonkylällä. Mahdollinen omistusoikeus vesistöön on merkitykseltään pieni kesämökkkitontin tai metsäpalstan mukanaan tuoma oikeus, jota ei korosteta. Kaikki haastatellut urheilukalastajat kalastavat useamman kuin yhden kalastuskunnan alueella myös muuten kuin kilpailuissa eli he hankkivat kalastuslupia säännöllisesti myös muille, kuin mahdolliselle osakkuusalueelleen.

Urheilukalastajien ryhmän edustajien kalastus painottuu viehekalastukseen. Kaikki käyvät uistelu- tai pilkkikisoissa useampia kertoja vuodessa. Yhtä lukuunottamatta (ei kalasta talvella) ryhmän edustajat käyvät kalassa keskimäärin useammin kuin kerran viikossa. Kaikki myös kokevat olevansa jossain määrin urheilukalastajia - toiset painottavat enemmän urheilua, toiset virkistystä. Painotuksella ei ole mitään yhteyttä kisoissa käyntien määrään. Yhdellä ryhmän edustajalla on tehtäviä myös kalastushallinnossa.

Urheilukalastajien kalastuksen kohteena ovat pääasiassa yleisimmät uistelukalat: kuha, lohi, taimen, ahven ja hauki. Kilpailuissa kalan koon merkitys on korostunut, koska se tuo pisteitä. Muuten kalan koon tai lajin arvostus on yksilöllistä. Yleensä ensisijaiseksi mainitaan jokin kalalaji, johon sitten kohdistetaan kokotoiveita. Kalastuksen tärkeimpiä motiiveja ovat yleensä virkistys, luonnosta nauttiminen ja urheilukokemukset. Saalis on myös tärkeä tekijä mutta viimekädessä toissijainen. Saalista ei välttämättä tarvitse saada jokaiselta kalastusreissulta. Kalastus on selvästi osa vapaa-aikaa ja siihen satsatut rahasummat ovat huomattavasti saaliin taloudellista arvoa suuremmat.

Urheilukalastajista ne, joilla on tehtäviä järjestötoiminnassa tai kalastushallinnossa tutustuvat jonkin verran kalatutkimuksiin. Yleensä tärkein tiedonlähde omalle kalastukselle on kuitenkin omakohtainen tieto, jota tuetaan esimerkiksi kalapäiväkirjoin. Toisaalta urheilukalastajilla on olemassa myös ns. sisäpiirejä, joissa vaihdetaan kalastustietoutta samanhenkisten kalastajien kesken. Monet tilaavat myös alan lehtiä. Tutkimuksen ongelmiksi mainitaan useimmiten ammattikalastusmyönteisyys.

Kalastuskuntien toiminnassa nähdään joko parantamisen varaa tai koko toiminta kyseenalaistetaan ainakin joiltain osin. Suhtautuminen muuhun kalastushallintoon on suhteellisen neutraalia tai kielteistä, johtuen ammattikalastusmyönteisyys-epäilyistä. Urheilukalastajat hankkivat kalastuslupansa useimmiten yleisistä luvanmyyntipisteistä. Luvanmyyntiä haluttaisiinkin muuttaa siten, että kaikki kalastusluvat olisivat saatavilla keskeisiltä paikoilta ja niistä tiedotettaisiin paremmin. Lisäksi toivottiin lupien hinnan suhteuttamista kalastusvälineen tehokkuuteen. Yksityiskohtaisemmat muutosehdotukset tarkoittavat käytännössä kalastuskuntien syrjäyttämistä luvanmyynnissä. Muut kalastuksen ohjaukseen hyväksytään, jos ne ovat hyvin perusteltuja. Uusia rajoituksia asetettaisiin mieluiten troomaukseen ja verkkopyyntiin. Vapaa-ajan kalastajien etujen katsotaan olevan joka tapauksessa ensisijaisia, ryhmän koon ja nykyisen ammattikalastukseen nähden huomattavasti paremman aseman vuoksi.

Muiden vapaa-ajan kalastajien ryhmä (7 kpl) koostuu alueella kalastavista kalastushallinnon ja -seurojen ulkopuolisista henkilöistä. Haastateltujen ikä on 25-49 vuotta ja lähes kaikilla on opistoasteen koulutus. Kaikkien vakituinen asuinpaikka on kaupungissa tai kirkonkylällä. Kaksi ryhmän edustajaa on kalastuskunnan osakkaana kesämökkkitontin kautta. Muilla ei ole varsinaista osakkuutta, vaan he käyvät kalassa kotiseudullaan (vanhempien osakkuus) tai ovat kokonaan ulkopuolisia.

Kaikki ryhmän edustajat kalastavat vieheellä ja suurin osa myös verkoilla ja katiskoilla. Kalastus ei ole rajoittunut pelkästään yhden kalastuskunnan alueelle, vaan kalastusta harjoitetaan useammilla alueilla. Tästä ryhmästä löytyvät koko otoksen vähiten kalastavat henkilöt mutta mukaan mahtuu myös ympäri vuoden 1-2 kertaa viikossa kalastavia. Kalastus koetaan useimmiten virkistyskalastuksena. Kaksi ryhmän edustajaa painottaa kotitarve-motiivia.

Useimpien haastatteluteemojen osalta ryhmän edustajien mielipiteet seurasivat kalastustottumusten ja motiivien mukaisesti joko kalastuskuntien aktiivien tai urheilukalastusseurojen jäsenten esittämiä mielipiteitä. Ryhmä on kuitenkin käsitellyt oman kokonaisuutenaan, jotta aktiivisesti kalastushallintoon ja -seuratoimintaan osallistuvien mielipiteet voitaisiin erottaa muista.

Nämä vapaa-ajan kalastajat kertovat pyytävänsä pääasiassa samoja kalalajeja kuin urheilukalastajat. Yleensä pyydetään mieluiten näitä tiettyjä kalalajeja ja niihin kohdistetaan kokotoiveita. Kalastuksen motiivit vaihtelevat sen mukaan painotetaanko kotitarve- vai virkistyskalastusta.

Ryhmän edustajat eivät tutustu tutkimustietoon. Siitä ei olla kiinnostuneita tai siihen ei luoteta (ammattikalastusmyönteisyys). Tärkeimmät tiedonlähteet ovat oma kokemus, paikalliset kalastajat ja alan lehdet.

Kalastuskuntien toiminnassa nähdään toivomisen varaa yhteistyössä ja yksittäisissä esitetyissä tapauksissa. Myös toiminnan kyseenalaistaneita löytyi. Kalastuskuntien katsotaan olevan kehityksen jarruna. Muusta kalastushallinnosta ja -neuvonnasta ei ryhmän jäsenillä ole juuri tietoa.

Kalastusluvut hankitaan ja halutaan myyntiin keskeisille myyntipaikoille. Myös tiedotusta toivotaan lisää. Samoin toivotaan lupajärjestelmän yksinkertaistamista ja lupien hinnan suhteuttamista kalastusvälineen tehokkuuteen. Muutosehdotukset merkitsisivät käytännössä kalastuskuntien syrjäyttämistä lupa-asioissa. Muut kalastuksen ohjauskeinot hyväksytään sellaisenaan tai niistä ei ole tietoa. Vapaa-ajan kalastajien etuja toivotaan edistettäväksi.

7.2 Kalastuskonfliktit haastatteluissa

Troolauks/ammattikalastus vs. muut kalastajat:

"Troolin kyseenalaistaisin."

Troolauks on monissa tutkimuksissa todettu sisävesilläämme kautta aikojen eniten ristiriitoja aiheuttaneeksi kalastusmuodoksi. Sen tämäkin tutkimus vahvistaa. Troolauksen ja vapaa-ajan kalastuksen välillä näkivät lähes kaikki haastatellut ristiriitoja. Samoin ne, jotka katsoivat riitoja olevan kalastuskuntien ja ammattikalastuksen välillä totesivat niiden johtuvan lähes poikkeuksetta troolauksesta.

"Roolihommoo on piettävä rajotusten puitteissa. Miellä ei oo annettu kolomeen vuoteen roolilupia - ei enää sellasia. Myökkään ei ennen tajuttu, kun roolimiehetii noitu, ku tulloo helevetisti pientä siikkoo ja nehä ol meijjän istuttammii Pelek-siikoja - siinähän ne män."

Mielenkiintoista on, että monet tutkimusalueella kalastavat mainitsivat nuottauksen hyväksyttävänä ammattikalastusmenetelmänä, eikä sen katsottu olevan uhka kalakannoille, kuten troolauksen (alueella ei ole yhtään nuottakuntaa):

"Pittää hattuu nosttoo, jos tiälä siihen joku ryhtyy" (vaatii paljon työtä)

"Rysä on hyvä, sillä ei ainakkaan tuhota kalakantoja. Tavalliset nuotata ja isorysät on ehkä parempia, kun troolit. Niillä ei hotta tuhoutu ja muut kalat pystyttään valikoimaan pois."

Kuitenkin yksi haastatelluista, joka kalastaa vakituisesti myös sellaisella alueella, jossa on nuottausta mainitsi erityisesti myös nuotan haitoista.

Lähes kaikki haastatellut, jotka asiaa kommentoivat, hyväksyivät ja kannattivat isorysiä ammattikalastusvälineenä. Kuitenkin myös rysän käytön rajoittamiseen viittaavia mielipiteitä oli jo havaittavissa niillä alueilla, joilla rysäkalastus on viime aikoina lisääntynyt näkyvästi.

"Trooleja en halua kalastuskuntien alueelle. Isot merirysätkin saisivat olla yleisvedellä - Aikonnaan Laatokan rysät romahduttivat täällä lahnakannan."

"Meijjän kalastuskunta ei oo antanu trooli, eikä rysälupia."

Troolauksen vastustamisella löytyy lähes yhtä paljon syitä, kun on vastustajiakin. Eniten vedottiin siihen, että troolaus heikentää kalakantoja. Troolauksen katsottiin vievän niin muikut kuin muiden kalojen poikasetkin.

"Saaliit alueelta menevät yksille - istutuksilla rahoitetaan troolien toimintaa. Terveellä järellä ajatellen kaloja ei troolauksessa voida valita."

"Troolausta en halua tänne, koska Orivesi on tasapohjainen ja matala, helppo pyytää troolilla tyhjäksi. Kaloille ei oo piilopaikkoja eikä karikkoja."

Jos troolauksen ei katsota tappavan kaloja, sen katsotaan ainakin häiritsevän niitä:

"Kuha on rauhaa rakastava kala - troolien meteli ja jyrinä ajaa kuhat pois."

"Vaikka ei viimeistä kalaa saataisikaan, parvet hajoitetaan ja häiritään lisääntymistä, kalat stressaantuvat."

Yleisiä vastustamisen perusteita ovat myös pyydyksen ominaisuuksia koskevat argumentit. Trooleja pidetään liian suurina ja tehokkaina kalastusvälineinä sisävesille.

"Vertaan troolausta autosta riistan ampumiseen."

"Valtameripyytöjen kanssa tulisi olla hyvin pidättyväinen."

Troolaukseen ehdotettiin lukuisia erilaisia rajoituksia, jotka koskivat pyydyksen perän kokoa, korkeutta, silmäkokoja ja vetonopeutta sekä troolin käyttöaikaa, käyttökertoja ja troolien lukumäärää. Monet ehdottivat myös troolauksen lopettamista kokonaan.

"Savonselällä voisi olla yksi kohtuullisella vetonopeudella vetävä harvasilmäinen trooli."

"Troolaus myöhemmin alkavaksi, ettei pieniä poikasia tapeta. Troolin nopeus hitaammaksi. Troolin perä tulee kokea useammin. Troolausta tulee myös valvoa enemmän, ettei lohenpoikasia viijä."

Toisaalta myös nykyisten rajoitusten noudattamista epäiltiin. Monet kertoivat omia havaintojaan vetonopeuksien ja kalastusalueiden rajojen rikkomisesta.

"Troolit vetävät nopeammin, kun niiden olisi lupa - uistelemalla ei kestä perässä."

"Kyllä tosiaan meinasin tässä yks kesä käyvä niitä pyssyn kanssa hätyyttelemässä pois tästä Petäjäsuaaren takkoo." (Troolaajia luvattomalta alueelta)

Jokunen haastateltu toivoikin ammattikalastukselle entistä tarkempaa valvontaa. Valvonnan tarpeen katsottiin koskevan koko ammattikalastusta, ei pelkästään troolausta. Tavoitteena valvonnan lisäämisessä olisi kalastuksen säätely kalakantojen mukaan.

"Ammattikalastus kontrollin alle - Joustavaksi kalakantojen mukaan."

Myös troolauksen tukeminen herätti voimakasta kritiikkiä:

"Troolit loppuisivat, jos tukiaiset poistettaisiin."

"Ei ne sieltä varmasti kaikkea kalaa ota, mutta jos elinkeino ei tukematta kannata, se pitää lopettaa. Tuet kun poistettaisiin, sinne jäisi jäljelle ne joilla on todelliset edellytykset harjoittaa kalastusta elinkeinona."

Jos nämä troolaukseen kohdistetut moitteet jaetaan kahteen ryhmään, kalakantoihin liittyvään kritiikkiin ja itse trooliin ja sen tukemiseen liittyvään kritiikkiin, esiintyy molempia kritiikkityyppejä haastatteluissa yhtä paljon. Kritiikin tyyppissä ei ole mitään eroja eri vapaa-ajan kalastajaryhmien välillä. Myös itse troolausta harjoittavien kalastajien joissain kommentteissa tuli esille troolauksen ongelmallisuus ja mielekkyys - kysymykset.

"Troolaus tulisi keskittää isoille vesialueille, jossa se on järkevää. Troolaus ei ole mikään jokapaikan ratkaisu, ympäristökysymykset tulee ottaa huomioon."

"Jos itse saisin jotain tukea nuottaukseen, en lähtis troolaamaan. Nuottaus on työnä mukavampaa ja kalan laatu on parempi."

Verkkokalastajat vs. muut kalastajat:

"Meijän seura nostaa piiloverkot kalliolle."

Verkkokalastajien ja muiden kalastajaryhmien, erityisesti viehekalastuksen, välillä mainittiin olevan ristiriitoja. Mainitut kiistat olivat aiheutuneet kalastusvälineiden sotkeentumisesta ja lähes kaikkien asiasta maininneiden mielestä syyllisiä näihin "sotkuihin" olivat verkkokalastajat huonosti merkittyine verkkoineen. Vain harvoin haastatteluissa viitattiin siihen, että uistelijat ajaisivat tahallaan verkkoihin.

Vaikka verkkojen huono merkitseminen tuntuukin olevan hyvin yleisesti huomioitu ongelma, sille ei ole kuitenkaan tehty juuri mitään. Monet huonosta merkinnästä maininneet kertovat "kirkkain silmin" myös itse syyllistyvänsä samaan virheeseen. Huonoa verkkojen merkitsemistä tavallaan selitelläänkin sillä, että näin on menetelty aina - se on osa verkkokalastusperinnettä. Verkkojen merkitsemättömyydellä saattaa olla yhteys myös kalastukseen läheisesti liittyvään salailuun; hyviä apajapaikkoja ei haluta kaikkien tietoon.

"Verkot kun kunnolla merkitään, ei uistinmiehet niihin ajele. Huono merkitseminen on kuitenkin enemmän sääntö, eikä poikkeus."

Haastatteluissa mainittiin myös eräistä muista verkkokalastukseen liittyvistä ongelmista. Sen katsottiin aiheuttavan vahinkoa muulle kalastukselle liian suurella tehokkuudellaan ja sääntelemättömyydellään. Yleisiä valituksen aiheita ovat liian tiheillä verkoilla, rauhoitusaikoina, yli oman tarpeen ja kohtuuttoman isolla verkkomäärällä kalastaminen. Näihin epäkohtiin katsotaan syyksi tietämättömyys, varsinkin "mökkiläis- kalastajien" osalta, mutta myös huono kalastusmoraali.

"Verkkokalastus on ryöstäytymässä käsistä, verkkoja on liikaa. Verkkokalastusta tulis rajottaa, kun verkkojen materiaalit on parantuneet ja korkeus lisääntynyt."

"Verkkojen silmäkoissa on ongelmia. Se vie leivän kaikilta, joka pyytää liian pienillä."

"Verkkomäärä saisi olla kohtalaisesti rajotettu."

"Kesäverkkokalastaja ottaa kuhan liian pienenä."

"Määrräyksiä luetaan niinkun haluttaan."

"Jotkut ol äkässä, ku nostettiin verkot poikkeen kuhan kuvusta."

Kalastuskuntien aktiiviosakkaat kritisoivat verkkokalastuksessa enemmän kalastuskäyttäytymistä, kuin välineen rakennetta tai käytettyjen verkkojen määrää. Tämän ryhmän edustajat harjoittavatkin yleensä määrällisesti muita enemmän verkkokalastusta. Huonoa pyytöjen merkitsemistä lukuunottamatta heidän kritiikkinsä kohdistuukin "mökkiläiskalastajiin" ja heidän tietämättömyyteensä verkkokalastuksesta.

Ammatti- ja urheilukalastajat kritisoivat sen sijaan sekä verkkokalastajien kalastuskäyttäytymistä että verkkojen rakennetta ja määrää. Näin kritiikki kohdistuu kaikkia vapaa-ajan verkkokalastajia kohtaan.

"Verkkojen määrää tulisi rajoittaa radikaalisti. ti. En näe oikeaksi sitä, että jumalattomalla määrällä korvataan se, ettei kalakannat ole kunnossa."

Sen sijaan ammattikalastajien harjoittamaa verkkokalastusta ei juurikaan moitita. Heidän katsotaan merkitsevän pyytönsä kunnolla ja toisaalta noudattavan myös verkkokalastukselle asetettuja määräyksiä.

"Ammattikalastajille ei rajoituksia valikoiville pyydyksille. Ammattikalastajat tuntevat vastuun verkkojen käytössä."

Verkkokalastus saa siis troolauksen ohella huomattavan paljon kritiikkiä kaikenlaisten kalastajien taholta, myös monet verkkokalastajat näkevät epäkohtia omassaan ja muiden verkkokalastuksessa.

Erona näiden kahden kalastusmenetelmän saamisen moitteiden välillä ovat ryhmän muut vapaa-ajan kalastajat edustajat, jotka lähes kaikki mainitsivat vain troolin ongelmalliseksi. Tämä kielii ehkä jonkinlaisesta troolauksen vastustamisen "muoti-ilmiöstä". Troolausta vastustetaan sen saaman suuren julkisuuden takia, ehkä jossain määrin ilman omaa kokemustakin. Yksi haastatelluista ammattikalastajista viittasikin tämän tapaiseen ilmiöön sanoessaan Onkammon kaltaisten tapausten lisänneen troolauksen vastustusta myös Orivedellä.

Kalastajat vs. muut vedenkäyttäjät:

Haastatteluissa mainittiin varsin vähän ristiriidoista kalastajien ja muiden vedenkäyttäjien välillä. Mutta kalastus ei kai olisi kalastusta, jos aina ei löytyisi jotain pientä "kärhämää". Hiljaisetkin miehet tuntuvat kiihtyvän sangen äkkiä, jos kalastusrauhaa tai omaa kalapaikkaa loukataan.

"Olen itekkin ollu selvittämässä riitoja naapurusten välillä, kun on kirkkoaikana ajettu veneellä toisten rannassa ja laskettu verkkoja liian lähelle toisten rantaa. Suattaa olla, että naapurit ei puhu vuosiin toisilleen - ei etes tervehi - mutta ajan kansa ne unohtuu. Asioista pitäs puhuu."

"Jotkut tiukkapiipot veneilijät ei osaa väistää uistelijaa. Yks kokemus miula on niistä, sillon oisin kyllä kertonu sille mitä mie siitä ajattelen, mutta sillä ei tainu olla LA:ta."

Joissain haastatteluissa mainittiin laivaliikenne, jonka aiheuttamien haittojen katsottiin kuitenkin olevan vähentymässä uittojen vähenemisen myötä. Oman konfliktikenttensä haastattelualueella muodostaa Puhoksen syväväylän ruoppaus ja siitä aiheutuneet haitat kalastukselle. Joidenkin alueen kalastus- ja jakokuntien ja vesihallinnon välillä käydään parhaillaan kiistaa ruoppauksesta aiheutuneiden haittojen sekä kalastuskunnille maksettavien korvausten suuruudesta. Asia on vireillä oikeudessa.

Ristiriitojen syitä ja syyllisiä

"Ihminen on tehty kahesta vietistä, sukupuolivietistä ja ahneudesta."

Yleisimmin haastatteluissa mainittiin kalastusriitojen syyksi "kalamiehen kateus". Varsinkaan muiden kuin troolauksen aiheuttamien ristiriitojen syyksi, ei keksitty muuta kuin kateus tai eräiden kalastajien huono moraalit, vääränlainen asenne ja tietämättömyys.

"Eikös ne kala- ja mehtämiehet oo kaikkein kateellisimpia, jotta ainahan sitä pientä on."

Monet haastatellut katsoivat varsinaisten kalastuskonfliktien olevan tiettyjen henkilöiden keskinäisiä - henkilökohtaisia riitoja, jotka eivät välttämättä edes johdu kalastuksesta. Tai jos johtuvatkin, ne ovat kärjistyessään henkilöityneet. Riitojen takana ovat tietyt henkilöt, jotka vetävät toiset mukaansa.

Troolauksen suhteen sen sijaan löydettiin enemmän syitä ja syyllisiä. Huomattavaa on, että yleensä ei tuomittu itse ammattikalastajaa, vaan heihin suhtauduttiin myötämielisesti. Sen sijaan troolauksen aiheuttamiin ongelmiin katsottiin syylliseksi ne tahot, joiden katsottiin olleen sitä tänne tuomassa ja suosittelemassa.

"Ammatinharjottaminen on ammatinharjottamista."

"Elinkeinoonsahan hyö vaan harjottaat."

Huomattavan paljon kritiikkiä kohdistui ensinnäkin alan tutkimukseen, jonka katsottiin antaneen vääränlaista tietoa troolauksesta ja näin "yllyttäneen" troolien tuomiseen sisävesille.

"Ne väittivät sillon, että se vuan hoitaa vesiä - se troolaus."

"Kun ryhdyttiin perustamaan trooleja sisävesille ei tiedetty, että kalat on vain tietyissä kohdin, ei ympäri järveä, jollon ne tehokkailla välineillä voidaan pyytää kokonaan pois - tutkijat mokasivat."

Monet syyttivät myös kalastushallintoa ja -neuvontaa troolauksen sallimisesta ja sen etujen ajamisesta.

"Viranomasia kyllä osottasin."

"Neuvottaan ottamaan trooleja, joita ei sua sitten pois."

"Kalatallouskeskus neuvoo ammattikalastajia, miten toimii kalastuskuntaa vastaan ja kalastuskuntaa neuvottaan väärin - Pikkuvirheisiin puututaan tuomarin kansa - Kyllä nämä asiat on männy niin päin helevettä että."

Tutkijoita ja ylempää kalastushallintoa sekä -neuvontaa kritisoivat tässä yhteydessä pääasiassa kalastuskuntien aktivistit sekä vähäisemmässä määrin myös urheilukalastajat ja muut vapaa-ajan kalastajat.

Itse ammattikalastajia ei siis syytetä troolauksen aloittamisesta sisävesillä. Sen sijaan heihin kohdistettu kritiikki koskee troolaustapaa. Troolaajia syytetään mm. liian kovista nopeuksista, liian tiheäsilmaisesta troolin käytöstä ja aluerajojen rikkomisesta. Tutkimusalueen yhden kalastuskunnan alueella aikaisemmin olleen kalastuskonfliktin tiimoilta kyseisen kalastuskunnan edustaja moitti ammattikalastajia myös neuvottelukyvttömyydestä.

Ammattikalastajien kritiikki kohdistuu pääasiassa kalastuskuntiin ja niiden paikallisiin aktivisteihin. Yleisemmällä tasolla viitattiin myös koko kalastushallinnon tehottomuuteen ja asiantuntemattomuuteen ammattikalastuksen suhteen.

"Troolin ne (kalastuskunnat) haluaa pois."

"Kalastuskuntien päätöksiä pitäis pikkusen ruuvailla."

"Kalastuskuntien oikeuksien rajojen kanssa on ollut hieman epäselvyyksiä."

"Rysäkalastusta tulisi tuoda enemmän esille ja tukea - Ei isännille, vaan ammattikalastajille."

"Urheilukalastuksen mittakaava on laajentunut paljon - elinkeinomahdollisuus pitäisi turvata."

"Kalastusalue on lisännyt huomattavasti yhteistyötä istutuksissa yms. Näistä toimenpiteistä hyöty menee kuitenkin lähinnä muualle, kun ammattikalastukseen."

"Harvalla ammattikalastajalla on oikeuksia."

"Päätöksenteko pois paikallistasolta ammattikalastajien lupien suhteen."

Haastatteluissa ehdotettuja ristiriitojen ratkaisutapoja

Yleisin haastatteluissa esitetty ristiriitojen ratkaisumalli oli troolauksen rajoittaminen tai kieltäminen. Monet kuitenkin korostivat sitä, etteivät ammattikalastajat saa kärsiä lopettamisesta kohtuuttomasti, koska he eivät ole viimekädessä syyllisiäkään koko troolaukseen.

"Valtio voisi lunastaa ammattikalastajilta troolit, jottei kalastajille tulisi suuria tappioita ja troolaus lopetettaisiin näin kokonaan."

"Ratkaisuna olisi troolauksen lopettaminen - ammattikalastajille on kuitenkin korvattava lopettamisesta aiheutuneet menetykset."

Toinen usein mainittu ristiriitojen ratkaisu- tai ehkäisykeino oli kalastuskuntien välisen yhteistyön lisääminen. Kalastuskuntien päätöksenteosta toivottiin yhtenäisempää ja joustavampaa - entistä paremmin "ajan henkeen" mukautuvaa. Monet ammatti- ja urheilukalastajat olivat halukkaita jopa syrjäyttämään kalastuskunnan kokonaan mm. kalastuslupa-asioissa. Muutoin korostettiin kalastuskuntien omaehtoisuuden kautta tapahtuvaa yhteistyötä, entistä järkevämmän kalavesien käytön ja hoidon aikaansaamiseksi.

Kolmantena keskeisenä ristiriitojen vähentämiskeinona haastatteluissa mainittiin tiedotus. Yleisesti kaivattiin enemmän ja yksiselitteisempää tutkimustietoa ja tiedottamista kalastukseen liittyvistä asioista, kuten esimerkiksi erilaisista rajoituksista. Tiedotuksen parantamisessa pidettiin tärkeänä paitsi näkyvyyttä myös selvyyttä. Ilmoitusten tulisi olla sellaisia, ettei niitä voi tulkita väärin. Tiedotusta ja neuvontaa haluttiin lisätä erityisesti "tietämättömille mökkiläiskalastajille". Tiedotuksen lisäämisen ohella tuotiin esille myös yleinen kalastusmoraalin parantaminen ja valvonnan lisääminen.

Lisäksi esitettiin joitain verkkokalastusta koskevia muutoksia ja parannusehdotuksia: verkkojen parempaa merkitsemistä sekä verkkojen rakennetta ja määrää koskevia rajoituksia. Jokunen haastateltu näki myös kalavesien jakamisen eri kalastajaryhmien kesken yhtenä mahdollisuutena ratkaista ristiriitoja (ks. kalavesien kaavoitus, kappale 9.2).

8 ESIMERKKITAPAUSTEN JA HAASTATTELUAINEISTON VERTAILU KONFLIKTITEORIOIDEN AVULLA

8.1 Charlesin kalastuskonfliktityypit tutkimusaineistossa

Kalastuskonfliktien esimerkkitapauksista (Onkamo ja Pielinen) ja Oriveden kalastajien kalastusriitoja koskevista kommentteista on löydettävissä useita Charlesin (1992) luokittelemia kalastuskonfliktityyppejä (ks. kappale 5.1, taulukko 1). Tarkastelemalla konfliktityyppien esiintymistä aineistossa voidaan eritellä keskeisiä kalastuksen järjestämisen ongelmakohtia ja niiden ilmenemistä sekä konfliktialueilla että konfliktittomalla alueella.

Esimerkkitapauksissa ovat keskeisellä sijalla kalastuksen toimivaltakysymyksiin liittyvät omistusoikeus -konfliktit (1a). Molemmissa tapauksissa käydään ammattikalastajien ja kalastuskuntien aktivistien välillä köydenvetoa kalaveden omistusoikeudesta ja siihen liittyvistä kysymyksistä; kuka omistaa kalaveden, miten kalastus tulisi järjestää ja miten sitä tulisi kontrolloida. Haastateltujen Oriveden kalastajien kesken on havaittavissa vastaava vastakkainasettelu, se ei kuitenkaan esiinny puheessa yhtä korostetusti eikä henkilötasolla, kuten varsinaisissa konflikteissa.

Eri hallinnontasojen välisiä konflikteja (1b) on havaittavissa erityisesti Onkamon tapauksessa. Kalastuskunnan ja kalastusviranomaisten keskinäiset suhteet ovat tulehtuneet ja kalastusviranomaisia syytetään ammattikalastuksen suosimisesta kalaveden paikallisten omistajien päätösvallan ja vapaa-ajan kalastajien kustannuksella. Samoin haastatelluissa Oriveden kalastajissa oli ryhmiä (kalastuskuntien edustajat, osa urheilu- ja muista vapaa-ajan kalastajista), jotka esittivät epäilyksiä kalastusviranomaisten liiasta ammattikalastusmyönteisyydestä.

Pakotteisiin liittyvät konfliktit (2b) ilmenivät vapaa-ajan kalastajien haastatteluissa lähinnä tuloaukon tukemisen kritisointina ja sen rajoittamishalukkuutena. Ammattikalastajat puolestaan kyseenalaistivat kalastuskuntien tekemien kalastuksen rajoittamispäätösten tarkoituksenmukaisuuden. Esimerkkitapauksissa tämä konfliktityyppi ilmenee kalastuskuntien tekemissä erilaisissa ammattikalastuksen rajoittamispäätöksissä ja ammattikalastajien rajoituksia vastustavassa toiminnassa. Erottavana tekijänä haastatteluissa ja esimerkkipuheissa esiintyvien pakotteisiin liittyvien ristiriitojen välillä on siis toiminnan taso. Kun haastatteluaineistossa rajoitukset ja niiden vastustaminen esiintyivät pitkälti vain puheessa, varsinaisissa konfliktitapauksissa ne toteutuvat käytännössä.

Keskeinen, nimenomaan tutkimuksen mutta myös ylemmän kalastushallinnon ja paikallisten kalastuskuntien aktivistien sekä muiden vapaa-ajan kalastajien välinen konfliktityyppi, liittyy näiden eri tahojen keskinäiseen vuorovaikutukseen kalastuksen päätöksentekoprosessissa (2c). Etenkin Onkamon konfliktissa tulee hyvin korostetusti esille paikallisten vapaa-ajan kalastajien ja tutkimuksen sekä kalastushallinnon, kalastusta ja kalavaroja koskevan tietoperustan erilaisuus ja paikallisten kalastajien tunne siitä, että heidän tietonsa jätetään huomiotta alan tutkimuksessa ja ylemmän

hallinnon päätöksenteossa. Ammattikalastajat puolestaan kokevat tulevansa syrjäytetyksi kalastuskunta- ja kalastusaluehallinnossa.

Tämä konfliktityyppi on vahvasti esillä myös haastatteluaineistossa. Monet kalastuskuntien edustajat sekä vapaa-ajan kalastajat syyllistivät kalastusviranomaiset, -neuvonnan ja -tutkimuksen troolien tuomisesta sisävesikalastukseen. Näitä tahoja syytettiin paitsi väärän tiedon levittämisestä myös paikallisten kalastajien näkemysten jättämisestä päätöksenteon ulkopuolelle. Haastateltujen ammattikalastajien osalta tilanne koettiin varsinaisia konfliktitapauksia vastaavalla tavalla. Syrjäytymistä ei kuitenkaan korostettu yhtä selkeästi kuin kärjistyneissä konfliktitapauksissa.

Sisäiseen allokaatioon kuuluvista konfliktityypeistä on esimerkkitalouksista löydettävissä menettelytapoihin liittyviä ristiriitoja (3a). Troolauksen ja nuottauksen vastustamisen yksi keskeinen lähtökohta ja perustelu on uusien motorisoitujen ammattikalastusvälineiden tehokkuus. Toisaalta kysymyksessä on myös käyttäjärhmä - konflikti (3b), jossa ovat vastakkain erilaiset kalastuskulttuurit. Nämä konfliktityypit esiintyvät myös haastatteluaineistossa. Erityisesti troolien, mutta myös verkkokalastuksen tehokkuutta arvostellaan ja niiden katsotaan heikentävän kalakantoja. Kalastuskulttuurin muutokseen liittyvät ristiriidat näkyvät paitsi modernin ammattikalastuksen vastustamisessa myös vanhakantaisen verkkokalastuksen ja nykyaikaisen vetouistelun välisissä ristiriidoissa.

Lisäksi kulttuurisia ristiriitoja esiintyi sekä konfliktitapauksissa että haastatteluissa, perinteisen yhteisöllisen päätöksenteon ja sen menettelytapojen laillisuuden valvonnan välillä. Paikallisten kalaveden omistajien kalastuskunnissa tekemien päätösten kyseenalaistaminen etenkin muutovirheisiin puuttumalla koettiin keskeiseksi konfliktien laukaisijaksi. Yhteisön ulkopuolisen laillisuusvalvonnan käyttäminen perinteisesti kylän maanomistajien keskinäisen päätöksenteon valvonnassa kuuluu moderniin yksilön oikeuksia korostavaan (kalastus)kulttuuriin. Ulkopuoliseen apuun turvautuminen ja muutoseikkoihin puuttuminen leimaavatkin niiden käyttäjät entistä selvemmin perinteisen kyläyhteisön ulkopuolisiksi ja samalla mahdollisiksi uhkatekijöiksi perinteiselle, ainakin näennäisesti yhteisöllisyyttä korostavalle (kalastus)kulttuurille.

Koska haastatteluissa tarjottiin erikseen mahdollisuus kertoa myös ulkoiseen allokaatioon liittyvistä konfliktitilanteista, mainitsi muutama haastateltu kalastuksen ja kilpailevien vedenkäyttömuotojen välisistä ristiriidoista (4c). Ristiriitoja kerrottiin olleen veneilyn ja kalastuksen sekä laivaliikenteen ja kalastuksen välillä. Nämä olivat kuitenkin yksittäistapauksia ja sinällään hyvin lievinä ilmenneitä ristiriitoja.

Yhteenvetona eri kalastuskonfliktityyppien esiintymisestä varsinaisissa kalastuskonfliktitilanteissa ja piileviä konflikteja sisältävissä haastatteluissa, voidaan kalastuksen ristiriitojen katsoa kärjistyvän erityisesti kalaveden omistusoikeus- ja kalastuksen päätösvalta -kysymyksissä - kenellä on valta päättää kalastuksen järjestämisestä milläkin alueella, mihin tietolähteisiin tehdyt päätökset perustuvat, keiden näkemykset huomioidaan kalastuksen järjestämisessä ja millaista kalastusta tulisi suosia. Näiden kysymysten taustalla vaikuttavat puolestaan eri ryhmien erilaiset (kalastus)kulttuuriset taustat - yksilöide ja yhteisön erilaiset tarpeet. Paikallistasolla ristiriitojen vähentäminen voikin tapahtua vain eri ryhmien yhdenmukaistumisen tai muiden ryhmien hyväksymisen ja huomioimisen kautta.

Koska ylempi kalastushallinto ja -tutkimus esiintyvät useammallakin tavalla kalastuskonflikteissa, voidaan myös konfliktien ratkaisun yhdeksi tekijäksi katsoa näiden tahojen toimintaperiaatteiden muuttaminen varsinaisilla "taistelukentillä" tarvittavien muutosten lisäksi. Ylemmän kalastushallinnon päätösten ja tutkimustulosten hyväksynnän saavuttaminen eri kalastajaryhmien parissa edellyttää tunnetta siitä, että nämä tahot todella pyrkivät kaikkia kalastajia entistä paremmin palvelemaan kalastuksen järjestämistapaan.

Esimerkkitapauksissa ja haastatteluaineistossa on vain vähäisiä painotus- ja toiminnan tasoon liittyviä eroja kalastuskonfliktityyppien suhteen. Tästä voidaan tehdä johtopäätös, jonka mukaan kalastukseen ja kalastuksen järjestämiseen liittyvät ongelmat ovat samoja sekä konfliktialueilla että konfliktittomalla alueella. Vastaavasti ongelmien vähentäminen vaatii molemmissa tapauksissa samansuuntaisia toimenpiteitä.

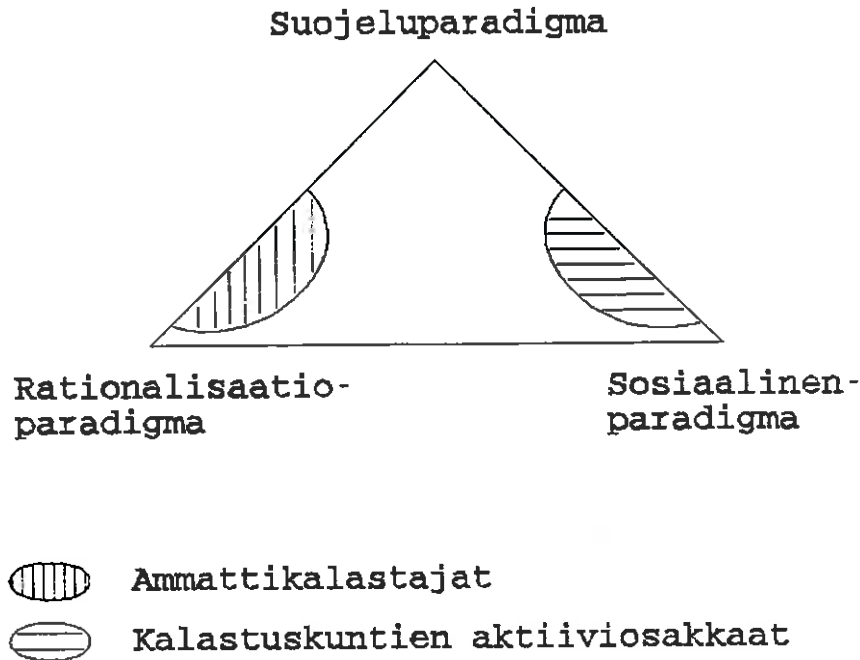
8.2 Esimerkkikonfliktien osapuolten ja haastateltujen kalastajaryhmien paradigmat

Kalastuskonfliktityyppi -tarkastelun perusteella voidaan siis katsoa kalastuksen järjestämisen ongelmien olevan yleisiä sekä esimerkki- että haastattelualueilla. Haastattelualueella ei kuitenkaan ole näkyviä kalastuskonflikteja, joten konfliktien kärjistymisen syyt ovat jossakin muualla. Konfliktien osapuolten ja haastateltujen kalastajaryhmien puheessa korostuvia paradigmoja (ks. kappale 5.2, kuva 5) tarkastelemalla voidaan hakea henkilötason syitä konfliktien kärjistymiselle.

Paradigmakolmioon sijoitettuna esimerkkikonfliktien osapuolet asettuvat lähelle kolmion vastakkaisia kulmia. Kalastuskuntien aktiiviosakkaat tuovat puheessaan esille voimakkaasti kalakantojen suojelun näkökulman, jossa viimekädessä ei kuitenkaan ole kysymys suojelusta luonnon vuoksi, vaan oman kalaveden suojelusta ammattikalastukselta ja vieraaksi koetuilta moderneilta ammattikalastusvälineiltä. Näin ollen keskeisimmäksi piirteeksi kalastuskuntien aktiiviosakkaiden näkökulmassa nousee sosiaalinen paradigma, siihen liittyvine tasavertaisuuden vaatimuksineen ja vahan (kalastus)kulttuurin mukaisine asenteineen. Oma ja kyläyhteisöön kuuluvien paikallisten asukkaiden kalastus ja saaliin saaminen halutaan turvata. Kukaan ei myöskään saa hyötyä yhteisestä resurssista toisten kustannuksella. Toisaalta kalastuskuntien aktivistien näkökulmaan on liitettävissä myös omistusoikeuteen perustuvan sosiaalisen hierarkian näkökulma, joka voidaan liittää osaksi sosiaalista paradigmaa. Maanomistukseen perustuva sosiaalinen hierarkia on perinteisesti osa kyläyhteisön rakennetta ja liittyy näin olennaisesti myös kalastukseen. Sen sijaan rationalisaatioparadigman mukaista ajattelua ja siihen liitettyä ammattikalastusta kritisoidaan voimakkaasti.

Ammattikalastajien näkökulmassa puolestaan korostuu rationalisaatioparadigma. Sitä kuitenkin lievennetään viittaamalla suojeluparadigman mukaiseen ajatteluun, valmiutena säädellä omaa kalastusta kalakantojen mukaan. Sosiaalinen paradigma jää ammattikalastajien puheessa huomiotta, tai sitä väheksytään, esimerkiksi leimaamalla kalastuskuntahallinto muutamien varakkaimpien isäntien vallankäytön areenaksi. (Kuva 6)

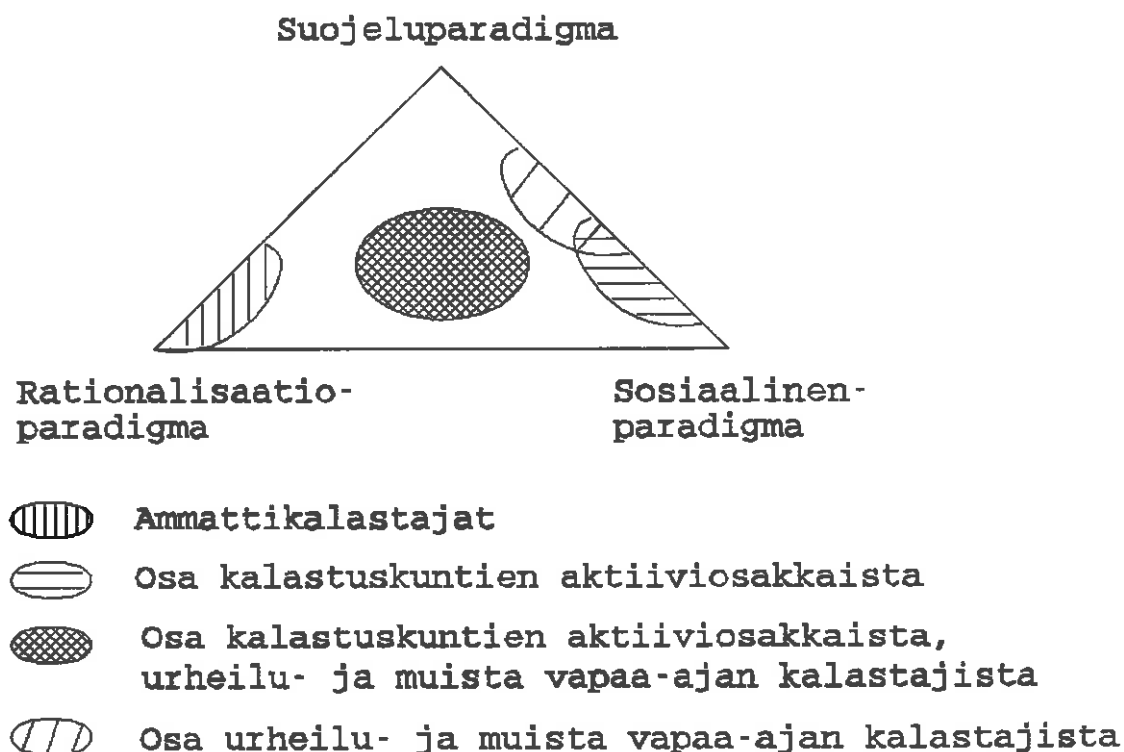
Haastateltujen ryhmien sijoittuminen paradigmatrakolmiossa myötäilee varsinaisten konfliktitapausten osapuolten sijoittumista niitä vastaavissa ryhmissä, mutta myös eroja on havaittavissa. Konfliktittomalla alueella kalastavat ammattikalastajat eivät tuo yhtä näkyvästi esille suojeluparadigman mukaisia asenteita, kuin konflikteissa mukana olevat ammattikalastajat. Heidän näkökulmansa on siis selkeämmin rationalisaatioparadigman mukainen. Sosiaalinen paradigma puolestaan jää haastateltujen ammattikalastajien puheessa lähes huomiotta.

Kuva 6. Esimerkkikonfliktien osapuolten puheessa korostuvat paradigmat.

Haastatelluista kalastuskuntien edustajista osan mielipiteet käyvät lähes täysin yksiin konflikteissa osapuolina olevien kalastuskuntien aktivistien kanssa. Toisaalta joidenkin puheessa tulee esille myös ammattikalastuksen ja sitä kautta rationalisaatioparadigman ymmärtäminen. Nämä, samoin kuin vastaavia mielipiteitä esittäneet urheilu- ja muut vapaa-ajan kalastajat sijoittuvat paradigmakolmion keskiosaan, josta Charlesin (1992) mukaan on löydettävissä myös ratkaisu useimpiin ristiriitatilanteisiin (Mts., 384). Lisäksi haastatelluissa urheilu- ja muissa vapaa-ajan kalastajien joukossa oli niitä, jotka voidaan näkökulmansa puolesta sijoittaa paradigmakolmion suojele- ja sosiaalisen paradigman väliselle janalle. Näillä henkilöillä ei juurikaan ole ymmärrystä modernia ammattikalastusta kohtaan. Toisaalta heillä ei myöskään ole yhtä voimakasta sosiaalista näkökulmaa, kuin paikallista, kyläyhteisössä tapahtuvaa päätöksentekoa korostavilla kalastuskuntien aktiiviosakkailla. (Kuva 7)

Konfliktien ratkaisun kannalta avainasemaan nousevat näin paradigmakolmion keskivaiheelle sijoittuvat kalastajat. Näiden olemassaolo ja vaikuttaminen paikallisessa kalastushallinnossa voi toimia konfliktien kärjistymistä hillitsevänä piirteenä. Eli kääntäen, jos ääriajattelutapojen edustajat pääsevät keskeiseen asemaan kalastuskunnissa, voi konflikti helposti kärjistyä. Tätä tulkintaa tukevat haastatelluissa esiintyneet käsitykset siitä, että konfliktit ovat tiettyjen, yksittäisten henkilöiden aiheuttamia. Toisaalta kuviota voidaan tulkita myös niin, että mielipiteet kärjistyvät ääriparadigmojen suuntaan vasta konfliktitilanteiden myötä eli konflikteja ei pystytä ainakaan täysin välttämään pelkillä henkilövaihdoksilla.

Kuva 7. Oriveden kalastajien haastatteluissa korostuvat paradigmat.

Tämän tarkastelun kautta voidaan kalastuksen uudelleenjärjestämiselle konfliktien vähentämiseksi asettaa tavoite saada ääriparadigmojen kannattajat lähemmäs kolmion keskiosaa. Ammattikalastajien lähentyminen sosiaalisen paradigman mukaista ajattelua voisi tapahtua osaltaan esimerkiksi pyydetyn kalan markkinoimisella myös omalle kylälle tai yhä useampien henkilöiden integroimisella mukaan ammattikalastukseen mm. jalostustoiminnan myötä. Samalla voitaisiin saavuttaa rationalisaatioparadigman mukaisen ajattelun entistä laajempi hyväksyminen sitä vastustavien ryhmien parissa.

8.3 Ympäristökonfliktityypit aineistossa

Tarkasteltaessa esimerkkikonflikteja ja haastatteluaineistoa ympäristökonfliktityyppien näkökulmasta (ks. kappale 5.3), saadaan esille eräitä keskeisimpiä kalastuskonfliktien piirteitä ja taustatekijöitä, jotka muodostavat haasteen kalaveden käytön entistä sujuvammalle järjestämiselle.

Tiedolliset konfliktit syntyvät eri kalastajaryhmien erilaisesta tietopohjasta suhteessa kalastukseen ja kalastuksen järjestämiseen. Kaikille haastatelluille tärkein kalastuksen tiedonlähde oli oma kokemus ja muilta paikallisilta kalastajilta saatu ns. arkitieto kalastuksesta. Tutkimustietoon ei juurikaan luotettu tai siitä ei muuten nähty olevan hyötyä omalle kalastukselle. Joissain tapauksissa tutkimustiedon nähtiin olevan täysin ristiriidassa oman kokemusperäisen tiedon kanssa.

Tällainen eri tietolähteiden ristiriita-asetelma oli yleinen kaikissa kalastajaryhmissä. Selvimmin se kuitenkin tuli esille kalastuskuntien aktivistien ja kalastusseurojen luottamustehtäviin osallistumattomien vapaa-ajan kalastajien kohdalla. Esimerkkita-pauksissa juuri kalastuskuntien aktivistit tuovat voimakkaasti esille tieteellisen tiedon ja oman kokemusperäisen tiedon välisen ristiriidan.

Sekä haastatteluissa että varsinaisissa konflikteissa esiintyy myös tutkimuksen mielekkyyden sekä tutkimusaineistojen luotettavuuden kyseenalaistamista. Monien mielestä alueen vesistöistä on mahdotonta saada millään tutkimuksella luotettavaa tietoa ja nykyisten ammattikalastajien saalistietoihin perustuvien tutkimusaineistojen katsotaan olevan virheellisiä sekä liian lyhyellä aikavälillä kerättyjä.

Haastatellut ammattikalastajat puolestaan jakaantuivat tässä suhteessa kahteen ryhmään. Vanhakantaisemman kalastusasenteen omaavat ammattikalastajat kyseenalaistivat tutkimustiedon useammin, kuin voimakkaasti viime aikoina elinkeinoonsa investoineet ja/tai muuten kehittämään pyrkivät kalastajat. Esimerkkitapausten ammattikalastajat lukeutuvat jälkimmäiseen ryhmään.

Näiden tekijöiden seurauksena vesistöjen tilasta ja kalakannoista sekä niiden hyödyntämisestä on olemassa lukemattomia eri visioita. Yksi konfliktien kannalta keskeinen yhtenäinen piirre kalastajien arkitiedon tuottamissa mielikuvissa on kuitenkin havaittavissa. Arkitietoon perustuvat selitysmallit eivät sisällä ajatusta vesistöjen mahdollisimman tehokkaasta hyödyntämisestä, vaan ne perustuvat kalavarojen "suojeluun". Tämä muodostaa paikallistasolla ristiriidan tutkimustiedolle ja tutkimustietoon perustuvalle ylemmän kalastushallinnon päätöksenteolle. (vrt. Honkanen 1985, 42-45)

Erityisesti Onkamon konfliktissa tiedolliset ristiriidat esiintyvät keskeisellä sijalla, paitsi hyökkäyksissä kiistan toista osapuolta vastaan, myös suhteessa alan tutkimukseen ja ylempään kalastushallintoon. Tiedollisten ristiriitojen selvittäminen muodostaa näin tärkeän avaimen konfliktien selvittämiseksi. Näiden tapausten tulehtuneen ilmapiirin ja hyvin syvällä olevien tiedollisten erojen takia nykyisenlaiselle tutkimustiedolle tuskin tullaan koskaan saamaan kaikkien osapuolten hyväksyntää. Siksi myös tutkimuksen tulee muuttua. Sosiaalisen ja kulttuurisen kalastustutkimuksen sekä paikallisten kalastajien arkitiedon hyväksyminen biologisen kalatutkimuksen rinnalle kalastushal-linnon päätöksenteossa voi tarjota uusia mahdollisuuksia tiedollisten ristiriitojen selvittämiseksi (ks. kappaleet 9.1, 9.2 ja 9.3).

Arvokonfliktit syntyvät eri kalastajaryhmien tai kalaveden käyttäjäryhmien erilaisten luontosuhteiden ja niistä johtuvien erilaisten luontoon liitettyjen arvojen seurauksena. Erilaiset arvostukset näkyvät kalastuksessa lähinnä siinä, annetaanko pääpaino saaliille vai kalastukseen sisällyville virkistysarvoille.

Haastatelluissa kalastajaryhmissä saalis muodostaa keskeisimmän motiivin paitsi ammattikalastajille, myös niille vapaa-ajan kalastajille, jotka painottavat kalastuksensa kotitarvemerkitystä. Haastatteluaineistossa näitä kotitarve-virkistyskalastajia ovat lähinnä kalastuskuntien edustajat. Näiden ryhmien kalastusvälineet ovat ammatti-kalastusvälineiden lisäksi useimmiten seisovia pyydyksiä ja keskeinen kalastukselle asetettu tavoite on omiin käyttötarkoituksiin soveltuvan saaliin saaminen. Virkistysarvoja painottaneet ovat puolestaan lähinnä urheilukalastusseurojen jäseniä ja muita, lähinnä vieheellä pyytäviä nuoria ja liikkuvia kalastajia, jotka hakevat kalastuksestaan

rentoutumista, pyyntikokemuksia ja luonnosta nauttimista. Heidän keskeisenä tavoitteenaan on virkistuksen ohella mahdollisesti tietynlaisen "statuskalan" pyytäminen. Kalojen arvostuksista ja kalastuksen motiiveista muodostuu näin keskeisiä kalastajaryhmiä erottavia tekijöitä, jotka voivat toimia konfliktitilanteiden taustalla.

Tällaisia erilaisiin arvoihin perustuvia ristiriitoja voi olla esimerkiksi verkko- ja viehekalastajien välillä esiintyvissä riidoissa, joista haastatteluissa mainittiinkin. Toisen ryhmän arvomaailmaa ei välttämättä ymmärretä ja kunnioiteta, jolloin heitä ei myöskään huomioida tai siedetä omalla kalavedellä.

Toisaalta arvokonflikteja voi esiintyä myös luonnonsuojeluun ja kalaveden hyödyntämiseen tähtäävien ryhmien välillä. Viitteitä tällaisten konfliktien mahdollisuudesta esiintyi myös eräissä haastatteluissa. Monet saaliille suuren merkityksen antavat kalastajat pelkäävät luonnonsuojelun, rauhoitusalueina tai vaikkapa norppakannan kasvuna, muodostuvan uhaksi saaliin saamiselle.

Esimerkkitapauksia ei ole mielekäästä tarkastella arvokonfliktien näkökulmasta, sillä molempien kiistojen osapuolten suhteen kalaveteen voidaan katsoa olevan pitkälti hyödyntämiseen (saaliin saamiseen) ja siihen liittyviin arvoihin perustuva. Vaikka aikaisemmin esitinkin kalastuskuntien aktivistien korostavan puheessaan suojeluparadigmaa, ei kyseessä ole suojelu luonnon ehdoilla, vaan suojelu ammattikalastukselta, markkinataloudelta ja uudelta kalastuskulttuurilta, omaa ja kyläyhteisön käyttöä varten.

Erilaiset taloudelliset intressikonfliktit tulevat esimerkkitapauksissa selvimmin esille kalastuslupien hinnoittelu -kysymyksissä. Riitojen yhtenä keskeisimmistä elementeistä on usein kysymys siitä, mitä kalastuslupa kenellekin maksaa ja koetaanko eri kalastusmenetelmien lupien hinta oikeudenmukaiseksi. Haastatteluaineistossa taloudelliset ristiriidat näkyvät selvimmin kahden, saaliin motivoiman kalastajaryhmän, kotitarvepainotteisten virkistyskalastajien ja ammattikalastajien suhteissa. Saalista ja sen merkitystä ruokatalouden osana korostavat kotitarvepainotteiset virkistyskalastajat, tässä tapauksessa lähinnä kalastuskuntien edustajat, kokevat puhtaasti saaliinhimoisina pitämiensä ammattikalastajien vievän heiltä saaliin ja sitä kautta siitä koituvan taloudellisen hyödyn. Ammattikalastajat puolestaan kokevat kalastuskunnan yritykset rajoittaa kalastusta selvänä hyökkäyksenä elinkeinoaan kohtaan.

Näihin taloudellisiin intressiristiriitoihin on esitetty ratkaisuksi ammattikalastuksen lupien hinnan määrittämistä kalastuskuntakohtaisesti siten, että kussakin kalastuskunnassa todella koetaan saatavan riittävä korvaus pyydetyistä kaloista (puheenvuoro salikeskustelussa Kalamiehet ry:n jatkokoulutuspäivillä). Käytännössä hinnan määrittäminen tällä perusteella voi kuitenkin olla hankalaa, sillä kalastukseen liittyy hyvin paljon mutakin arvoja, kuin saaliin taloudellinen arvo. Näin on mahdollista, että monin paikoin lupien hinta jäisi määrittelemättä tai se muodostuisi niin kalliiksi, ettei ammattikalastajilla olisi halua tai edes mahdollisuutta lunastaa tarvitsemiaan kalastuslupia.

Vallankäyttöön liittyvät intressikonfliktit koskevat sekä esimerkkitapauksissa että haastatteluissa paikallisten kalastuskuntien aktiivisten osakkaiden ja muun kalastushallinnon sekä muiden kalastajaryhmien välisiä ristiriitoja siitä, kenellä on viime kädessä oikeus määrätä kalastuksen järjestämisestä.

Kalastuskulttuuriin liittyvät konfliktitilanteet ilmenevät aineistossa voimakkaana modernin ammattikalastuksen vastustamisena. Ammattikalastuksessa vastustusta herättävänä piirteenä ovat paitsi uudet motorisoidut (nuottaus) ja mereltä tuodut (troolaukset) kalastusvälineet, myös ammattikalastajien perinteistä poikkeavat toimintatavat.

Kalastuskuntien päätöksien vastustaminen puuttumalla asian käsittelyssä ilmenneisiin muotovirheisiin tuomitaan kalastuskuntien aktivistien piirissä moraalittomana ja

sopimattomana toimintamallina. Lisäksi kalastuksen sosiaalista puolta korostaville, vanhan kalastuskulttuurin edustajille, kalan markkinointi pois oman kylän alueelta herättää närkästystä, kun ylimääräinen saalis on totuttu jakamaan kyläläisten kesken. (Esim. Salmi ym. 1994, 18-19, 28-29) Ristiriitojen sosiaalisesta luonteesta kertovat myös viittaukset kiistojen henkilöitymiseen sekä esimerkiksi "kesämökkikalastajiin" kohdistettu arvostelu. Lisäksi kiistoissa tapahtunut näkyvä ammattikalastajien valvonta sekä haastatteluissa ilmennyt ammattikalastajien tarkkailu ovat osoitus pyrkimyksestä kalastuksen sosiaaliseen sääntelyyn.

Intressikonflikteissa ei siis ole kysymys pelkästään taloudellisista intresseistä, vaan myös moninaisista ei taloudellisista seikoista; erilaisesta kalastuskulttuurista, kalaveden "sosiaalisesta kantokyvystä" ja vallankäytöstä osana kalaveden omistusoikeutta. Näin ollen taloudellisia ristiriitajakaan ei voida ratkaista, ellei ensin saada osapuolia lähenemään toisiaan muilla tasoilla.

Sekä paradigma- että intressikonfliktitarkastelu tuovat esiin paikallisiin kalastuskonflikteihin liittyviä yhteisöllisyyden kokemisen eroja. Nämä ristiriidat voidaan liittää myös yleisemmin maaseutukylien yhteisöllisyyden ja modernin yhteiskunnan yksilön oikeuksia korostavan ajattelun sekä yleensäkin kylän ja yhteiskunnan välisiin jännitteisiin.

Maaseutukylät ovat käyneet viime vuosikymmeninä läpi eriytymiskehityksen, joka on osaltaan hajottanut kylien perinteistä yhteisöllisyyttä. Kylissä asuu nykyisin hyvin erilaisia ryhmiä ja entistä harvemmat asiat ovat kaikille kyläläisille yhteisiä. Työn ja harrastusten suuntautuminen yhä useammin kylän ulkopuolelle vähentää naapurusten välistä kanssakäymistä. Samalla kylän elinehdot sanellaan yhä enenevässä määrin kylän ulkopuolelta - koko yhteiskunnan taholta. Näihin yhteiskunnallistumisen asettamiin vaatimuksiin vastaavat yksittäiset maatilat, perheet ja yksilöt, jolloin myös ongelmat ja muutokseen sopeutuminen sekä mahdollinen menestys yksityistyvät. Tämän johdosta kyläläisillä on usein keskenään ristiriitaisia intressejä suhteessa kylän yhteistoimintaan ja kehittämiseen. (Rannikko 1988, 5-8)

Kyläläisten sosiaaliset erot heijastuvat siis myös kyläläisten yhteistoiminnassa. Kylän ulkopuolelle suuntautuvan toiminnan ja suhteitten lisääntymisen myötä yhä harvemmat osallistuvat kylän sisäiseen yhteistoimintaan. Tästä näkökulmasta kyläyhteisöjen voidaankin katsoa olevan kokonaan katoamassa. Toisaalta maaseutukylien yhteisöllisyyden voidaan katsoa edustavan myös jotain pysyvää. (Oksa 1988, 25) Näiden kahden näkemyksen tasapainottaminen näkyy myös kyläläisten keskinäisessä kanssakäymisessä; miten kylän yhteisöllisyys eri henkilöiden taholta käsitetään ja miten sen suhteen toimitaan. Esimerkiksi kylätoimikuntien toimintaan valikoituu helposti pieni "eliittijoukko", jonka ei voida katsoa edustavan koko kylää (Oksa 1988, 33). Kalastuskunnissa on havaittavissa vastaava "elitistyminen", jota tukee osakkuuden perustuminen maanomistukseen. Tämä voi toimia osaltaan osallistumishalukkuutta vähentävänä tekijänä muissa, itsensä ulkopuolisiksi kokevissa tai "eliittijoukon" taholta ulkopuolisiksi leimatuissa, ryhmissä.

Kalastuskonflikteissa maaseutukylien yhteisöllisyyteen liittyvät kysymykset ilmenevät selvästi kylän ulkopuolelle suuntautuneiden modernien ammattikalastajien ja enemmän kylän sisäisiä suhteita korostavien kalastuskuntien aktivistien välisissä suhteissa. Paikalliset kalastuskuntien aktivistit korostavat sosiaalisen paradigman mukaista yhteisöllistä näkökulmaa, johon tosin liittyy usein monia itsekkäitäkin tavoitteita. Joka tapauksessa kyläyhteisöön kuuluvien keskinäiset suhteet ja sosiaalinen valvonta ovat keskeinen osa perinteistä, monien kalastuskuntien aktivistien edustamaa, (kalastus)kulttuuria. Ammattikalastajat puolestaan kyseenalaistavat kyläyhteisön kiinteyden leimaamalla yhteisön hyvinvoinnin ja tasa-arvon turvaamisella perustellut ammattikalastuksen rajoittamispäätökset vain pienen eliittiryhmän kateuteen ja oman vallan korostamiseen perustuviksi.

Toisaalta paikallisten kyläyhteisöjen toiminnan edellytysten saneleminen yhä enenevässä määrin muun yhteiskunnan taholta johtaa helposti tilanteeseen, jossa ulkoapäin tulevissa ehdoissa ja suoranaississa päätöksissä ei tunnisteta paikallisyhteisöjen tilannetta ja tarpeita. Paikallistasolla ei puolestaan ole riittävästi edellytyksiä omien tarpeiden turvaamiselle. Syntyy tilanne, jossa ovat vastakkain "valta ilman paikallisuutta" ja "paikallisuus ilman valtaa" (Oksa 1988, 47-52). Kalastuskuntahallinto on viimeisiä paikallisyhteisöjen omia vallankäytön muotoja. Tilanteessa, jossa kenties tunnetaan oman päätäntävällän merkityksen vähentyneen, on luonnollista, että tätä viimeistä "saareketta" puolustetaan ja jopa korostetaan pyrkimällä ulkopuoliseksi koettujen kalastajaryhmien ja kalastusvälineiden torjumiseen.

Näihin tiedollisiin ristiriitoihin, erilaisiin intresseihin ja kyläyhteisön kiinteyteen liittyviin kalastuskonflikteihin haen ratkaisuehdotuksia tarkastelemalla tutkimuksen lopuksi eräitä mahdollisuuksia kalastuksen ja kalastushallinnon uudelleenjärjestämiseksi.

9 NÄKÖKULMIA KALASTUKSEN JA KALASTUSHALLINNON JÄRJESTÄMISEEN - VOIDAANKO KALASTUSKONFLIKTEJA VÄHENTÄÄ?

Käsittelen tässä luvussa eräitä näkökulmia kalastuksen ja kalastushallinnon uudelleenjärjestämiseksi. Samalla pohdin niiden mahdollisia vaikutuksia Suomen sisävesien paikallisiin kalastuskonflikteihin. Aluksi tarkastelen eri puolilla maailmaa tehtyjä tutkimuksia kalastuksen paikallisen itsehallinnon ja eri hallinnontasojen keskinäisen yhteishallinnon mahdollisuuksista vähentää kalastukseen ja sen järjestämiseen liittyviä ristiriitoja. Toiseksi tarkasteltavaksi kysymykseksi olen valinnut kalavesien kaavoituksen, joka on ollut usein esillä viime vuosina Suomessa käydyissä kalavesien käytön järjestämisestä koskevilla keskusteluilla. Kolmantena tarkastelun kohteena on kalastushallinnossa syrjään jäävä hallinnontaso - kunnat ja niiden rooli alueensa kalavesien käytön järjestämisessä.

9.1 Kalastushallinnon ongelmat ja niiden ratkaiseminen - kalastustutkimuksia maailmalta

Viime aikoina on käyty ympäri maailmaa keskustelua paikallisten kalastajien arkitiedon käyttämisestä tieteellisen tiedon täydentäjänä kalastushallinnossa. Tähän liittyen on esitetty erilaisia paikallisen itsehallinnon ja eri hallinnontasojen yhteishallinnon esimerkkejä ja toimintaedellytyksiä. Suomessa käydään parasta aikaa vilkasta keskustelua paikallisen kalastushallinnon eli kalastuskuntien tarpeellisuudesta ja eri kalastajaryhmien yhteistyöelimen kalastusalueen toimivuudesta. Tässä yhteydessä on syytä tarkastella näiden elimien mahdollisuuksia konfliktien hallinnassa.

Tarkastelussa rinnastan ulkomaiset esimerkit suomalaiseen järjestelmään ja sen toimivuuteen. Vertailun ongelmana on, että ulkomaiden esimerkit käsittelevät useimmiten merialueiden kalastusta, kun tässä tutkimuksessa keskitytään sisävesien kalastukseen ja konflikteihin. Toisena ongelmana on kalaveden hallinnan ja kalastuksen järjestämisen erilaisuus eri maissa. Aluksi onkin syytä tarkastella Suomen järjestelmän erityispiirteitä suhteessa muiden maiden tilanteeseen.

Suomen kalavesien hallintojärjestelmän leimaava piirre on vesien yhteisomistus ja siihen perustuva kalastuskuntahallinto. Muualla Euroopassa yksityisomistuksella tarkoitetaan useimmiten kirjaimellisesti jonkun omistamia ja usein tilaan kuuluvia yksityisiä kalavesiä. Tällainen yksityisomistus on kuitenkin melko harvinaista ja vesien omistusoikeus on pääosin valtiolla. Tästä johtuen ei muualla Euroopassa Suomea ja Ruotsia lukuunottamatta juurikaan esiinny tarvetta kalavesien osakashallinnon järjestämiseen. Yleensä omistajien yhteistoiminta on jätetty vapaaehtoisuuden varaan. (Vihervuori 1995) Vastaavasti Pohjois-Amerikassa kalavesiä käsitellään kaikkien yhteisenä omaisuutena ja hallitaan pääasiallisesti osavaltioiden hallinnon kautta (Pinkerton 1994a, 2366). Myös Suomessa esiintyy julkista vesialueiden omistusta. Yleisiä vesialueita on merten lisäksi suurimmissa sisäjärvissämme ja valtion

metsämaahan sisältyvät vedet kuuluvat valtiolle. Kalastuskuntien hallinnoimiin vesialueisiin verrattuna julkiset vesialueet ovat kuitenkin vähäisiä.

Suomalaiselle järjestelmälle on tyypillistä pyrkimys yksityisoikeuden ja julkisoikeuden välisen rajan häivyttämiseen kalastushallinnossa kytkemällä eri hallinnontasot toisiinsa jatkumolla kalastuskunta -kalastusalue - maaseutuelinkeinopiiri - ministeriö. Suomessa ei siis tehdä selkeää rajaa omistajien vallan ja viranomaisvallan välille. Varsinkin kalastusaluehallinnossa sekoittuvat omistajien itsehallinto ja julkinen vallankäyttö. (Vihervuori 1995) Tuomioistuinlaitoksen muotoon organisoidun viranomaishallinnon ja kalastusosoikeuden maanomistukseen sitomisen lisäksi, vain Suomelle ja Pohjoismaille ominaisia kalatalousjärjestelmän piirteitä ovat laajat jokamiehenoikeudet ja sosiaalisten instituutioiden keskeinen merkitys eli tapojen ja tottumusten tuoma jäykkyys kalatalousjärjestelmän toimintaan. (Sipponen 1987a, 14-15)

Kalastajien kohtaamat lukuisat biologiset, taloudelliset ja poliittiset ongelmat ovat lähes väistämättömiä ja yleisiä sekä tuttuja asianosaisille ja -tuntijoille ympäri maailmaa. Tämä on johtanut viime aikoina lukuisiin tutkimuksiin, joissa haetaan ratkaisumahdollisuuksia syntyneisiin ongelmiin. Useissa näistä tutkimuksista on päädytty esittämään paikallisen tiedon liittämistä osaksi kalastushallintoa paikallisen itsehallinnon ja eri hallinnontasojen yhteishallinnon kautta. (Pinkerton 1994a, 2363) Suomessa itse- ja yhteishallinto on periaatteessa toteutettu kalastuskunta- ja kalastusalue -järjestelmässä. Näiden elinten toimintaan liittyy kuitenkin monia alan tutkimuksissa käsiteltyjä ongelmia. Tämä tekee mielekkääksi rinnastaa tutkimuksissa esitettyjä näkökulmia suomalaiseen järjestelmään.

9.1.1 Kalastuksen paikallinen itsehallinto

Kalastuksen paikallinen itsehallinto on usein paikallisten kalastajien yhteisöjen harjoittamaa, yleensä epävirallista kalastuksen sääntelyä, johon osallistuvat yhteisöön kuuluvat kalastajat. Suomessa paikalliseksi itsehallinnoksi voidaan katsoa kalastuskuntahallinto. Vaikka kalastuskunnat ovat lakiin perustuvia hallintoyksiköitä ja esimerkkinä käyttämissäni Kanadan ja Turkin tapauksissa on kyse epävirallisesta paikallishallinnosta, on näissä tapauksissa paljon yhteisiä piirteitä kalastuskuntahallinnon kanssa.

Kanadan Atlantin "pienvene" -kalastajien asemaa kalastushallinnossa ja asenteita sitä kohtaan tutkinut Anthony Davis (1984) on esittänyt eräitä yleismaailmallisesti katsottuna keskeisiä kalastushallinnon ongelmia. Monet paikalliset kalastajat kokevat, että päätökset ja niiden noudattamatta jättämisestä koituvat seuraukset sanellaan ylhäältä käsin paikallisia kalastajia kuulematta. Tämä aiheuttaa kalastajien keskuudessa hyvin negatiivisen kuvan kalastushallinnosta. Toisaalta keskusjohtoisessa päätöksenteossa ei pystytä riittävästi huomioimaan paikallistasolla vallitsevia eroja kalastuksen harjoittamisessa ja sosioekonomisissa olosuhteissa. Koska Kanadassa kalastushallinto perustuu pitkälti liittovaltion tason hallintoon, ovat kuvatulaiset ongelmat ilmeisiä ja hallinto on ajautunut legitimaatiokriisiin. (Mts., 133-134, Hanson and Lamson 1984, 7)

Turkin rannikkokalastajien paikallishallintoa tarkastellut Fikret Berkes (1986) lähtee tutkimuksessaan liikkeelle samantapaisista lähtökohdista kuin Davis. Heidän tutkimuksissaan onkin paljon yhteneviä piirteitä liittyen yhteisöllisen kalastuksen sääntelyn ehtoihin ja ongelmiin. Berkesin mukaan monissa kalastusyhteisöissä on kalaveden käytön sääntelyyn syntynyt ns. kirjoittamattomia sääntöjä, joita yhteisöön kuuluvat noudattavat. Samalla kalavesi käsitetään yhteisön oikeutena ja yhteisöön kuulumattomat halutaan usein sulkea pois alueen käytöstä. Kirjoittamattomien sääntöjen lisäksi yhteisöt sopivat keskenään esimerkiksi vuosittain kalapaikkojen jaosta.

Tällainen paikallinen hallintomalli toimii parhaiten pienissä yhteisöissä, jotka ovat suhteellisen homogeenisia. Niissä voidaan parhaiten toteuttaa yhteisöllistä valvontaa, johon usein liittyvät sosiaaliset sanktiot ja jopa väkivallalla uhkaaminen. (Berkes 1986, 215-217, 219-224)

Vastaavia piirteitä on myös Kanadan Atlantin kalastajien yhteisöissä, joissa kalaveden omistajuuden ja hallinnan katsotaan kuuluvan yhteisölle ja yksilön käyttöoikeudet ovat riippuvaisia yhteisöön kuulumisesta. Tälle perinteelle ristiriitaisena koetaan modernin amerikkalaisen yhteiskunnan yleinen kalavesien käyttöoikeus -ajattelu. Tämä asetelma muodostaakin kalastushallinnon keskeisen ongelman; riidan kalaveden omistuksesta. Toisaalla ovat paikalliset kalastajat, jotka katsovat kalaveden omakseen ja toisaalla valtion kalastushallinto, joka katsoo kalaveden kansalaisten yhteiseksi omaisuudeksi. (Davis 1984, 146, 151-152)

Pienimuotoista ammattikalastusta harjoittavien kalastajien yhteisöllisen kalastuksen sääntelyn ongelmana ovat yhteisöjen ulkopuoliset ammattikalastajat, jotka ovat usein myös suuremman mittakaavan kalastajia. Tehokkaimpia kalastusvälineitä käyttäviä ulkopuolisia ammattikalastajia kohtaan esiintyykin eniten vastustusta. Paikallisten olosuhteiden huomioimisen tarpeen ylemmässä kalastushallinnossa on varsinaisesti tuonut esille viime vuosikymmeninä tapahtunut yhä tehokkaampien kalastusmenetelmien tukeminen pienimuotoisemman kalastuksen kustannuksella ja sen synnyttämät konfliktitilanteet. (Berkes 1986, 219-226, ks. myös Davis 1984, 150)

Toisen ongelman paikalliselle kalastuksen sääntelylle muodostavat eräissä tapauksissa vapaa-ajan kalastajat ja kalastusmatkailijat. Osalla alueista näihin ryhmiin liittyvät ongelmat on kuitenkin pystytty välttämään joustamalla yhteisöön kuulumisen periaatteista. Vapaa-ajan kalastajista on pystytty tällöin hyötymään järjestämällä heille erilaisia kalastuspalveluita yhteisöön kuuluvien kalastajien toimesta. (Berkes 1986, 219-224)

Niillä alueilla, joilla on havaittavissa yhteisön sisäisiä kalastuskonflikteja, on paikallishallinnon ongelmana Berkesin (1986) mukaan yhteisön heterogeenisuus. Kalastajat eivät tällöin pysty toimimaan yhteisten etujen ajamiseksi, vaan eri ryhmät pyrkivät ajamaan omia etujaan. (Mts., 228) Davis (1984) puolestaan katsoo, että mahdolliset paikalliset konfliktit ovat useimmiten tiettyjen henkilöiden välisiä, eivätkä koko yhteisöä koskevia riitoja. (Mts., 147)

Paikallishallinnon vahvuutena on sen mahdollisuus säännellä nimenomaan pienimuotoista kalastusta tilanteen mukaan ja alueelliset olosuhteet huomioiden. Paikallisen kalastushallinnon virallistamisen ja sitä kautta tapahtuvan kalastajien yhteistyön ja yhteisen edun ajamisen edellytyksenä on kuitenkin paikallisten kalastajien halu kalaveden tarjoamien resurssien turvaamiseen ja valmius rajoittaa vapaata kalastusta. Toisaalta onnistuneen yhteisöllisen sääntelyn taustalla on usein myös siihen kannustavat perinteet ja paikallisten kalastajien organisaatiot, jotka tukevat paikallishallinnon perustamista ja toimintaedellytyksiä. (Berkes 1986, 226, ks. myös Davis 1984, 149)

Berkesin (1986) näkemyksen mukaan paikallishallinto toteutuisi parhaimmillaan eri kalastajaryhmien yhteistyönä, jolloin ylemmän hallinnon tehtäväksi jäisi kansainvälisten ja kansallisten kysymysten käsittely. (Mts., 228-229) Davisin mukaan keskeisellä sijalla kalastushallinnon ongelmien ratkaisemisessa on puolestaan keskus-hallinnon taholta lähtevä paikallisten olosuhteitten ja pienemmän mittakaavan kalastuksen huomioiminen siten, että paikalliset kalastajat tuntevat todella vaikuttavansa päätöksiin. (Davis 1984, 158-159)

9.1.2 Paikallisten kalastajien arkitieto osana alueellista yhteishallintoa

Kalastuksen yhteishallinto-organisaatioiden tarkoituksena on erilaisten kalastajaryhmien ja eri hallinnontasojen tavoitteiden huomioiminen ja yhdistäminen päätöksenteossa kalastukseen liittyvien ristiriitojen vähentämiseksi. Keskeinen kalastuksen yhteishallintoon liittyvä tavoite on valtion ja markkinavoimien kalastuksen sääntelyyn vaikuttamisen rajaaminen siten, ettei se tuhoa paikallisen hallinnon edellytyksiä (Pinkerton 1994b, 321). Toisaalta yhteishallintoelinten tulisi myös pystyä rajoittamaan paikallistasolla ulkopuoliseen kalastukseen kohdistettuja estämistoimia (Pinkerton 1994a, 2374).

Yhteishallinnon kannalta keskeinen kysymys on paikallisten kalastajien arkitiedon sopivuus päätöksenteon apuvälineeksi. Paikallinen tieto on pitkälle käytännön tietoutta, johon vaikuttavat kalastuksen merkitys kalastajan toimeentulolle, kalapaikan sijainti ja käytetyt kalastusmenetelmät sekä ulkoiset tekijät, kuten muutokset ulkoapäin tulevassa kalastuksen sääntelyssä. Lisäksi kalastajien arkitietoon vaikuttaa heidän osallistumisensa kalastusorganisaatioiden ja -järjestöjen toimintaan sekä niiden kautta tulevat vaikutteet. Näistä kalastajien erilaisia ominaisuuksista ja kytkennöistä johtuen kalastajilla on keskenään eriävät mielipiteet kalakannoista ja kalastuksen järjestämisestä. (Felt 1994, 253)

Kanadan Atlantin kalastajien arkitiedon käyttämistä apuvälineenä kalastushallinnossa tarkastelleen Lawrence F. Feltin (1994) mukaan paikallisten kalastajien keskinäinen yhteisymmärryksen puute ei kuitenkaan välttämättä ole este kalastajien arkitiedon käyttämiselle kalastushallinnossa. Kalastajien tieto on ensisijaisesti ymmärrettävä sosiaalisena rakenteena, jossa kokemuksille annetaan merkityksiä tietyssä kulttuurisessa kontekstissa. Jotta kalastajien arkitietoa voitaisiin tuloksellisesti käyttää kalastushallinnon päätöksenteossa, tulee ymmärtää sosiaalinen prosessi, jonka kautta kalastajien tieto kalavaroista ja kalastuksesta muodostuu. Feltin mukaan tämä tiedon muodostumisprosessin ymmärtäminen on jopa yhtä tärkeää kuin itse tiedon sisältö. (Felt 1994, 251-279)

Norjan vuonokalastajien elämäntapaa ja kalastusta tutkinut Einar Eythorsson (1991) tuo esille eräitä paikallisten kalastajien tiedon ominaisuuksia, jotka on huomioitava käytettäessä paikallista tietoa tieteellisen tiedon rinnalla kalastushallinnon päätöksenteossa:

1. Paikallinen tieto muodostaa yhteisön sisällä kirjoittamattomia sääntöjä, jotka säätelevät yhteisön toimintaa.
2. Paikallinen tieto on käytännön tietoa, joka saadaan ja jota hyödynnetään jokapäiväisessä elämässä.
3. Paikalliseen tietoon liittyvät tila- ja aikakäsitteet perustuvat mentaalisiin karttoihin ja ovat siksi erilaisia, kuin tieteelliset käsitteet.
4. Paikallisen tiedon käsittelyssä annetaan suurempi huomio normaalitilanteesta poikkeaville asioille, kuin tieteellisessä tiedon käsittelyssä.
5. Paikallinen tieto on holistista - se ei erota toisistaan biologista ja sosiaalista tietoa. Se ei siis ainoastaan tuota malleja erilaisten toimien ekologisista seurauksista, vaan myös normeja eri kalapaikkojen käyttöoikeuksista.
6. Paikallinen tieto on siis myös sosiaalista tietoa, johon liittyy ekologisten muutosten arvioiminen sosiaalisten seurausten kautta. (Eythorsson 1991, 142-146)

Eri kalastajaryhmien ja hallinnontasojen yhteisiä hallintoelimiä on viime aikoina useissa eri yhteyksissä esitetty ratkaisuksi kalastushallinnon ongelmiin; tieteellisen tiedon epävarmuuteen, yhteisymmärryksen puuttumiseen oikeasta tiedosta ja kalastajien arkitiedon osuudesta päätöksenteossa sekä tasapuolisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen liittyvissä kysymyksissä. (Jentoft & Mikalsen 1994, 287)

Erilaisia yhteishallintomalleja on myös toteutettu käytännössä. Esimerkiksi Norjassa yhteishallinto on järjestetty aluetason yhteistyökomiteoiden kautta, joissa ovat tutkimuksen ja ylemmän kalastushallinnon lisäksi edustettuina erilaiset ammattikalastajat.

Komiteoiden päätöksenteon kannalta on ongelmallista, että alueelta jota päätökset kulloinkin koskevat, on harvoin saatavissa riittävästi tieteellistä aineistoa. Komiteoissa edustavien ammattikalastajien käytännön tieto, joka on läheisessä yhteydessä kunkin ryhmän taloudellisiin intresseihin, muodostaa yleensä perustan päätöksenteolle.

Päätösten perustumien ammattikalastajien näkemyksiin on puolestaan ongelmallista, koska päätöksentekoon osallistumattomat ryhmät (muut, kuin ammattikalastajat) sekä paikalliset intressit jäävät tällöin huomiotta. Tilanne onkin aiheuttanut ristiriitoja perinteisten paikallisten käytäntöjen ja hallintopäätösten välillä sekä tuonut esille tarpeen sivuun jäävien ryhmien liittämistä mukaan päätöksentekoon. (Jentoft & Mikalsen 1994, 288, 306-308, ks. myös Eythorsson 1991, 110-113)

Yhteishallintokomiteoiden toimintaa tutkineiden Jentoftin ja Mikalsenin (1994) mukaan toimivan yhteishallinnon etuna eri kalastajaryhmien osallistumisen kautta olisi mahdollisuus laajempaan tietopohjaan päätöksenteossa. Toisaalta yhteishallinto voi onnistuessaan tuottaa entistä ajankohtaisempia ja eri kalastajaryhmien taholla hyväksyttävämpiä säännöksiä. Samalla demokraattisempi päätöksenteko helpottaa legitimoimaan keskusjohtoista kalastushallintoa.

Yhteishallinnon järjestämisen ongelmana on kuitenkin se, ketä hyväksytään mukaan päätöksentekoon ja kuka nämä ryhmät määrittelee. Edustavuuden vuoksi mahdollisimman monelle ryhmälle tulisi antaa mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon, mutta ryhmien lisääntyessä vaarantuu päätöksenteon tehokkuus. Ryhmien valinta voi johtaa myös valikoivaan edustukseen, jossa suositaan tiettyjä intressejä. Lisäksi ongelmana on laajuudeltaan sopivan päätöksentekoalueen määrittäminen. (Mts., 288-289)

Jentoft ja Mikalsen (1994) korostavat, että modernissa kalastushallinnossa tulisi ottaa huomioon etniset ja alueelliset ryhmät sekä heidän yksilölliset kulttuuriset ja poliittiset historiansa. Hallinnon tulisi tiedostaa ja huomioida myös erilaiset ekosysteemit ja alueiden taloudellisen ja sosiaalisen vireyden säilyttäminen sekä paikallisten kalastajien arkitiedon integroiminen päätöksentekoon päätöksiä legitimoivana tekijänä. (Mts., 313, ks. myös Eythorsson 1991, 148-150)

9.1.3 Yhteishallinnon toteutumisen edellytyksiä

Erilaisten kalastuksen yhteishallintojärjestelyjen toteutumista tutkineen Evelyn Pinkertonin (1994a) mukaan yhteishallinnon onnistuminen vaatii selvät alueelliset rajat ja jäsenyys- tai osallistumiskriteerit. Kaikkien osapuolten on hyväksyttävä tehdyt rajoitustoimenpiteet ja hallintoyksikön koon on oltava sopivassa suhteessa luonnonvarojen runsauteen ja kalastajamäärään. Näitä edellytyksiä hän kutsuu logistisiksi järjestelyiksi. (Mts., 2363, 2372-2373)

Toinen avaintekijä yhteishallinnon onnistumiselle on kustannusten jakaminen, joka toteutuu paikallisten kalastajien maksamien maksujen käyttämisenä paikallistasolla

alueen kehittämiseen. Ylemmän hallinnon osalta kustannuksia voidaan puolestaan jakaa käyttämällä paikallista vapaaehtoistyötä tiedonkeruussa ja valvonnassa. (Pinkerton 1994a, 2363, 2374) Lisäksi yhteishallinnon onnistuminen vaatii voimavarojen jakamista, joka tarkoittaa kontrollin ja paikallisten, alueellisten sekä valtakunnallisten hallintoelinten määräysvallan tasapainottamista siten, että paikallisilla hallintoelimillä on valtaa, mutta niiden on huomioitava myös ulkopuoliset käyttäjäryhmät. (Pinkerton 1994a, 2363, 2374)

Paikalliset yhteisöperustaiset kalastushallintojärjestelmät ovat yleensä lakiin perustumattomia, yrityksen ja erehdyksen kautta syntyneitä sääntelyjärjestelmiä. Ne ovat kehittyneet vastaamaan tiettyä teknologista ja väestöllistä tilannetta, tietynä historiallisena ajankohtana. Tämä sääntelyjärjestelmä joutuu uuteen tilanteeseen uusien teknologisten innovaatioiden ja valtiollisen hallintokoneiston kehittymisen myötä (Eythorsson 1991, 144). Näiden järjestelmien kyky omaksua uusia teknologisia innovaatioita ja muita yhteiskunnallisia muutoksia onkin perusta niiden menestymiselle tai ajautumiselle konfliktitilanteisiin, jotka puolestaan voivat johtaa järjestelmän häviämiseen. (Pinkerton 1994b, 318-320) Toisaalta ristiriidat ylemmän hallinnon ja paikallistason välillä voivat johtaa keskushallinnon legitimititeettikriisiin (Eythorsson 1991, 144-145, Davis 1984, 134, Hanson and Lamson 1984, 7).

Pinkertonin (1994b) mukaan itse- ja yhteishallinto toimivat parhaiten silloin, kun:

1. on olemassa paikallinen traditio, jonka pohjalle ne voivat kehittyä
2. paikallinen ideologia, arvot ja viime aikaiset kokemukset paikallistasolla luovat halun käsitellä kollektiivisia ongelmia
3. paikallistason ideologia ja uskomukset perustuvat ainakin osittain kestävän käytön periaatteelle
4. hallintoalueen maantieteelliset rajat ovat helposti erotettavissa
5. rajat perustuvat ekosysteemiin, jonka luonnonympäristön vuorovaikutussuhteet voidaan helposti havaita ja ymmärtää paikallisyhteisössä
6. yhteisön jäsenyys on selkeästi rajattavissa
7. perinteiset yhteisölliset järjestelmät ovat suhteellisen häiriintymättömiä ja toimivat kalavarojen säilyttämisen ja kalastajien tasavertaisuuden takaamiseksi
8. valtio tukee paikallisia instituutioita ja niiden kehittymistä tai ei ainakaan estä niiden toimintaa
9. valtion taholta tuleva kalastuksen sääntely on ymmärrettävää myös paikallisen arkitiedon ja käytännön kautta
10. valtio ei ole ulkopuolisten ei-ekosysteemi -perustaisten intressiryhmien (esim. markkinavoimat) taholta tulevan paineenalainen
11. itsehallinto palvelee valtion intressejä konfliktien ratkaisijana ja hallinnollisten kustannusten vähentäjänä
12. paikallisella väestöllä on itseluottamusta käyttää pakotteita, jotta asetettuja säännöksiä noudatettaisiin
13. valtio sallii myös paikallisen edustuksen yhteistyöelimissä kansallisten organisaatioiden ohella
14. yksilölliset taloudelliset tavoitteet johtavat eri intressiryhmien yhteistyöhön tai hallinto perustuu eri osapuolten tarpeet tiedostaviin paikallisiin auktoriteetteihin, joilla on valtaa asettaa sääntöjä ja valvoa niiden noudattamista tai paikalliset tavat ja ideologia, jotka pitävät yllä sääntöjä, on laajalti hyväksytyt

15. valtion byrokratia ei ole hyvin organisoitu ja pitkälle kehittynyt, vaan paikalliset systeemit ovat tehokkaampia
16. ulkopuoliset käyttäjäryhmät eivät ole pääasiassa ei-paikallisia intressejä omaavia ryhmiä, joiden ei itse suoraan tarvitse kärsiä toiminnastaan
17. ulkopuolisten käyttäjäryhmien torjumista voidaan kontrolloida tai paikalliset päätöksentekijät eivät ole täysin torjuvalla kannalla ulkopuolisia kohtaan
18. osapuolten keskinäinen intressien järjestely on mahdollista, eikä liian kallista
19. valtion hallinnossa on totuttu käsittelemään valitusmekanismeja riitojen sovittelussa, standardien soveltamisessa, perussuojelun takaamisessa ja tasa-arvoisuuden turvaamisessa
20. saavutetaan tasapaino yhteishallinnossa kansallisen tason intressien ja alueellisten luonnonvarojen välillä. (Pinkerton 1994b, 332-334)

Paikallisen ja alueellisen yhteishallinnon toteuttamisessa ja niiden liittämässä osaksi kalastushallintoa tulisikin pohtia seuraavia kysymyksiä.

1. Kuinka voitaisiin tiedostaa ja huomioida paikalliset traditiot?
2. Kuinka traditioita ja vallitsevia käytäntöjä voitaisiin hyödyntää toimivan hallintokehikon muodostamisessa?
3. Kuinka löydetään sopivat alueelliset päätöksentekoyksiköt?
4. Kuinka paikallinen arkitieto voidaan yhdistää tieteelliseen tietoon alueen ekosysteemin analysoinnissa?
5. Kuinka voidaan järjestää jatkuva valvonta ja analysointi, joka on systemaattista, luotettavaa ja hyväksyttävää sekä miten tähän tarkasteluun liitetään perinteisten paikallisten käyttäjäryhmien havaintojen pohjalta heräävät kysymykset?
6. Kuinka edellä mainitut arkitietoon perustuvat analyysit saadaan tehokkaasti välitettyä biologisen tutkimuksen tekijöille?
7. Mikä on sopiva väylä biologisen tutkimustiedon ja paikallisten kysymysten ja havaintojen sekä perinnetiedon väliselle kommunikaatiolle. Miten nämä erilaisen tietopohjan omaavat henkilöt saadaan kommunikoimaan keskenään rakentavalla tavalla?
8. Kuinka paikallinen perinteinen ja kokemusperäinen tieto muokataan "opetusvälineeksi", jota tiedemiesten ja ylemmän hallinnon kanssa yhteistyö elimissä toimivat paikallishallinnon edustajat voivat käyttää paikallisen näkökulman esittämiseen?
9. Mikä on oikea foorumi ja paikka (fyysinen tila) paikallishallinnon edustajien kannalta, kommunikointiin koulutettujen ja usein nuorempien keskushallinnon ja tutkimuksen edustajien kanssa?
10. Kuinka yhteistyöllä saavutettu tieto välitetään takaisin paikallistasolle, tietona kalavaroista ja niiden hyödyntämisestä sekä mahdollisena ratkaisuna paikallisiin konfliktitilanteisiin? (Pinkerton 1994b, 334-335)

Pinkerton (1994a) tuo esille myös sosiaalisen oppimisen tärkeyden itse- ja yhteishallintojärjestelyjen onnistumiselle. Sosiaalisella oppimisella hän tarkoittaa yhteistyöprosessin kautta muodostuvaa eri osapuolten kykyä selvittää ongelmatilanteita yhteistyössä muiden ryhmien kanssa. Tämä tarkoittaa paitsi eri osapuolten käsityksien uudelleen muotoilemista, myös halua toimia yhteistyössä tuntemattomiksi ja/tai

epäluotettaviksi koettujen tahojen kanssa. Sosiaalista oppimista voi ja tulisi tapahtua kaikilla hallinnon tasoilla. (Mts., 2374, Reich 1988)

Onnistuessaan yhteishallintojärjestelyt sekä paikallisella että ylempillä päätöksentekotasolla voivat johtaa parantuneeseen tiedonkeruuseen, analyysiin ja valvontaan; ne voivat vähentää paikallisten kalastajien ja hallinnon kustannuksia sekä johtaa konfliktien ratkaisuun, kalastuksen parempaan kannattavuuteen, aktiivisempaan osallistumiseen ja hallinnon entistä suurempaan kannatukseen eri intressiryhmien piirissä. (Pinkerton 1994a, 2376)

Kalastukseen liittyvien ongelmien ratkaisuun on esitetty myös toisista lähtökohdista muodostettuja malleja. Esimerkiksi Lennox O'Reilly Hinds (1995) on käsitellyt Kanadan Atlantin kalastuksen, lähinnä kalakantojen vaihteluun ja ylikalastukseen liittyvien ongelmien ratkaisemista yhdistetyn tieteellis-institutionaalisen hallintostrategian avulla. Tässä mallissa hallinto on edelleen pitkälti keskusjohtoista ja kunkin alueen ekologiset ominaispiirteet pyritään huomioimaan tieteellisen tutkimuksen kautta. (Mts., 271)

Hinds tuo artikkelissaan esille myös tieteelliseen tutkimukseen nojaavan hallinnon ja sääntelyn ongelmia. Tiedon keruuseen liittyvät ongelmat johtuvat paikallisten kalastajien ilmoittamista vääristä saalis ym. tiedoista. Annettuja tietoja muokataan herkästi itselle oletetusti hyödyllisempään suuntaan. Toisaalta tieteelliseen tutkimukseen perustuvia rajoituksia ei useinkaan hyväksytä paikallistasolla, vaan ne koetaan epärealistisiksi. Niinpä keskushallinnon asettamista lisensseistä, muista luvista sekä rajoituksista huolimatta kalastajien ja pyynnin määrä on monin paikoin kasvanut, kun säännöksiä ei noudateta tai niitä pyritään kiertämään. (O'Reilly Hinds 1995, 281-282)

Tieteellisiin tuloksiinkin perustuvassa kalastushallinnossa on siis otettava huomioon sosio-ekonomiset tekijät, jotka ovat historiallisesti vaikuttaneet ja vaikuttavat yhä edelleenkin voimakkaasti kalaveden käyttöön ja hallintaan (O'Reilly Hinds 1995, 279). Kalaveden hallintaa ja käytön järjestämistä käsittelevissä kysymyksissä päädytään siis lopulta ekologisen tarkastelun ohi historiallisiin, kulttuurisiin, sosiaalisiin ja taloudellisiin kysymyksiin.

9.1.4 Kalastuskunnat ja -alueet yhteishallintoelimenä

Vaikka edellä esiteltyjen Turkin ja Kanadan paikallisyhteisöjen epävirallisen kalastushallinnon lähtökohdat (ks. kappale 9.1.1) poikkeavat paljon Suomen tilanteesta, on niissä havaittavissa mielenkiintoisia yhtymäkohtia. Turkin ja Kanadan paikallishallintoyhteisöjä voi verrata useimpiin Suomen kalastuskuntiin, jotka virallisuudestaan huolimatta toimivat usein pitkälti paikallisyhteisön sosiaalisen valvonnan ja sääntelyn pohjalta.

Kalastusalueet puolestaan muodostavat yhteistyöelimen, joka ainakin periaatteiltaan vastaa edellä käsiteltyä Jentoftin ja Mikalsenin kuvaamaa ihannetta paikallisten kalastajaryhmien osallistumismahdollisuuksien suhteen (ks. kappale 9.1.2). Kalastusalueen päätöksentekoon osallistuvat kalavesien omistajien sekä vapaa-ajankalastajien ja ammattikalastajien edustajat. Käytännössä kalastusalueiden asema kalastushallinnossamme on kuitenkin monessa suhteessa ongelmallinen.

Kalastuskuntien ja -alueiden toimivuuteen liittykin monia edellä esiteltyjen tutkimusten tapauksia vastaavia ongelmia. Vastaavasti kyseisissä tutkimuksissa esitetyt ongelmien ratkaisun ja yhteistyön sujuvuuden edistämisen mahdollisuudet tuovat mielenkiintoisia näkökulmia suomalaisen kalastushallinnon toimivuuden arviointiin.

Kalastuskuntien toiminnassa on paljon eroja ja niiden hallinto on voimakkaasti paikallisten kalastajien käsissä, jotka usein pyrkivät rajoittamaan alueen ulkopuolisten,

ja varsinkin tehokkaimmilla kalastusvälineillä kalastavien ammattikalastajien kalastusta. Suuremman mittakaavan ammattikalastajat leimataan usein yhteisön ulkopuoliseksi uhaksi kalakannoille ja perinteiselle yhteisölliselle päätöksenteolle.

Toisaalta myös kylän ulkopuolelta tuleva vapaa-ajankalastus on paikoin koettu uhkana omalle sääntelyjärjestelmälle. Nykyisin onkin usein korostettu tarvetta suhtautua ulkopuoliseen vapaa-ajankalastukseen ja kalastusmatkailuun hyödyntämismahdollisuutena, eikä omia mahdollisuuksia rajoittavana haittana (esim. Ryhänen 1995, Hyytinen ja Kurki 1989, Jaakkola ym. 1990).

Lisäksi myös Suomessa on olemassa ristiriitoja kalaveden omistuksen ja yleisen käyttöoikeuden välillä. Paikalliset kalaveden omistajat korostavat omistusoikeuttaan, kun taas uudemmassa kalastuslainsäädännössä ja ylemmän kalastushallinnon päätöksenteossa pyritään entistä painokkaammin turvaamaan myös muiden ryhmien kalastusoikeuksia. (Ks. kappale 9.1.1)

Kalastuskuntahallinnon osallistumiskriteerinä on maanomistus, jolloin osa intressiryhmistä rajautuu sen ulkopuolelle. Jotta kalastuskunnista saataisiin nykyistä toimivampia paikallisia itsehallintoyksiköitä, tulisi taata entistä paremmin erilaisten kalastajaryhmien mahdollisuus osallistua niissä tapahtuvaan päätöksentekoon. Toisaalta se vaatisi myös entistä suurempaa osallistumishalukkuutta. Kolmas huomioitava asia on halu kalastuksen järjestämiseen siten, että kalavaroja hyödynnetään tarkoituksenmukaisesti. Kanadan ja Turkin tapauksissa on kysymys halusta rajoittaa kalastusta kalakantojen turvaamiseksi, meillä puolestaan ongelmana on usein kalavarojen alikäyttö (esim. Lindqvist ym. 1988, 38).

Tilanne on vastaava myös kalastusaluehallinnossa, jonka päätöksentekoon osallistuvat vain kyseisen alueen kalastajat. Ylemmän kalastushallinnon ja tutkimuksen liittäminen kalastusalueiden toimintaan tapahtuu ainoastaan välillisesti, kalastusviranomaisten valvonnan kautta. Tällöin ylemmän kalastushallinnon ja paikallisten intressien yhteensovittaminen jää viime kädessä läänin kalastusviranomaisten eikä yhteistyöelimen tehtäväksi.

Aluejaoissa (ks. kappale 9.1.3) ovat ongelmana "veteen piirretyt viivat". Etenkin kalastuskuntajaot pirstovat vesistöt usein hoitotoimenpiteiden ja käytön järjestämisen kannalta tarkoituksettoman pieniin osiin. Kalastusalueissa tätä ongelmaa on pyritty välttämään muodostamalla ekologisesti yhtenäisiä, koko järvioltaan kattavia alueita. Kaikilla alueilla tämä ei kuitenkaan ole onnistunut, koska läänien rajat rajoittavat myös kalastusalueiden perustamista (ks. esim. Orivesi, Kuva 1). Aluejakojen ohella kalastusaluejärjestelmän ongelmaksi voidaan katsoa sen päällekkäisyys muiden kalastushallinnon elinten kanssa ja kalastusaluejaon yhtenemättömyys minkään muun hallinnollisen alueen tai yhteisön kanssa.

Kalastusalueet eivät ole myöskään pystyneet tekemään toiminnastaan kovin kattavaa, sillä kalastuskunnat eivät ole luovuttaneet niille tehtäviään toivotussa määrin.¹² Kalastusalueiden tekemien kalaveden käyttö- ja hoitosuunnitelmien ongelmana on puolestaan toimintavaltuuksien ja pakotteiden puuttuminen. Suunnitelmat ovat pelkästään ohjeellisia, eivätkä juurikaan sisällä konkreettisia tavoitteita ja toimintaohjeita (ks. esim. Korhonen ym. 1992, Korhonen ja Turunen 1992). Suunnitelmien laatiminen onkin vaikeaa, ottaen huomioon sitä hyväksymässä olevien ryhmien näkemys- ja intressierot suhteessa kalaveden käytön järjestämiseen.

¹² Kalastuskunnat ovat tehneet kalastuksen järjestämistehtävien siirtosopimuksia kaikkiaan vain noin viidennelle kalastusalueiden vesialasta, näistä suurin osa liittyy ilmeisesti yhtenäisten kalastuslupa-alueiden luomiseen (Kilpinen 1995).

Ongelmallista kalastusalueen päätöksenteossa voi olla myös se, että ammattikalastajien edustus kalastusalueen kokouksissa jää helposti niin pieneksi, etteivät he käytännössä pääse vaikuttamaan tehtyihin päätöksiin. Tämän seurauksena kalastusalueen päätöksistä valitetaan usein. Valitukset ja niiden käsittelyt puolestaan vähentävät yhteistyöhalukkuutta ja päätöksenteon tehokkuutta. (Vrt. Pielisen kalastuskonfliktin tapauskuvaus, kappale 6.1)

Kustannusten jaon suhteen (ks. kappale 9.1.3) suomalaisen kalastushallinnon ongelmana on, miten tarkoituksenmukaisesti ja kenen etujen mukaan varat paikallistasolla käytetään. Kun kalastuskuntien ja -alueiden edustus on paikallisten kalastajien ja suurimmaksi osaksi paikallisten kalaveden omistajien käsissä, ovat tehdyt kehittämis- ja hoitotoimenpiteet myös heidän etunsa mukaisia. Sama ongelma on olemassa myös kontrollin ja määräysvallan tasapainottamisen suhteen. Paikallistasolla ei ole olemassa mitään velvoitteita ulkopuolisten kalastajaryhmien etujen huomioimiseksi. (Vrt. kalastusmatkailun ongelmat, kappale 3.1.2)

Etenkin kalastusalueiden toiminnassa on nähty ongelmalliseksi periaate, jonka mukaan varoja hankitaan vain toiminnasta aiheutuneiden menojen ja kalavesien hoidon kustannusten kattamiseen. Kalastusalueet eivät tavoittele taloudellista voittoa. Tällöin myös tehdyt toimenpiteet vastaavat ainoastaan päätöksenteossa mukana olevien paikallisten kalastajaryhmien tarpeita. Paikallisia kalataloushyödykkeitä (tuotteita ja palveluja) ei markkinoida ulospäin. Kalastusalue toiminnan kehittämiseksi onkin esitetty sen suuntaamista enemmän yritystoiminnaksi. Ulkopuolisten käyttäjäryhmien ja julkisen sektorin näkökohdat tulisi huomioida entistä paremmin. Toisaalta tulisi pyrkiä lääni- ja aluetasoisien suunnittelun toisiaantukevuuteen. (Kilpinen 1990, 65)

Hallinnon tasapainottamisen ongelmana (ks. kappale 9.1.3) voi olla myös kalastusviranomaisten valvova rooli suhteessa kalastuskunta ja -aluehallintoon. Tämä voidaan kokea omaa päätöksentekoa rajoittavana ja sitä kautta osallistumishalukkuutta vähentävänä tekijänä.

Erilaisen tietoperustan omaavien kalastuksen päätöksentekotahojen keskinäinen kommunikaatio on selvästi toimimatonta ja johtaa eri tietopohjaan perustuvien päätösten väheksymiseen. Nykyisellään keskustelu näiden ryhmien välillä tuntuu toteutuvan vain yksittäisissä tilaisuuksissa ja yksittäisten, usein keskenään riidoissa olevien henkilöiden välillä. (Ks. kappale 9.1.2)

Vaikka Suomessa kalastajien arkitieto on kalastuskunta ja -aluejärjestelmien kautta jo nyt osa kalastushallinnon päätöksentekoa ovat tiedolliset ristiriidat keskeisellä sijalla paikallisissa kalastuskonflikteissa. Konflikteissa kärjistyvät kalastajien erilaiset käsitykset kalavaroista ja niiden hyödyntämisestä sekä arkitiedon ja tieteellisen tiedon väliset ristiriidat.

Kalastajien arkitiedon hyödyntäminen kalastushallinnossa onkin konfliktien ratkaisun kannalta yksi keskeisimpiä kysymyksiä. Kuten olen jo aikaisemminkin todennut, tiedollisten ristiriitojen ratkaiseminen sisävesiemme kalastuskonflikteissa ei onnistu pelkästään kalavaroista tehdyistä tutkimuksista tiedottamalla, sillä paikalliset kalastajat pitävät usein tutkimusten tekotapaa ja tuloksia virheellisinä. Tutkimuksille, samoin kuin niihin perustuville päätöksille, saataisiinkin mahdollisesti laajempi hyväksyntä, jos eri kalastajaryhmien arkitieto integroitaisiin osaksi tutkimusta ja ylemmän kalastushallinnon päätöksentekoa. Käytännössä tämä voisi tapahtua sopivan yhteishallintoelimen työskentelyssä.

Toimiva yhteistyö lisää myös eri päätöksentekotasojen keskustelumahdollisuuksia ja vähentää näin puutteellisesta kommunikaatiosta johtuvia konflikteja. Suomen kalastushallinnossa kommunikaatiomahdollisuuksien lisääminen voisi tapahtua esimerkiksi liittämällä kalastusalueen toimintaan entistä selvemmin myös tutkijoita ja ylemmän kalastushallinnon edustajia.

Kalastuskuntien ja -alueiden ajautumien konfliktitilanteisiin ylemmän kalastushallinnon ja modernien kalastajaryhmien kanssa on myös osaltaan tulkittavissa paikallisten päätöksentekijöiden kyvyttömyydeksi omaksua uutta kalastuskulttuuria sekä sen mukanaantuuja ja vaatimia muutoksia kalastuksen järjestämiseen. Tilanteen ratkaiseminen vaatisi paikallisyhteisössä halua syvempään ideologiseen muuntautumiskykyyn uusien tilanteiden myötä sekä sitä kautta uusien toimintatapojen hyväksymistä ja/tai omaksumista (Pinkerton 1994b, 319-320). (Ks. kappale 9.1.3)

9.2 Kalavesien kaavoitus - lokerointia vai käytön optimointia

Kalavesien kaavoituksella tarkoitetaan kalaveden jakamista alueellisesti ja/tai ajallisesti eri kalastajaryhmien kesken. Kaavoitus -termin käyttämisestä tässä tarkoituksessa on kritisoitu useammaltakin taholta. Koska se tuntuu kuitenkin vakiintuneen käyttöön yleisessä kalastuksen järjestämisestä koskevassa keskustelussa, on sitä perusteltua käyttää myös tässä tutkimuksessa.

Koska kalavesien jakamista eri kalastajaryhmien kesken on esitetty myös yhdeksi mahdollisuudeksi vähentää konflikteja, se liitettiin mukaan Oriveden kalastajien teemahaastatteluihin. Kaavoitusajatuksista kysyttiin sekä yleisellä tasolla - alueitten jakamisena eri ryhmien kesken että kalastajien omana halukkuutena siirtyä toiselle alueelle, jos jako sitä edellyttää. Yleisesti ottaen vapaa-ajan kalastajat suhtautuivat kaavoitusajatukseseen kielteisesti. Erityisesti omaa siirtymistä pidettiin vastenmielisenä ja monet kieltäytyivät siitä kokonaan.

Kaikkein kielteisimmin kaavoitukseen suhtautuivat kalastuskuntien edustajat sekä muut, kotitarvetta kalastuksensa motiivina painottaneet paikalliset vapaa-ajan kalastajat. Näistä henkilöistä monella on vuodesta toiseen samat ja jopa perityt kalapaikat, jotka on opittu tuntemaan perusteellisesti ja joista saadaan sellaista saalista kun halutaan. Näistä kalapaikoista ei olla valmiita luopumaan ja se merkitsisi joillekin jopa koko kalastuksen lopettamista.

"Missäs sitä kalastas, jos ei tässä lähivesillä."

Monet vapaa-ajan kalastajat olisivat kuitenkin valmiita rajaamaan ammattikalastusta entistä selvemmin vain yleisvedelle.

Haastatellut ammattikalastajat puolestaan suhtautuivat kaavoitusajatukseseen myönteisemmin. Monelle ammattikalastajalle "kaavoitus" onkin tavallaan arkipäivää jo nyt, kun kaikille halutuille kalastusalueille ei välttämättä saada kalastuslupia.

"Ammattikalastushan on jo nyt rajattu yleisvedelle."

Ammattikalastajien, kuten monien vapaa-ajan kalastajienkin, huolena olivat kuitenkin kaavoituksen toteutuessa mahdollisesti pitenevät kalamatkat.

Yleisesti kaavoitusajatuksen vastustamista perusteltiin turhien rajojen välttämällä, kun entistenkin kalastuskuntien ja -alueiden rajojen hahmottaminen on monelle hankalaa. Kaavoituksen katsottiin myös mahdollisesti lisäävän kateutta ja ristiriitoja kalastajien välillä.

"Kala on aina parempaa toisella rannalla."

Monet kaavoitusta vastustaneet epäilivät myös alueiden jakamisen käytännön toteutuksen onnistumista. Keskeisiä kaavoituksen toteuttamiseen liittyviä kysymyksiä katsottiin olevan alueiden rajausperusteiden, alueiden koon ja alueiden jaosta päättävän tahon määrääminen.

Haastatelluista Oriveden kalastajista löytyi myös muutamia kaavoitusajatuksen kannattajia. He ovat lähinnä nuoria ja paljon liikkuvia vapaa-ajan kalastajia, jotka ovat

aktiivisesti mukana myös erilaisissa kalastuksen hallintoelimissä ja seuroissa. Kannattajiensa taholta kaavoituksen katsottiin toteutuessaan parantavan kaikkien kalastajaryhmien mahdollisuuksia saada toivomaansa tai tarvitsemaansa saalista. Kaavoituksen nähtiin myös mahdollisesti vähentävän konflikteja.

"Kaavoitus on välttämätön tulevaisuudessa. Ammatti-, urheilu-, ja virkistyskalastuksen harjoittaminen rinnakkain ei ole tuloksellista. Tämä on kehityksen välttämätön suunta."

"Varsinkin kausiluontoisesti olisin valmis kaavoitukseen - se vähentäisi ristiriitoja."

Kalavesien kaavoitus voidaan siis positiiviselta kannalta katsottuna nähdä mahdollisuutena tarjota erilaisille kalastajille heidän tarpeitaan vastaavia kalastusalueita. Käytännössä tämä tarkoittaa vesialueiden varaamista erilaisiin käyttötarkoituksiin sen mukaisesti, mihin ne parhaiten soveltuvat sekä vastaavasti kulutuksen ohjaamista niille alueille, jotka sitä parhaiten palvelevat. Ajatus kuulostaa hyvältä ja yksinkertaiselta mutta kuten haastatteluaineistokin todistaa, sen toteuttaminen käytännössä vaatii monien ongelmien ratkaisemista. Esimerkiksi sen kalastushallinnon tason valitsemista, joka toteuttaa kaavoituksen käytännössä, eri käyttötarkoitusten ja niille sopivien kalavesien määrittelyä sekä näiden alueiden kalakantojen hoitamista valittua pääasiallista käyttötarkoitusta vastaavalla tavalla (Nyrönen 1995).

Näiden ehtojen täyttäminen puolestaan sisältää useita erilaisia ongelmia. Kaavoitus törmää jo ajatuksena yleiseen ajattelutapaan, jonka mukaan kalastajien yhdenmukainen kohtelu tarkoittaa kaikkien pääsyä samoille kalavesille (Nyrönen 1995). Haastatteluaineistossa tämä ilmenee käsityksinä kaavoituksen kateutta ja riitoja lisäävästä vaikutuksesta. Joissakin tapauksissa jo pelkkä ajatus kaavoituksesta herätti voimakasta vastustusta.

"Siinä se vasta kätteus tulloo, jos sie ruppeet semmosia tekemmään."

"En hyväksy kaavoitusta, enkä muuta lokerointia."

Jotta kaavoitus voitaisiin käytännössä toteuttaa, yhdenvertaisuus tulisikin käsittää pyrkimyksenä tarjota kullekin kalastajalle hänen tarpeittensa mukainen kalastuskohde (Nyrönen 1995).

Myöskään kaavoituksen toteuttajan määrittäminen ei ole yksinkertaista. Tehtävään on joiltain tahoilta esitetty kalastusaluetta (esim. Nyrönen 1995, Torssonen 1995) mutta sen asema kalastushallinnossamme on ainakin toistaiseksi ollut sangen ongelmallinen. Kalastusalue voi "kaavoitusta" suunnitellessaan törmätä ensinnäkin asiantuntijuuden puutteeseen ja toisaalta toimivalta -ongelmiin, puhumattakaan mahdollisista päätösvaltaan liittyvistä taisteluista eri hallinnontasojen välillä. Kalastusalueiden ekologisiin aluekokonaisuuksiin perustuva rajausta tukee sinällään myös kaavoituksen perusajatusta, ekologisesti sopivien alueiden määräämisestä eri käyttötarkoituksille. On kuitenkin syytä muistaa, ettei kalastuksessa ole kysymys pelkästään kalavarojen jaosta eri ryhmien kesken, vaan kalavesien käytössä vaikuttavat myös moninaiset kulttuuriset, sosiaaliset ja taloudelliset tekijät.

Ensimmäinen askel kohti kaavoitusajatuksen sisältämien yleisesti hyväksyttävien tavoitteiden saavuttamista olisikin koko kaavoitustermin ja siihen väistämättä liittyvien kielteisten rajaus- ja sääntelyajatuksen unohtaminen. Kaavoituksen sijasta tulisi puhua vaikkapa kalavesien käytön optimoinnista, joka pyritään saavuttamaan jo käytössä olevia, tuttuja kalastuksen ohjauskeinoja (alue-, aika- ja pyydyksiin liittyvät rajoitukset) sekä entistä tarkoituksenmukaisempia kalavesien hoitotoimenpiteitä apuna käyttäen. Tätä kautta entistä useammat kalastuksen järjestämistä pohtivat tahot saattavat

huomata puhuvansa itseasiassa samoista tavoitteista (ks. esim. Torssonen 1995, Kaijoma 1995, Jaakkola ym. 1990, Tarikka 1995, Teiro 1995b).

9.3 Kuntien rooli kalavesien käytön järjestämisessä

Nykyinen kalastushallintomme koostuu valtakunnallisesta hallinnosta, läänintason hallinnosta, ekologisin perustein määräytyvistä alueista ja kalastuskuntahallinnosta, joka noudattaa pitkälti (varsinkin Pohjois-Karjalassa) maarekisterikylien mukaisia rajoja. Hallinnollisena yksikkönä kunnat jäävät tästä kuviosta täysin irralliseksi. Monet kunnat ovat kuitenkin maaomaisuutensa kautta merkittäviä kalaveden omistajia ja niillä on kalastuskuntien osakkaana ainakin periaatteessa sananvaltaa kalavesien käytön järjestämisessä. Tässä yhteydessä tarkastelen neljän Oriveden alueen kunnan: Kiteen, Liperin, Savonrannan ja Rääkkylän roolia alueensa kalavesien käytön järjestämisessä. Millaisia odotuksia ja intressejä kalavesiin näissä kunnissa kohdistetaan ja miten niitä pyritään toteuttamaan?

Kuntien edustajien haastattelut

Yhdessäkään alueen kunnassa kalavesiin liittyvät asiat eivät ole selkeästi jonkun henkilön vastuualueita, vaan ne koskettavat eri virkamiehiä ja erilaisia toimialoja. Yleensä näiden asioiden hoitaminen kuuluu kunnanjohtajan ja elinkeinoasiamiehen tai vastaavan viranhaltijan toimenkuvaan mutta myös maaseutusihteerin tai ympäristösihteerin mainittiin käsittelevän kalavesiin liittyviä kysymyksiä. Rajanvedon eri henkilöille kuuluvien tehtävien välillä katsottiin usein olevan epäselvä.

Kalavesien hyödyntäminen onkin alueen kunnissa yksittäisiä poikkeustapauksia lukuunottamatta ollut heikkoa. Vaikka kuntien hallinnossa tunnutaan olevan suhteellisen hyvin selvillä siitä, että kunnat ovat maaomaisuutensa kautta monissa kalastuskunnissa hyvinkin suuria osakkaita, ei omistusoikeutta hyödynnetä juuri lainkaan. Kunnat eivät käytännössä koskaan lähetä edustajiaan kalastuskuntien kokouksiin tai muutenkaan pyri hyödyntämään kalavesiään. Koska kunnissa ei ole palkattuja kala-alan asiantuntijoita, koetaan usein myös tietämättömyys esteeksi asioihin puuttumiselle. Toisaalta kunnissa luotetaan kalastushallinnon päätöksenteon asiallisuuteen ja joissain tapauksissa kunnan edustuksen kalastuskunnissa katsotaan toteutuvan kunnan luottamushenkilöiden kalastuskuntien toimintaan osallistumisen kautta. Joissain yhteyksissä viitataan myös siihen, että riittäisi koetuista kalastusasioista halutaan pysyä erossa.

Alueen kuntien kalavesiin liittyvät hankkeet ovat tällä hetkellä suurimmaksi osaksi keskeytettyinä. Kaikissa alueen kunnissa kalavesiä on kuitenkin pyritty jossain määrin hyödyntämään matkailuvälineinä. Käytännössä toimenpiteet ovat rajoittuneet lähinnä venematkailun kehittämiseen, jota on pyritty edistämään maisemamainonnan ja joidenkin fyysisten rakenteiden, kuten rantautumispaikkojen rakentamisen avulla. Kalastusmatkailua ei kehittämishankkeissa sen sijaan ole paljoa huomioitu.

Vain yhdessä alueen kunnista (Savonranta) on venematkailun kehittämiseen liitetty kiinteästi virkistyskalastusmahdollisuuksien parantaminen. Tähän liittyvinä toimenpiteinä mainittiin erilaiset vesistöjen hoitotyöt, pelkästään vapakalastukseen varatun alueen perustaminen ja lohikalojen istutukset. Alueen mainonta koettiin kuitenkin ongelmalliseksi.

Venematkailun ohella kuntien kannalta tärkeäksi kalavesien käyttömuodoksi katsottiin kuntalaisten oma virkistyskäyttö. Kalavesien keskeisimmiksi hyödyntämismuodoiksi koettiin siis vapaa-ajan viettoon ja luonnosta nauttimiseen liittyvät toimet. Tästä huolimatta vapaa-ajan kalastuksen kehittämiseen ei kuntien taholta uhrata voimavaroja.

Ammattikalastuksella ei alueen kunnissa nähty olevan kovinkaan suurta merkitystä. Varsinaisesti ammattikalastuksella eläviä ruokakuntia on kussakin kunnassa vain muutama. Sen sijaan ammattimaisella kalastuksella nähtiin olevan jonkin verran merkitystä mahdollisena maatalouden sivuelinkeinona. Kalastuselinkeinoihin liittyvät hankkeet ovat virkistyskalastus -hankkeiden tavoin vähäisiä. Kaikissa alueen kunnissa on kuitenkin rakennettu satamapaikkoja ja hileasemia ammattikalastajille. Yhdessä alueen kunnista kalastuselinkeinojen kehittelyyn varatut määrärahat on jätetty käyttämättä kunnan alueella käytävän ammattikalastajien ja kalastuskunnan välisen riidan takia.

Myös ammattikalastuksen merkitystä korostetaan Savonrannalla muita alueen kuntia enemmän. Kalastuselinkeinojen osalta on tavoitteeksi asetettu luonnonkalan markkinoiden kehittäminen ja tuotekehittely. Tarkoituksena on luoda kunnalle positiivinen imago järvikalan "tuottajana". Asian tiimoilta ei ole toistaiseksi käynnissä erityisiä hankkeita, vaan toiminta on yksittäisten kalastajarytmiä harteilla. Kunta on tarjonnut kuitenkin kannustavan ilmapiirin.

Kalastukseen liittyviä ongelmia ei alueen kunnissa ole juurikaan pohdittu tai niillä ei nähdä olevan kunnan kannalta merkitystä. Kalastusmatkailun edistämiseen liittyvistä ongelmista mainittiin kalastuslupajärjestelmän monimutkaisuus sekä yhteislupa-alueiden puuttuminen ja pienuus. Mahdollisille kalastusmatkailijoille toivottiin entistä parempia luvansaantimahdollisuuksia. Luvansaannin edistämiseen ei kuntien taholta kuitenkaan oltu puututtu, lukuunottamatta Savonrannan vapakalastusalueelle järjestettyä luvanmyyntiä.

Kunnissa oli myös (ainakin joskus) pohdittu kysymystä kalavesien kunnosta ja saalisvaroista. Onko alueella tarjottavanaan saalista kalastusmatkailijalle? Miten kalakantojen vaihtelun vaikutuksia voitaisiin vähentää? jne. Mainittua Savonrannan vapakalastusaluetta, jonne istutetaan jatkuvasti lohikaloja, lukuunottamatta nämäkään pohdinnat eivät olleet johtaneet toimenpiteisiin.

Kalastuselinkeinojen ongelmakohtiksi nähtiin kalan käsittelyyn ja jatkojalostukseen liittyvät tilakysymykset sekä yleensäkin kalastuselinkeinojen harjoittamiseen liittyvät ongelmat. Ammattikalastukseen liittyvät epävarmuustekijät koettiin kunnan verotulojen kannalta haitallisiksi, joskaan sille ei laskettu kovin suurta merkitystä ammattikalastajien pienen määrän takia.

Ammatti- ja muiden kalastajien välisten ristiriitojen katsottiin joissain tapauksissa vaikeuttavan kalavesien hyödyntämistä. Tulehtuneiden tilanteiden arvioitiin olevan myös koko kunnan maineen kannalta haitallisia mutta niihin ei kuitenkaan kunnan taholta haluttu tai katsottu tarpeelliseksi puuttua. Konflikteihin puuttumisen nähtiin mahdollisesti pahentavan tilannetta. (Ks. Rääkkylän kunnan rooli Onkamon kalastuskiistassa, kappale 6.3)

Alueen kunnissa ei ole selviä suunnitelmia tai edes kovin selvää käsitystä siitä, miten kunnat voisivat hyödyntää kalavesiään entistä tehokkaammin tai yleensäkin osallistua kalavesiä koskevaan päätöksentekoon. Joitain "heräämisiä" on havaittavissa mutta toistaiseksi kalavesien hyödyntämisen kehittäminen perustuu pitkälti yksityisten yrittäjien aktiivisuudelle.

Koska kunnilla on jo olemassaoleva vaikutusväylä alueensa kalastuksen järjestämiseen kalastuskuntien osakkuuden kautta, voitaisiin tätä hyödyntämällä edistää myös kunnassa kalavesiin kohdistettuja tavoitteita. Esimerkiksi kalavesien matkailullista hyödyntämistä voitaisiin edistää takaamaan sujuva kalastuslupien saanti ulkopuolisille virkistyskalastajille ja suuntaamalla kalavesien hoitoa huomioimaan enemmän virkistyskalastuksen tarpeita. Vastaavasti kunnalla olisi mahdollisuuksia myös ammattikalastajien toimintaedellytysten turvaamiseen.

Esimerkki kunnan aktiivisesta osallistumisesta alueensa kalavesien käytön järjestämiseen on Kuopion kaupunki¹³, joka omistaa kaikkiaan yli 8000 hehtaaria vesistöjä Kallavedellä. Vesistöt ovat tulleet kaupungille Ruotsin kuninkaan lahjoituksena kaupunkia perustettaessa sekä muina lahjoituksina ja ostoina. Tämän lisäksi kaupungilla on maaomaisuutensa kautta osakkuus noin 70 kalastuskunnassa, joista noin kymmenessä kaupunki käyttää puheoikeuttaan. Kaupungin hallinnossa kalastusasiat kuuluvat teknisen viraston alaisuudessa toimivan maanmittausosaston kalataloustoimistolle, jossa asiat hoidetaan virkamiestyönä.

Vuonna 1995 Kuopion kaupunki myi omaan lukuunsa kaikkiaan 1725 vapaa-ajan kalastuslupaa ja 9 ammattikalastuslupaa. Verkkomerkkejä myytiin yhteensä 4733 kappaletta, yleismerkkejä muille seisoville pyydyksille 2574 kappaletta, uistinlupia 1080 kpl, tuulastuslupia 69 kpl ja muikkuverkkolupia 85 kpl. Lisäksi myytiin trooliluvat kahdelle troolille ja nuottalupia 194 vuorokaudeksi.

Kaupungin hallinnoimalla kalavedellä on harjoitettu troolausta vuodesta 1981 lähtien. Samalla myös taistelu troolaajien ja muiden kalastajien välillä on jatkunut aina viime vuosiin saakka, kunnes vuonna 1994 kiistat alkoivat laantua muikkukannan parantumisen myötä. Kaupunki on kiistojen aikana ollut lähes ainoa kalaveden omistaja, joka on myöntänyt troolilupia.

Kuopion kaupunki on siis aktiivisella toiminnallaan alueensa kalavesien käytön järjestämisessä parantanut ammattikalastajien toimintaedellytyksiä turvaamalla heidän kalastusmahdollisuutensa. Toisaalta myytyjen kalastuslupien määrä osoittaa, että myös vapaa-ajan kalastusluville on ollut käyttöä.

¹³ Kuopion kaupunkia koskevat tiedot on saatu kaupungin kalastusasioista vastaavan virkamiehen, Esko Pekkarisen kanssa käydyssä puhelinkeskustelussa 3.1.1996.

10 LOPUKSI - MIETTEITÄ

Paikallisten kalastuskonfliktien kärjistyminen

Sekä haastatteluaineistosta että varsinaisista konfliktitapauksista käy ilmi, että ristiriitojen kärjistyminen on monissa tapauksissa tapahtunut hyvin samankaltaisen toimintakuvion kautta. Kalastuskuntien ei-toivottuihin päätöksiin lähdetään hakemaan muutosta muutoseikkoihin vetoamalla. Kokousjärjestelyistä, pöytäkirjoista ja menettelytavoista etsitään virheitä, joiden avulla pyritään mitätöimään päätöksiä. Näissä tilanteissa turvaudutaan usein myös asiantuntija-apuun. Kalastuskunnissa tätä menettelyä ei hyväksytä. Niissä katsotaan, että varsinainen asia tulisi olla valituksen perustana ja asianajajien tuomista kokouksia "valvomaan" pidetään epäasiallisena.

Muutoseikat ovatkin ilmiselvästi kalastuskuntien ns. heikko kohta. Paikallisilla kalastuskuntien aktiivijäsenillä ei välttämättä ole kokemusta ja tietoa siitä, miten kalastuskuntatoiminta kokouksineen ja pöytäkirjoineen tulisi hoitaa muodollisesti oikein. Päätöksiin jää usein huomauttamisen varaa. Näin tarjotaan vastustajille helppo väylä kumota tehtyjä päätöksiä tai estää niiden syntyminen.

Päätösten muodolliseen puoleen puuttumien ja erityisesti ulkopuolisten asianajajien tuominen mukaan kiistaan aiheuttaa helposti neuvotteluyhteyden katkeamisen. Näin onkin tapahtunut esimerkkiprojekti- ja haastattelualueella asioista on sen sijaan pystytty neuvottelemaan ennen "pattitilanteen" syntymistä tai päätöksentekijöillä on tarpeeksi auktoriteettia ja he nauttivat tarpeeksi suurta luottamusta, jolloin päätöksistä ei valiteta.

Kalastuskunnat - paikallinen itsehallinto

Kalastuskuntien tarpeellisuudesta ja niissä tapahtuvan päätöksenteon "vääristyneisyydestä" käydään tällä hetkellä vilkasta keskustelua. Tässä keskustelussa kalastuskunnat ja etenkin niissä vaikuttavat eläkeikäiset paikalliset isännät, joiden sanotaan lähtevän luottamustehtävistään vasta "jalat edellä", leimataan usein kehityksen jarruttajiksi ja ongelmien aiheuttajiksi. (Mm. Karjalainen 29.11.1995, 30.11.1995)

Tämä onkin varmasti osa totuutta. Ongelma ei kuitenkaan ole tässä tapauksessa pitkäikäinen. Sen sijaan suurempi ongelma on nuorten ja ei-paikallisten osakkaiden kiinnostuksen herättäminen kalastuskuntatoimintaan, kun nykyisin niissä vaikuttavat henkilöt väistyvät. Toisaalta kalastuskuntien toimintaa voitaisiin jo nyt muokata enemmän muutkin kuin paikalliset kotitarvekalastajat huomioivaan suuntaan, aktiiviomalla myös muita omistajaryhmiä mukaan kalastuskuntien toimintaan. Ei-paikallisille osakkaille sopimattomat kokousajat ja mahdolliset muut osallistumisen esteeksi nähdyt käytännön järjestelyt eivät ole mikään ongelma, jos tarpeeksi moni ei-paikallinen tai muutoin samanhenkinen osakas on mukana päätöksenteossa. Enemmistöllä saadaan varmasti muutettua epäedulliseksi koettuja järjestelyjä.

Periaatteessa kalastuskuntahallinto olisi siis järjestettävissä entistä paremmin ainakin erilaisia vapaa-ajan kalastajaryhmiä ja heidän tarpeitaan huomioivaksi. Kalastuskuntia tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava niiden merkitys paikallistasolla. Tällöin

keskeiseksi kysymykseksi nousee se, miten kalastuskuntien toimintaan aktiivisesti osallistuvan ryhmän muuttuminen vaikuttaa paikallisyhteisön elämään.

Kalastuskunnat voidaan nähdä yhtenä maaseudun perinteisen elämäntavan viimeisimmistä säilyttäjäistä. Ne ovat isäntien viimeisiä vallankäytön areenoita - mahdollisuus ylläpitää maanomistukseen perustuvaa sosiaalista hierarkiaa. Toisaalta kalastuskunnat ovat myös yksi viimeisistä perinteisiä maaseudun kyläyhteisöjä ylläpitävistä voimista. Kalastuskuntien päätöksentekoon ja toimintaan osallistuminen on sosiaalista toimintaa, joka kerää kyläläiset yhteen; kokouksiin, talkoisiin jne.

Monet kalastuskunnat eivät ole pystyneet mukautumaan uuteen yhteiskunnalliseen ja kalastuskulttuuriseen tilanteeseen. Kysymyksessä voidaan katsoa olevan kulttuurisen viiveen, sillä kalastuskuntien on tulevaisuudessa pystyttävä mukautumaan enemmistön tarpeisiin (ks. kohta 3) ja jonka ne myös epäilemättä tekevät uuden päätöksentekijäsukupolven myötä. Tämän kehityksen ei kuitenkaan tarvitse merkitä kalastuskunnan yhteisöllisten merkitysten häviämistä. Moderni kalastuskuntahallinto voi onnistuessaan tarjota edelleen mahdollisuuksia kyläläisten ja loma-asukkaiden, jotka ovat olennainen osa monen kylän elämää, yhteistoiminnalle ja yhteenkuuluvuuden tunteen säilyttämiselle.

Mikä on enemmistö kalastusasioissa ja mikä on sen merkitys?

Sisävesiemme kalastus on valtaosaltaan vapaa-ajankalastusta sekä saaliin määrällä että erityisesti kalastajien lukumäärällä mitattuna. Kun sisävesillämme kalasti vuosikymmenen vaihteessa yli 1,6 miljoonaa vapaa-ajankalastajaa, oli ammattikalastajia vastaavasti vajaa 1500. (Leinonen ja Tuunainen 1995, 38, 40) Monista vapaa-ajankalastajien mielipiteen ilmauksista (tämän tutkimuksen empiirinen aineisto mukaanlukien) käy ilmi, että suurin osa vapaa-ajankalastajista vastustaa erityisesti tehokkaimpia ammattikalastusmenetelmiä. Tästä johtuen voidaankin kysyä, mikä on enemmistön mielipiteen merkitys päätettäessä kalastuksen järjestämisestä.

Kysymys ei siis viimekädessä ole siitä, tyhjennetäänkö trooleilla tai nuotilla vesistöt kaloista, vaan siitä haluaako ammattikalastajiin nähden ylivoimaisen suuri joukko vapaa-ajankalastajia nähdä näitä kalastusvälineitä omilla kalavesillään. Jos asiaa ajatellaan tästä näkökulmasta, tulee väistämättä esille tarve rajoittaa modernia ammattikalastusta tai suunnata sitä vähemmän vastustusta herättäviin pyyntimuotoihin, kuten rysäpyyntiin. Oriveden kalastajien haastatteluista käy kuitenkin ilmi, että alueella jossa rysäkalastus on viime aikoina yleistynyt, on myös sen vastustus "nostamassa päätään". Tästä voisikin tehdä sen johtopäätöksen, että näkyvät ja virkistyskalastusta tehokkaammat ammattikalastusmenetelmät tulevat aina herättämään jonkinlaista vastustusta.

Jos troolaus kiellettäisiin vastustus siirtyisi todennäköisesti sen sijalle otettuihin menetelmiin. Eri asia on se, missä määrin vastustaminen olisi lievempää ja missä määrin muiden kalastajien mielipiteitä pystyttäisiin siinä tilanteessa muokkaamaan suvaitsevampaan suuntaan. Kysymyksessä on kuitenkin siirtyminen hyvin näkyvästä, kalastajan läsnäoloa vaativasta ja liikkuvasta kalastusmuodosta, passiivisempaan, valikoivempaan ja elävänä pyytävään kalastusmuotoon.

Suurimman käyttäjäryhmän ohella kalastuksessa on olemassa myös toisenlainen enemmistö - kalan ostajat. Jotta kuluttajille voitaisiin jatkossakin tarjota kotimaista, sisävesiltä pyydettyä kalaa, ei ammattikalastusta voida kokonaan syrjäyttää. Sen sijaan on syytä pohtia voidaanko ammattikalastuksen menetelmiä muuttamalla edelleen taata kalan saanti myös kuluttajille. Varsinkin muikun pyynnin osalta troolien korvaamista muilla menetelmillä on pidetty vaikeana. Kalastajien verkostoituminen kalansaannin turvaamiseksi asiakkaille ja yksittäisen kalastajan ylisuurten investointien välttämiseksi,

tarjoaa kuitenkin yhden varteenotettavan mahdollisuuden harkita uudelleen ammattikalastuksen järjestämistä ja menetelmiä (esim. Räsänen 1995).

Paikallisten kalastuskonfliktien laajempi yhteiskunnallinen tausta

Kalastuskonflikteissa eivät ole vastakkain pelkästään erilaiset kalastajaryhmät tai kalaveden intressiryhmät, vaan myös erilaiset yhteiskunnalliset alueelliset ja ammatilliset erot. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna kalastuskonfliktit voidaan nähdä perinteisten maatalouteen ja maaseudun elämään liittyvien arvojen ja modernin urbanisoituneen yhteiskunnan ja markkinatalouden vastakkainasetteluna. Tällöin kalastuskonfliktit voidaan nähdä eritasoisina yhteiskunnassa laajemminkin esiintyvinä ristiriitoina - viimeisinä vanhan kulttuurin edustajien taisteluina:

Omavaraisuus vs. Markkinatalous

Luonnoresurssin aineellinen, konkreettinen hyödyntäminen vs.

Luonnon kokemuksellinen hyödyntäminen

Maanomistus ja omistajan oikeudet vs. Yleinen käyttöoikeus

Maanviljelijäväestö vs. Taajamissa asuvat palkkatyöläiset ja ammatinharjoittajat

Maaseudun perinteinen yhteisöllisyys vs. Kaupungistunut yksilön oikeuksia ja vapautta korostava yhteiskunta, individualismi.

Nämä vastakkainasettelut eivät tarkoita kuitenkaan sitä, että maaseudun paikalliset kalastajat hylkäisivät kokonaan modernin yhteiskunnan. Vanhojen kalastustapojen ja -arvojen korostaminen on vain yksi asia, jossa vanhasta kulttuurista on helppo ja jopa hyödyllistä pitää kiinni.

Paikallisten kalastajien arkitiedon yhdistämien tieteelliseen tietoon - kalastuksen eri päätöksentekotasojen yhteistyö

Monilla paikallisilla kalastajilla on vuosikymmenien kokemus juuri kyseisestä kalavedestä ja -paikoista, joillakin jopa kirjallista materiaalia kalastuspäiväkirjojen muodossa. Nämä tiedot antaisivat oikein käytettynä tieteellisen tiedon rinnalla entistä laajemman tietopohjan kalastushallinnon käyttöön.

Paikallisten kalastajien arkitietoon perustuvat, vuosien kokemuksella tehdyt havainnot kalakannoista ja niiden vaihtelusta ovatkin kiistatta oikeita. Sen sijaan muutosten syiden hakemiseen vaikuttavat monet sosiaaliset ja tunteisiin liittyvät tekijät, jotka voivat aiheuttaa tilanteen liioittelua ja osittain vääriäkin syytöksiä.

Tässä tutkimuksessa käsitellyissä paikallisissa kalastuskonflikteissa ilmenee selvästi paikallisen tiedon erityispiirteitä, jotka johtavat konfliktien syntyyn. Muikkukatojen välittömänä seurauksena syntynyt uusien ammattikalastusvälineiden voimakas vastustaminen on osoitus siitä, että normaalista poikkeavalle tilanteelle annetaan hyvin suuri painoarvo ja selitykset tilanteelle haetaan senhetkisestä todellisuudesta ja siinä selvästi näkyvistä muutoksista. Näin muikkukatojen syyllisiksi leimataan itsestäänselvytenä samoihin aikoihin alkanut, helposti ja konkreettisesti havaittavissa oleva moderni ammattikalastus. Selitys on hyvin ilmeinen, kun otetaan huomioon vesielementin salaperäisyys.

Toisaalta paikallisen tiedon kokonaisvaltaisuudesta - biologisen ja sosiaalisen tiedon yhdistymisestä, kertovat välittömästi "tilannearvion" jälkeen alkanee

rajoituspyrkimykset sekä niiden perustelut. Ekologiset muutokset koetaan sosiaalisen tason seurauksina; epätasa-arvona eri kalastajaryhmien välillä ja omakohtaisena huonompaan asemaan jäämisenä. Tämä puolestaan saa aikaan paitsi konkreettisia rajoituksia myös sosiaalisia normeja. (vrt. Eythorsson 1991, 142-146)

Eri kalastajaryhmien ja tutkijoiden yhteistyön tärkeimpänä tavoitteena olisikin pyrkiä välttämään puhtaasti irrationaalisia, tunnepitoisia selityksiä havaituille ilmiöille ja saada turha keskinäinen syytely loppumaan. Onnistuneessa yhteistyössä eri osapuolet voisivat yhdessä hakea syitä esimerkiksi kalakantojen heikkenemiselle - löytää vikoja myös omasta kalastuskäyttäytymisestä - asettaa kalakantoihin vaikuttavat tekijät, kuten saastuminen, luontaiset kannanvaihtelut ja eri kalastajaryhmien kyseiseen kalaveteen kohdistama kalastuspaine keskenään oikeisiin mittasuhteisiin.

Koska Suomessa on jo olemassa eri ryhmien yhteistyöelin - kalastusaluejärjestelmä, yhteistyön sujuvuutta on mielekästä edistää kehittämällä sen toimintaa. Ainakin Oriveden osalta kalastusaluejakoja voisi harkita uudelleen myös yli lääninrajojen. Toisaalta kalastusalueiden toimintaan tulisi selkeästi yhdistää myös tutkijat ja kalastusviranomaiset.

Tärkeä tekijä kalastushallinnon toimivuuden parantamisessa on myös eri päätöksenteko-organisaatioiden välinen yhteistyö. Yhteistyötä kaivataan myös muiden, kuin kalastuskuntien kesken. Tällä hetkellä monilla keskeisillä tahoilla tuntuu olevan keskinäisiä, usein tiettyjen henkilöiden välisiä ristiriitoja, jotka vaikeuttavat yhteistyön sujuvuutta. Jos eri organisaatioiden päällekkäisyyksiä ei pystytä järkevällä tavalla poistamaan, tulisi ainakin pyrkiä edistämään yhteistyön sujuvuutta.

Miksi oikeuskäsittelyt eivät ratkaise kalastuskonflikteja?

Kalastuskonfliktit ovat monimutkaisia yhteiskunnallis-kulttuuris-taloudellis-sosiaalisia ristiriitoja, joiden ratkaisuja on etsittävä sekä ilmiötason että syvempien asenteellisten tasojen tarkastelun kautta. Kärjistyneitten konfliktitapausten osapuolten argumenteissa ja konfliktittoman alueen kalastajien haastatteluissa esiintyneiden näkemysten samankaltaisuus osoittaa, että molemmissa tapauksissa kalastajilla on hyvin samankaltaiset arvomaailmat ja intressit suhteessa kalaveteen sekä käsitykset kalavesien käytön järjestämisestä. Konflikteissa on näin kiistämättä kyse syvemmistä ja yleisemmistä ongelmista, kuin pelkästään tietyn alueen, tiettyjen henkilöiden välisistä ristiriidoista.

Tämä näkökulma antaa osaltaan vastauksen siihen, miksi oikeusistuinten tekemät ratkaisut eivät ole lopettaneet riitoja. Ulkopuolinen tuomari, lainsäätäjä tms. pystyy ratkaisemaan kiistan vain ilmiötasolla. Samoin käy usein myös osapuolten keskinäisillä neuvotteluilla tehdyissä rajoituksissa. Esimerkiksi se, että troolaukselle määrätään yökielto, ei viimekädessä ratkaise riitaa sen syvemmillä tasoilla. Jos ratkaisua ei hyväksytä muutoin kuin tilapäisenä tilanteen rauhoittajana, ei sitä usein myöskään kunnioiteta. Tästä ovat osoituksena esimerkkikonfliktien useat perättäiset, periaatteessa samaa asiaa koskevat kalastus- ja rikosoikeuteen liittyvät oikeustaistelut.

Tehtyjen ratkaisujen todellinen hyväksyminen eri osapuolten taholla vaatiikin syvemmällä tapahtuvaa asennemuutosta. Muut ryhmät tulisi hyväksyä tasavertaisiksi kalaveden käyttäjiksi ja neuvottelukumppaneiksi. Tämä vaatii myös kalastuskulttuurin yhtenäistymistä tai erilaisen kalastuskulttuurin hyväksymistä. Toisaalta oikeusistuinten päätösten hyväksyttävyyttä lisäisi kalastuslain selkeyttäminen. Erityisen ristiriitainen ja

kiistanalainen on uuden kalastuslain 1§¹⁴, jota käytetään perusteena sekä ammattikalastuksen rajoittamispyrkimyksille että sen edistämiseksi.

14 Kall. 1§. Kalastusta harjoitettaessa on pyrittävä vesialueiden mahdollisimman suureen pysyvään tuottavuuteen. Erityisesti on pidettävä huolta siitä, että kalakantaa käytetään hyväksi järkipäisesti ja ottaen huomioon kalataloudelliset näkökohdat, sekä huolehdittava kalakannan hoidosta ja lisäämisestä. Tällöin on vältettävä toimenpiteitä, jotka voivat vaikuttaa vahingollisesti tai haitallisesti luontoon tai sen tasapainoon.

11. LÄHTEET

- Ahponen, P.-L. ja M. Järvelä. (1983).** Maalta kaupunkiin, pientilalta tehtaaseen. Tehdastyöläisen elämäntavan muutos. WSOY. Juva.
- Auvinen, H., J. Karjalainen, M. Viljanen ja R. Riikonen (1993).** Kalastuksen vaikutus muikun kannanvaihteluun - esimerkkitapaus Onkamosta. Suomen kalastuslehti 8/1993, s. 22-26.
- Auvinen, H. ja R. Pelkonen (toim.) (1995).** Kalavesien hoidon tavoitteet ja tutkimusmenetelmät. V kalantutkimuspäivien esitelmien lyhennelmät. Kala- ja riistaraportteja N:o 45. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Enonkoski.
- Backström, A. ja L. Westerlund. (1983).** Fiskerihushållningens administration. Myndigheter, intresseförvaltning och fiskerirådgivningsorganisationer. Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi. Rättsvetenskapliga institution. Ser. A:185. Åbo.
- Berkes, F. (1986).** Local-level Management and the Commons Problem. A Comparative Study of Turkish Coastal Fisheries. Marine Policy July 1986, p. 215-229.
- Bryan, H. (1979).** Conflict in the Great Outdoors. Birmingham, Alabama. Bureau of Public Administration, University of Alabama.
- Charles, A.T. (1992).** Fishery Conflicts. A Unified Framework. Marine policy 11, p. 379-393.
- Cloke, P. & C. Park (1985).** Rural Resource Management. Croom Helm, London.
- Dahlström, H. (1979).** Teoksessa Tapiola 1, suuri suomalainen eräkirja, s. 44-53 (kalastus).
- Davis, A. (1984).** Property Rights and Access Management in the Small Boat Fishery: A Case Study from Southwest Nova Scotia. In Lamson, C. & A.J. Hanson (eds.) 1984, p. 133-164.
- Dyer, C.L. & J.R. Mc Goodwin (eds.) (1994).** Folk Management in the World's Fisheries. Lessons for Modern Fisheries Management. University Press of Colorado.
- Eythorsson, E. (1991).** Ressurser, livsform og lokal kunnskap. Studie av en fjordbygd i Finnmark. Institutt for samfunnsvitenskap. Universitetet i Tromsø.
- Felt, L.F. (1994).** Two Tales of a Fish: The Social Construction of Indigenous Knowledge Among Atlantic Canadian Salomon Fishers. In Dyer, C.L. & J.R. Mc Goodwin (eds.) 1994, p. 251-286
- Hallin, P.O. (1991).** Livsstil och resursanvändning. En teoretisk utgångspunkt. Lunds Universitet. Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi. Rapporter och Notiser 100. Lund.
- Hanson, A.J. & C. Lamson (1984).** Fisheries Decision Making in Atlantic Canada. In Lamson, C. & A.J. Hanson (eds.) 1984, p. 1-13.
- Helsingin Sanomat (7.2.1994).** Muikkusota riehuu Onkamolla
- Helsingin Sanomat (29.11.1994).** Onkamonjärven nuottauskielto nurin oikeudessa.

- Honkanen, M-L. (1985).** Kalastusoikeus. Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy. Helsinki.
- Hyytinen, L. (1995).** Kalastuksesta ja kalavesiltä lähtevät muutospaineet. Julkaisussa Hyytinen, L. ja H. Kupiainen (toim.) 1995, s. 9-24.
- Hyytinen, L. ja H. Kupiainen (toim.) (1995).** Kalaveteen piirretty viiva. Kalastus ja kalastaja yhteiskunnallisten muutosten pyörteissä. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja n:o 37. Mikkeli.
- Hyytinen, L. ja H. Kurki (1988).** Matkailuun liittyvän kalastuksen ongelmat ja kehittäminen Mikkelin läänissä. Mikkelin kalastuspiirin kalastustoimisto. Tiedotus N:o 2. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Jaakkola, M., Y. Lankinen ja M. Koironen (1990).** Kalastusmatkailun nykytila ja kehitystarpeet. Kuopion yliopisto, soveltavan eläintieteen laitos. Julkaisu N:o 1, 2. painos. Kuopion yliopiston painatuskeskus. Kuopio.
- Jentoft, S. & K.H. Mikalsen (1994).** Regulating Fjord Fisheries: Folk Management or Interest Group Politics? In Dyer, C.L. & J.R. Mc Goodwin (eds.) 1994, p. 287-316.
- Jurvansuu, S. (1995).** Ammattikalastus tuulten pyörteissä. Merialueen troolikalastajien muutosvalmius ja suhde ammattiinsa. Kala- ja riistaraportteja N:o 37. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki.
- Kaijomaa, V-M. (1995).** Pohjois-Karjalan kalatalous vuoteen 2005. Kohtalaisesti tilaa kalavesillä. Karjalainen 8.6.1995.
- Kalastusasetus 30.12.1982/1116, muutos 25.3.1994/232.**
- Kalataloushallinnon kehittämistyöryhmä (1992).** Työryhmämuistio. Maa- ja metsätalousministeriö 1992:5. Helsinki.
- Kalataloushallintotyöryhmä (1993).** Työryhmämuistio. Maa- ja metsätalousministeriö 1993:3. Helsinki.
- Kalastuslaki 16.4.1982/286, muutos 22.12.1993/1355.**
- Karjalainen (3.1.1994).** Isännillä Onkamon laki.
- Karjalainen (5.1.1994).** Aselepo Onkamolla.
- Karjalainen (13.2.1994).** Onkamolaiset valmiita oikeuteen.
- Karjalainen (5.11.1994).** Onkamojärven nuottauskiellosta päätös piakkoin.
- Karjalainen (25.11.1994).** Pieliselle neuvotellaan pelisäännöt troolaukseen.
- Karjalainen (30.11.1994).** Talvinuotalla ensimmäiset saaliit ja sahanterät.
- Karjalainen (8.2.1995).** Virkistyskalastuksen lupajärjestelmä uusiutumassa.
- Karjalainen (20.2.1995).** Pyhäselällä vain vähän muikkua - Onkamon-Sintsin kalastuskunta teetti koenuottauksen.
- Karjalainen (9.3.1995).** Työryhmä esittää kalastusaluekohtaista viehekalastuskorttia.
- Karjalainen (15.3.1995).** Pieliselle troolaussopu.
- Karjalainen (5.4.1995).** Pielisen troolikalastusrajoitukset hyväksyttiin.
- Karjalainen (19.5.1995).** Vesienomistajien neuvottelukunta: läänikohtainen viehekortti epärealistinen.
- Karjalainen (19.6.1995).** Kylänlahden troolikiistassa erävoitto ammattikalastajille.
- Karjalainen (20.10.1995).** Hovioikeus kumosi Onkamon nuottauskiellot.

- Karjalainen (18.11.1995).** Kuin kiehuva papupata porisi Höytiäis-keskustelu.
- Karjalainen (29.11.1995).** Tarvitaanko kalastuskuntia?
- Karjalainen (30.11.1995).** Kalamiespäivien näkemys: lisää kalastuskuntien tehtäviä kalastusalueille.
- Karjalainen (30.11.1995).** Pielisen troolikalastusta arvosteltiin.
- Karjalainen (9.12.1995).** Nyrkki heilui Onkamonjärvellä.
- Karjalainen (9.12.1995).** Ammattikalastajalle määritelmä.
- Karjalainen (22.2.1996).** Läänikohtaista viehekorttia kannattaa kalastajien reilu enemmistö.
- Karjalainen (23.2.1996).** Kalatalousliitto syyttää: Kalamiesten gallup valehtelee.
- Karjalainen (14.3.1996).** Kalastuskärhämistä sakkoja Kiteen käräjillä.
- Karjalainen (20.3.1996).** Hovioikeus pysytti pääosin ennallaan Lieksan troolikiistan.
- Karjalainen (2.4.1996).** Pielisen troolikiikoon rajoitus närästäää ammattikalastajia.
- Karjalainen (13.4.1996).** Lieksan kalastuskiistasta ei syytetä.
- Kiiski, J ja V-M. Kajomaa (1989).** Matkailukalastuspalvelut ja niiden kehittämismahdollisuudet Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan kalastuspiirin kalataloustoimisto. Tiedotus N:o 4. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Kilpinen, K. (1990).** Kalataloudellisen arvon parantaminen. Julkaisussa Kuikka, S. ja M. Marttinen (toim.) 1990, s.61-73.
- Kilpinen, K. (1995)** ei julkaistu. Kalastuskunta- ja kalastusalue tiedustelu 1993. Tiivistelmä Kalamiehet ry:n jatkokoulutuspäivillä 28.-29.11.1995 Joensuussa pidetystä esitelmästä.
- Korhonen, T., T. Turunen ja A. Karjalainen (1992).** Oriveden eteläisen kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma, A. Selvitysosa. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 11/1992. Joensuun yliopiston monistuskeskus.
- Korhonen, T. ja T. Turunen (1992).** Oriveden eteläisen kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma, B. Käyttö- ja hoitosuunnitelma. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 12/1992. Joensuun yliopiston monistuskeskus.
- Korhonen, T. (1995).** Ammattikalastuksen, virkistyskalastuksen ja kalavesien omistajien yhteistyö? Julkaisussa Auvinen, H. ja R. Pelkonen (toim.) 1995.
- Kortelainen, J. ja J. Kotilainen (1994).** Ympäristön paikalliset tulkinnat. Ympäristötietoisuuden muutos tehdasyhdyskunnassa. Joensuu yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 109. Joensuun yliopiston monistuskeskus.
- Kupiainen, H. (1995).** Yhteiskunnallisten muutosten heijastukset kalastukseen ja kalavesiin. Julkaisussa Hyytinen, L. ja H. Kupiainen (toim.) 1995, s. 25-52.
- Kuikka, S. ja M. Marttinen (toim.) (1990).** Vesistöjen kalataloudellinen hyödyntäminen. Ympäristöalan ammattijärjestö YAJ ry. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Lamson, C. & A.J. Hanson (eds.) (1984).** Atlantic Fisheries and Coastal Communities: Fisheries Decision-Making Case Studies. Dalhousie Ocean Studies Programme. Canada.
- Lappalainen, A. (1992).** Kalasotien selitysmallit: Kun tietoa puuttuu, troolauksesta on tullut kalaonnen pilaaja. Karjalainen 20.5.1992.

- Lappalainen, A. (1995a).** Kalastuskulttuuri muuttuvassa yhteiskunnassa. Julkaisussa Hyytinen, L. ja H. Kupiainen (toim.) 1995, s. 53-87.
- Lappalainen, A. (1995b).** Pyyntitapojen jaottelusta ja kehityksestä. Julkaisussa Manninen, K. ja K. Westman (toim.) 1995, s. 5-20.
- Lehtola, A. (1994).** Kansalaisena Metsä-Suomessa - miten ympäristöstä tuli kysymys Pohjois-Karjalassa. Julkaisussa Lehtinen, A. ja P. Rannikko (toim.) 1994. Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto. Gaudeamus. Tampere. S. 212-237.
- Leinonen, K. (1990).** Virkistys- ja kotitarvekalastuksen moniselitteisyys. Julkaisussa Kuikka, S. ja M. Marttinen (toim.) 1990, s. 23-32.
- Leinonen, K. ja H. Lehtonen (1992).** Virkistyskalastuksen motiivit. Kalatutkimuksia N:o 52. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki.
- Leinonen, K. ja A-L. Tuunainen (1995).** Sisävesien kalastus. Julkaisussa Railo, E., A-L. Tuunainen, A. Ahvonen, A. Lappalainen, K. Leinonen ja E. Nylander (toim.). Kala ja riista kartalla. Ympäristö - Miljö. SVT, 1995/12. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki. S. 37-43.
- Lieksan Lehti (21.3.1996).** Hovioikeuden tuen saanut troolikalastaja: "Sen olen voittanut, että olen saanut kalastaa".
- Lieksan Lehti (4.4.1996).** Pielisen ammattikalastajat eivät hyväksy troolikoon rajoittamista.
- Lindqvist, O.V., J. Viemala, O. Ritola ja E. Lahti (1988).** Suomen sisävesien kalatalous. Erään tilanteen analyysi 1987. Kuopion yliopisto, soveltavan eläintieteen laitos. Suomen voimalaitosyhdistys ry. Helsinki.
- Luostarinen, M. (1985).** Pohjois-Suomen vesistö rakentaminen esimerkkinä ympäristömuutosten sosiaalis-taloudellisista vaikutuksista. Suunnittelumaantieteen yhdistyksen julkaisuja N:o 20. Helsinki. Oulun yliopiston monistus- ja kuvakeskus. Oulu.
- Luostarinen, M. (1986).** Pohjois-Suomen koskisotien alueellinen ja yhteiskunnallinen problematiikka. Suunnittelumaantieteen yhdistyksen julkaisuja N:o 25. Helsinki. Oulun yliopiston monistus- ja kuvakeskus. Oulu.
- Manninen, K. ja K. Westman (toim.) (1995).** Pyyntitavat ennen ja nyt -symposium 30.11.1993 Riihimäki. Kalastusmuseoyhdistys ry. Helsinki.
- Muje, K. (1995).** Kalastuskunta maaseudun ja kaupungin rajalla. Julkaisussa Hyytinen, L. ja H. Kupiainen (toim.) 1995, s. 151-171.
- Mäkinen, K. (1995).** Kalastusviranomaisen läänin viehekortin kannalla. Yleisönosaston kirjoitus Karjalaisessa 11.3.1995.
- Niittykangas, H. ja H. Salo (1994).** Sisävesialueen ammattikalastus - elintarviketuotantoa ja maaseudun omatoimisuutta. Maaseudun uusi aika, maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti 2/94. Joensuun yliopisto. Maaseutuinstituutti. Joensuu. S. 44-56.
- Nyrönen, J. (1995).** Kalavesien kaavoitus vai kaikille kaikkea kaikkialla? Julkaisussa Auvinen, H. ja R. Pelkonen (toim.) 1995.
- Närhi, P. (1993).** Kalastus ammattina. Julkaisussa Salmi, P ja J. Salmi (toim.) 1993, s. 6-23.
- Oksa, J. (1988).** Maaseudun yhteisöllisyydestä, s. 25-36. Metsään liittyvien ristiriitojen yhteiskuntarakenteelliset taustat, s. 37-46. Yleiset kehitysvirrät ja paikallisuus, s. 47-52. Julkaisussa Oksa, J ja P. Rannikko (1998).

- Oksa, J. ja P. Rannikko (1988).** Puheenvuoroja maaseutupolitiikasta. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 7/1988. Joensuun yliopiston monistuskeskus. Joensuu.
- O'Reilly Hinds, L. (1995).** Crisis in Canada's Atlantic sea Fisheries. *Marine Policy* Vol.19, N:o 4. Great Britain. P. 271-283.
- Pennanen, J. (1986).** Talviapajilla. Ammattimaisen talvinuottauksen sata vuotta. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Pinkerton, E.W. (1994a).** Local Fisheries Co-Management: A Review of International Experiences and Their Implications for Salomon Management in British Columbia. *Canadian Journal of Fishing and Aquatic Science*, Vol. 51, p. 2363-2378.
- Pinkerton, E.W. (1994b).** Summary and Conclusions. In Dyer, C.L. & J.R. Mc Goodwin (eds.) 1994, p. 317-337.
- Pitkänen, M., V-P. Vepsäläinen ja P. Salmi (1995).** Kalavesi kielellä. Kalastuksen järjestämisen ongelmat ja kalaveden merkitys Oriveden kalastajien kertomana. Kala- ja riistaraportteja N:o 42. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Enonkoski.
- Rannikko, P. (1988).** Maaseutupolitiikka ja hyvinvointistrategia. Julkaisussa Oksa, J. ja P. Rannikko (1988), s. 5-14.
- Rannikko, P. (1992).** Paikalliset ympäristöriidat, ympäristösosiologinen näkökulma. Yhteiskuntasuunnittelu 2/1992, s. 35-41.
- Ranta-aho, K. ja J. Eklund (1990).** Ammattikalastus ja säätely - kannattaako. Julkaisussa Kuikka, S ja M. Marttinen (toim.) 1990, s. 14-19.
- Reich, R. (1988).** Policy-making in Democracy. In Reich, R. (ed.). *The Power of Public Ideas*. Ballinger, Cambridge, Mass.
- Ryhänen, H. (1995).** Ammattikalastajat kaipaavat arvostusta ja yhteistyötä. Karjalainen 6.2.1995.
- Räsänen, L. (1995).** Sisävesikalastus Pohjois-Karjalassa - edessä loistava menneisyys vai tulevaisuus. Karjalainen 2.2.1995.
- Sairinen, R. (1994).** Ympäristökonfliktit kuntien suunnittelussa ja päätöksenteossa. Suomen kuntaliitto, ACTA. Helsinki.
- Salmi P. ja J. Salmi (toim.) (1993).** Sisävesi- ja rannikkokalastaja muutospainoiden alla. Arkipäivän ongelmat ammattikalastajien kertomana. Kalatutkimuksia N:o 72. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Painatuskeskus Oy. Helsinki.
- Salmi, P. ja J. Salmi (1995).** Elinkeinon ja elämäntavan rajavesillä. Ammattikalastuksen ja kalastajayhteisöjen tutkimuksista Suomessa ja ulkomailla. Kala- ja riistaraportteja N:o 30. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki.
- Salmi, P., L. Juvonen, K. Laamanen, M. Piipponen ja M. Pitkänen (1994).** Kenen ehdoilla kalavaroja hyödynnetään? Onkamojärven kalastuskiistan taustoja. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kalatutkimuksia N:o 82. Helsinki.
- Salonen, E. (1994a).** Eri tahojen suhtautuminen Inarjärven kalatalouteen ja virkistyskäyttöön. Kalaraportteja N:o 9. Riista- ja kalatutkimuslaitos. Helsinki.
- Salonen, E. (1994b).** Eri etutahojen tavoitteet, päätöksenteko ja kalatalousjärjestelmän kehittämistarve Inarjärvellä. Kalaraportteja N:o 10. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki.

- Sipponen, M. (1987a).** Keski-suomalaisten kotitarve- ja virkistyskalastuksesta ja sen arvosta v. 1981 erityisesti vesioikeudellisen intressivertailun kannalta. Jyväskylän yliopiston biologian laitoksen tiedonantoja 48. Jyväskylän yliopiston monistuskasutuskeskus.
- Sipponen, M. (1987b).** Kalataloushallinnon rooli. Julkaisussa Nikunen, E. (toim.) Ympäristönsuojelun teoreettiset perusteet ja käytännön sovellutukset. Vesi- ja kalatalousalan ammattijärjestö VKA ry. Helsinki. S. 62-69
- Sipponen, M. (1995).** Fisheries Regions - a Tool for More Effective Fisheries Management? *Aqua Fennica* 25. P. 77-91.
- Smith, C.L. & R. Mc Keeney (1986).** Specialist and Generalist: Roles for Coping with Variability. *North American Journal of Fishing Management*. 6:88-99.
- Tarikka, R. (1995).** Virkistyskalastuksen palveluita kehitettävä. Vapakalastajat kalatalouden voimavara. *Karjalainen* 30.8.1995.
- Teiro, O-V. (1995a).** Mukavuudenhalu tahdittaa kalastusmatkailun kasvua. *Karjalainen* 2.5.1995.
- Teiro, O-V. (1995b).** Matkailukalastusta jäytää kalavesien hoitokiistely. *Karjalainen* 7.10.1995.
- Tiitinen, J. (1995).** Kalastuksen päätöksentekojärjestelmän kehitys. Julkaisussa Hyytiäinen, L. ja H. Kupiainen (toim.) 1995, s. 88-135.
- Torssonen, M. (1995).** Kalastusalueen tulisi valvoa paremmin jäsentensä etuja. *Suomen kalastuslehti* 3/1995, s. 32.
- Turunen, J-P. (1995).** Ympäristöpoliittisten ristiriitojen sovittelumenettely. Esimerkitapauksena lohenkalastuksen järjestäminen. *Kalastus- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Painatuskeskus Oy. Helsinki.*
- Turunen, T., P. Salmi ja H. Auvinen (1994).** Muikkututkimusta evästettiin Enonkoskella. *Suomen kalastuslehti* 6/1994, s. 24-25.
- Turunen, T. ja P. Suuronen (1995).** Ammattikalastuksen kehittyminen sisävesillä viime vuosikymmeninä. Julkaisussa Manninen, K. ja K. Westman (toim.) 1995, s. 47-62.
- Vapaa-ajankalastus vuonna 1994.** Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. SVT. *Ympäristö - Miljö* 1995:11.
- Vesala, K. M., A. Honkanen, J. Jurvelius, J. Salmi ja P.Salmi (1996).** Enemmän hinnan kuin luonnon armoilla. Ammattikalastajatutkimuksen kvalitatiivista metodiikkaa. Kala- ja riistaraportteja N:o 61. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Helsinki.
- Vihervuori, P. (1995)** ei julkaistu. Kalavesien omistus ja hallinto Euroopassa. Tiivistelmä Kalamiehet ry:n jatkokoulutuspäivillä 28.-29.11.1995 Joensuussa pidetystä esitelmästä.
- Väisänen, P. ja J. Karjalainen (1995).** Tilastoja Pohjois-Karjalan kalastuksesta ja kalataloudesta. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen monisteita N:o 2/1995. Joensuun yliopiston monistuskasutuskeskus.
- Väliahdet, P. (1994).** Kalasoppa kiehuu unionissa. Oma markka. *Postipankin asiakaslehti* 10/94, s. 10-11.
- Wortley, J. (1995).** Recreational Fisheries. In K.T. O'Grady (ed.). *Review of Inland Fisheries and Aquaculture in the EIFAC Area by Subregion and Subsector.* FAO Fisheries Report 509, Suppl. 1. P. 60-72.

ASIAKIRJALÄHTEET

Kylänlahden kalastuskunnan käyttö- ja hoitosuunnitelma, hyväksytty 22.4.1991.

Kylänlahden kalastuskunnan säännöt, hyväksytty 28.3.1984.

Kylänlahden kalastuskunnan kokouspöytäkirjat: 6.2.1990, 2.4.1990, 17.12.1990, 17.4.1991, 25.11.1991 (esityslista), 7.12.1992, 27.3. 1994, 21.6.1994, 26.3.1995 ja 23.4.1995.

Kylänlahden kalastuskunnan tiedonannot ammattikalastajalle: 27.12. 1989 ja 26.6.1992.

Ammattikalastajan oikaisupyynnöt Kylänlahden kalastuskunnan päätöksiin: 19.1.1990, 27.2.1990, 10.1.1991, 13.12.1991 ja 11.4.1992.

Pielisen ammattikalastajan kirjeet kalastuspiirille: 5.4.1992 ja 6.4.1992

Pielisen ammattikalastajan valituspyyntö korkeimmalle oikeudelle: 7.9.1992.

Haastehakemus, Nurmeksen käräjäoikeudelle 16.8.1994 ja vastine 4.11.1994.

Haastehakemus, Pielisen tuomiokunnan kihlakunnantuomarille 10.5. 1991 ja vastine 9.7.1991.

Itä-Suomen hovioikeus, päätös 7.7.1992, N:o 1363, D:No S 92/5.

Itä-Suomen hovioikeus, tuomio 7.3.1996, N:o 249, D:No S 95/375.

Kontiolahden nimismiespiiri/apulaisnimismies, päätös syyttämättä jättämisestä 2.4.1996, N:o 18-96, D:No 96/185.

Lieksan piirin apulaisnimismies, päätökset 30.9.1992, N:o 95/92 ja 96/92

Maaseutuelinkeinojen valituslautakunta, päätös 22.11.95.

Nurmeksen käräjäoikeus, tuomio 5.5.1995, 94/1415.

Nurmeksen käräjäoikeus, yksipuolinen tuomio 9.5.1995, N:o 94/2218.

Kylänlahden kalastuskunnan valitus Nurmeksen käräjäoikeuden päätöksestä (5.5.1995) Itä-Suomen hovioikeudelle 5.6.1995.

Pielisjärven kihlakunnanoikeus, pöytäkirjaote 14.11.1991, s91/22, §477.

Pohjois-Karjalan maaseutuelinkeinopiirin kalatalousosasto, päätös 7.8.1995, D.No. 2112/842/95.

Troolausluvat Kylänlahden kalastuskunnan alueelle pyyntikausiksi 1990 ja 1991-1994.

MUITA LÄHTEITÄ

Oriveden kalastajien haastattelut kesällä 1995.

Kiteen, Liperin, Rääkkylän ja Savonrannan kuntien edustajien haastattelut kesällä 1995.

Kalamiehet ry:n jatkokoulutuspäivillä 28.-29.11.1995 Joensuussa pidetyt esitelmät ja salikeskustelut.

Viidensillä kalantutkimuspäivillä 7.-8.11.1995 Savonlinnassa pidetyt esitelmät ja salikeskustelut.

Esko Pekkarisen puhelinhaastattelu 3.1.1996.

HAASTATTELUTEEMAT/KYSYMYKSET - kalastajat**1. Henkilön tausta:**

ikä, sukupuoli, ammatti (koulutus), asuinpaikka, harrastukset (kuinka tärkeä), henkilöhistoria (mistä kotoisin maalta/kaupungista, kuinka paljon elämästään asunut missäkin? jne.)

2. Suhde kalastukseen / kalaveteen:

Kalastatko? Missä? Mitä? Miten? (millä välineillä, miten paljon pyydyksiä) Milloin? Kuinka usein?

Miten/mistä hankit kalastuslupasi? (omistaja, ostaa luvan kalastuskunnalta/yleisvedelle, kalastaa luvatta)

Miksi kalastat? Mikä on saaliin merkitys? Kalastatko vain saaliin takia? (ruoka, raha, saalis sinänsä) Millainen saalis on tavoiteltavin? (laji, koko, kumpi tärkeämpi) Mitä muita arvoja kalastuksella on sinulle? (virkistys, pyyntikokemukset, luonnosta nauttiminen, urheilu, ulkoilu jne.)

Mihin kalastajaryhmään katsot itse kuuluvasi: kotitarve-, virkistys-, urheilu- (vapaa-ajan-) vai ammattikalastajiin (pää-/sivutoim.)? Vai oletko ensisijaisesti jonkin muun vedenkäyttömuodon edustaja? (esim. veneily)

Olisitko valmis luopumaan kalastuksesta nykyisellä kalastusalueellasi? (luopuminen kokonaan, siirtyminen toiselle alueelle, siirtymien määrätyleiselle alueelle) Millä ehdoilla?

Kuvitellaan tilanne, jolloin teillä ei olisi lainkaan mahdollisuutta kalastaa, mutta voisitte sen ostaa. Kuinka paljon olisitte valmis maksamaan nykyisenlaisesta kalastusmahdollisuudestanne vuodessa? Maksu voisi tapahtua esimerkiksi erillisenä kalastusmaksuna/vesistön käyttömaksuna.

Pystytekö arvioimaan, kuinka suuri osa em. maksuhalukkuudesta johtuu varsinaisesta kalaveden käytöstä ja siten esim. saaliista ja kuinka suuri osa siitä, että kalastusmahdollisuus yleensäkin on olemassa?

3. Suhtautuminen muihin kalastajiin:

Millaisia kalastajia et haluaisi omalle kalastusalueellesi? (kalastajaryhmä, kalastusvälineet) Miksi?

Onko alueella tällä hetkellä kalastajia, joita et haluaisi siellä olevan?

Oletko huomannut alueen kalastajien välillä ristiriitoja? Millaisia? Keiden (millaisten kalastajien) välillä? Onko alueella ristiriitoja kalastajien ja muiden vedenkäyttäjien välillä? Millaisia? Keiden välillä?

Mikä on oma käsityksesi näistä riidoista: Miksi niitä on syntynyt?

Kuka/mikä on syyllinen? Miten riitoja tulisi mielestäsi ratkaista?

4. Tyytyväisyys nykyiseen kalastuksen järjestämistapaan omalla kalastusalueella ja yleisesti:

Onko kalastuksen (veden käytön yleensä) järjestämisessä epäkohtia omalla kalastusalueellasi/yleensä? Millaisia?

Jakaantuvatko kalasaaliit oikein? Miten tulisi jakaantua?

Miten kalastushallinto mielestäsi toimii? (kalastuskunta, -alue jne.)

Mistä katsot saavasi luotettavaa tietoa kalastuksesta ja kalakannoista? Käytätkö tietoa hyväksesi? Miten?

Onko kalastuslupia mielestäsi riittävän hyvin saatavilla? Miten järjestelmää voitaisiin uudistaa?

Miten kalastus (veden käyttö yleensä) tulisi mielestänne järjestää omalla kalastusalueellanne? Kenen (millaisten vedenkäyttäjien) edut tulisi ensisijaisesti ottaa huomioon? Kaikenkaikkiaan, mitä muutettavaa kalastuksen järjestämisessä?

Kuinka paljon olisitte valmis maksamaan nykyisenlaisen kalastusmahdollisuuden arvon lisäksi vuodessa mahdollisuudesta kalastaa "paremmassa järjestyksessä"? Ts. minkä arvoisena pidätte muutosta?

Hyväksyykö? Millä ehdolla? Onko tarvetta?

Mitä mieltä olette kalastuksen aikarajoituksista? (esimerkiksi kuhan pyyntirajoitukset)

Aluerajoituksista? (kaavoitus, kalaveden jakaminen alueisiin eri kalastajaryhmien kesken, luonnonsuojelu)

Pyydysten käyttörajoituksista?

Pyydysten rakennetta koskevista rajoituksista?

Saaliskiintiöistä?

Yhteislupa-alueista? (esimerkiksi kalastusalueen tai läänin kattavat viehe-, verkko-, ammattikalastusluvut)

Voitteko arvioida, kuinka paljon rahaa käytätte nykyisin vuodessa kalastukseen?

HAASTATTELUKÄYNNIT - kuntien edustajat

Onko kunnalla kalastuksen vastuhenkilöä?

Onko kunnalla kalavesiin liittyviä hankkeita?

Miten kunta on pyrkinyt hyödyntämään alueen kalavesiä? (matkailu, ammattikalastus, luonnonsuojelu, ...) Miten on onnistunut? Mitä ongelmia? Mistä johtuvat? (Oriveden erityispiirteet/yleensä)

Onko kunta omistajana kalavesissä?

Hyödyntääkö kunta omistusoikeuttaan?

Millaista potentiaalia kalavesillä katsotaan olevan (matkailun suhteen, työllistäjänä...)

Miten kunta voisi hyödyntää kalavesiään tehokkaammin? (onko kysymystä pohdittu)

Mitkä hyödyntämismuodot kunnan kannalta tehokkaita/toivottuja? (ammattik., kuntalaisten oma virkistys, matkailu)

Kuinka merkittävää ammattikalastus on kunnalle?

Onko kunnan taholta törmätty ongelmiin kalaveden hallinnon, kalastuslainsäädännön tms. suhteen? Onko kalavesien käytön järjestämistä syytä muuttaa? Miten?

Ovatko kalastuskonfliktit aiheuttaneet ongelmia kunnan kannalta katsottuna? Millaisia?

Onko kunta ollut osallisena kalastuskonflikteissa? Voisiko kunta olla ratkaisemassa konflikteja? Miten?